

MASARYKOVA UNIVERZITA

Pedagogická fakulta

Katedra historie

**OSVOBOZOVÁNÍ ROUSÍNOVA A BLÍZKÉHO OKOLÍ ZA
DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY**

Diplomová práce

Brno 2007

Vedoucí diplomové práce:
Doc. PhDr. František Čapka, CSc.

Vypracovala:
Iveta Píšková

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

Souhlasím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v Brně v knihovně Pedagogické fakulty a zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně dne 10. dubna 2007

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji vedoucímu diplomové práce Doc. PhDr. Františku Čapkovi, CSc. za pomoc při zpracování zadaného úkolu.

Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům vyškovského archivu se sídlem ve Slavkově za poskytnutí archivního materiálu, rousínovskému kronikáři ing. Lochmanovi a ing. Sedlmajerovi, kteří mi ochotně poskytli materiály k této práci.

OBSAH

ÚVOD	5
1. VYŠKOVSKO – CHARAKTERISTIKA BÝVALÉHO POLITICKÉHO A SOUDNÍHO OKRESU A VYBRANÝCH OBCÍ	9
2. OSVOBOZOVÁNÍ JIŽNÍ MORAVY	14
2. 1 BRATISLAVSKO – BRNĚNSKÁ OPERACE RUSKÉ ARMÁDY	14
2. 2 RUMUNSKÁ ARMÁDA V ČESKOSLOVENSKU	19
3. UDÁLOSTI NA VYŠKOVSKU PŘEDCHÁZEJÍCÍ OSVOBOZOVÁNÍ	21
3. 1 KONEC ROKU 1944 – DUBEN 1945	21
3. 1. 1 Dodávky potravin a potravinové lístky	21
3. 1. 2. Opevňovací práce	22
3. 1. 3 Odbojové skupiny a partyzánská hnutí na Vyškovsku	24
3. 1. 4 Události v jednotlivých obcích.....	27
4. OSVOBOZENÍ VYBRANÝCH OBCÍ A POVÁLEČNÝ VÝVOJ.....	36
4. 1 OSVOBOZOVÁNÍ JEDNOTLIVÝCH OBCÍ	36
4. 2 VÝVOJ OBCÍ OD JEJICH OSVOBOZENÍ DO KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	58
4. 2. 1 Vznik národních výborů.....	65
4. 3 POVÁLEČNÉ DNY V JEDNOTLIVÝCH OBCÍCH	68
ZÁVĚR.....	81
PRAMENY A LITERATURA.....	83
A. Seznam pramenů	83
a) archivní.....	83
b) paměti a vzpomínky.....	84
B. Seznam literatury.....	86
RESUMÉ.....	88
SEZNAM PŘÍLOH.....	89
A. Textové přílohy	89
B. Obrazové přílohy	90

ÚVOD

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma z oblasti regionálních dějin, a to osvobození vybraných obcí bývalého politického a soudního okresu vyškovského, dnešního Vyškova, a poválečný život těchto obcí, kterému se věnuji v druhé části této práce.

Původním záměrem bylo orientovat se pouze na město Rousínov a jeho městské části Rousínovec, Slavíkovice, Královopolské Vážany, Kroužek a Čechyni. Během studia pramenů a literatury jsem však narazila na mnoho skutečností, které se mi zdály velmi zajímavé a s městem Rousínovem měly určitou spojitost, proto jsem se začala zabývat i blízkými okolními vesnicemi, jako jsou Vítovice, Habrovany, Olšany, Nemojany, Luleč, Komořany a Tučapy. V těchto vesnicích se během přiblížení fronty a osvobození udály věci, které měly také dopad na město Rousínov, ať už to bylo formování německého občanstva proti postupující Rudé armádě a rumunské armádě ve dvou vesnicích, v Čechyni a v Komořanech, malém německém ostrůvku, nebo výbuch muničního vlaku na lulečském nádraží, který otrásl nejbližším okolím a který by způsobil větší ztráty lidských životů, kdyby nebyl poslán z rousínovského vlakového nádraží zpět do Vyškova. Tento vlak ale zůstal stát v Lulči, kde na něho zaútočila ruská letadla. Nebo skrývání se rousínovských občanů v lesích okolních vesnic před gestapem.

Jako studentka pedagogické fakulty jsem se chtěla dotknout i problematiky obecných a měšťanských škol, které během války a hlavně během osvobození neplnily svůj pravý účel, což bylo při postupu fronty nemožné. Z těchto budov byly zřizovány ubytovny buď pro německé, ruské nebo rumunské vojáky nebo sloužily jako nemocnice pro raněné. Tímto budovy značně utrpěly a jejich navrácení do původního stavu bylo velmi svízelné, protože bezohledným chováním některých nocležníků vybavení škol trpělo. Po skončení války tak bylo velice těžké získat nový potřebný materiál. V některých školních kronikách je tento problém detailně popsán, jinde zase nebyly záznamy vedeny vůbec a školní rok 1944/1945 je úplně vynechán.

Cílem práce je připomenutí některých momentů osvobození Rousínova a jeho blízkého okolí, současně se snahou ukázat co možná nejvěrněji, jak to skutečně bylo. Žijících pamětníků valem ubývá, literatura z minulého období nebyla vždy objektivní díky ideologii doby a ústní podání s odstupem času bylo čím dál více zkreslené. Mojí snahou bylo konfrontací vzpomínek některých živých pamětníků,

kterým je v současné době sedmdesát let a více, s písemnými materiály podchycenými zejména v místních kronikách dobrat se co nejvěrnějšího obrazu doby. To je také jeden z důvodů volby tématu. Tím druhým je okolnost, že se jedná o mé rodiště a bydliště, které znám a mám k němu osobní vztah.

Druhá světová válka skončila v květnu 1945, v tomto roce tomu bude již 62 let. Mnohé obce si osvobození připomněly při jeho padesátiletém výročí, k němuž byla pořádána i řada výstav, stejně jako v Rousínově. Zde se v historických prostorách staré radnice konala dne 27. dubna v 17.00 hod. vernisáž dokumentující dny osvobození přesně v den i hodinu, kdy byl Rousínov osvobozen. Byly zveřejněny fotografie, které se dochovaly díky pohotovému reakci pana A. Pivečky, který tuto šťastnou událost zachytil na film své Leicy. Druhou sérii fotografií odvážně a pohotově zachytil pan Koutný. (Je na ní zachycen průjezd vojenské techniky Rousínovem v pozdních odpoledních hodinách dne 27. dubna 1945, kdy byl Rousínov definitivně osvobozen od Němců, kteří se předešlého dne vrátili). Jeden neexponovaný film ze svého fotoaparátu Flexareta dal pan Koutný do kapsy a po nasazení druhého filmu mu byl fotoaparát zabaven se slovy „davaj sudá“, protože vojenská technika se nesměla fotografovat.

Při získávání informací a materiálů z dostupných zdrojů jsem použila řadu metod, které mi pomohly v poznání historických jevů a při pracovním postupu. Například metoda přímá je nejrozšířenější metodou a spočívá v získávání historických faktů z pramene, ve kterém jsou přímo a bezprostředně obsaženy údaje o nich. Dále šlo také o metodu nepřímou, kdy jsem hledala odpověď nejen na otázku, jak se některé události staly, ale také co bylo jejich příčinou, např. při rozbořech některých konkrétních událostí. Sledovala a zachycovala jsem události postupného osvobozování obcí a měst tak, jak po sobě následovaly od doby starší k době novější, což odpovídá progresivní metodě, a použila jsem i progresivní postup, protože jsem sledovala, jaký byl stav na mnoha místech v téže době, tzn. v rozmezí asi od konce roku 1944 do poloviny roku 1945 a hlavně v době přibližující se fronty a následného osvobození. Protože jsem si vybrala i pro názornou ukázkou postupu fronty zobrazení prostřednictvím historicko – geografické mapy a vycházela jsem z respektování skutečnosti, že se historický proces osvobozování vyvíjel v určitém měnícím se geografickém prostředí, použila jsem i metodu geografickou. Ta spočívá ve zjišťování faktů a často i vzájemných vztahů mezi fakty, jejich rozmístěním a srovnáváním na mapě.

O samotné druhé světové válce vyšla velká řada různých publikací a hlavně brožur, vydávaných pro připomenutí těchto událostí i v konkrétních městech či

vesnicích naší republiky. Během totalitního režimu se dá ale říct, že činnost některých skupin nebo i jen jednotlivců musela být na nějakou dobu zapomenuta, protože ideologie doby jim nedovolovala vyjadřovat vlastní názory na danou problematiku.

O samotném osvobození Vyškovska vyšla řada publikací až po únoru 1948. Některé byly dokonce psány samotnými představiteli komunistické strany a v těchto knihách můžeme sledovat, jak je popisován názor „na ruské bratry, kteří položili své životy jen proto, abychom my mohli žít“. Mnozí autoři ale naštěstí popisují běh událostí tak, jak šly historicky za sebou, a čtenáři stačí v některých momentech si jen odmyslet ruskou ideologii. Je pochopitelné, že se tento fakt v knihách objevuje, protože jejich autorům mnohdy nezbývalo nic jiného než se podřídit době.

V první části práce jsem se zabývala hlavně událostmi, které předcházely bezprostřednímu osvobození na Rousínovsku, tzn. jak se ruská a rumunská vojska dostala z oblasti Slovenska na území Moravy a jak osvobozovala města i vesnice, než se dostala až na Vyškovsko. K popisu osvobození jižní Moravy v obecné rovině existuje celá řada prací, především dříve publikovaných, které se zabývají zmíněnou oblastí. Použila jsem zejména dílo Václava Peši *Osvobození moravských a slezských měst ruskou armádou* z roku 1975 a publikaci *Bratislavsko – brněnská operace ruské armády* z roku 1985 od stejného autora. Dalo by se říct, že tyto publikace jsou v mnohém podobné, jen ta druhá zmíněná je spíše rozšířením publikace první.

Při studiu osvobození Moravy jsem také použila knihu od Rudolfa Hrdličky *Rudá armáda osvobozuje Moravu. Kronika posledního válečného jara* z roku 1948. Autor hned po osvobození začal se zaznamenáváním běhu dramatických událostí. Dalo by se říci, že je to dílo společné práce, protože jde o vyprávění, ve kterém vystupují většinou prostí lidé. Popisuje zde postup fronty a osvobození v jednotlivých městech i vesnicích na jižní Moravě. Podobnou publikací je kniha od Vojtěcha Žampacha *Směr Brno*, kde je také popsán nejen postup na samotné hlavní město Moravy, ale autor se věnuje i dalším městům a vesnicím.

Aby nebylo zapomenuto i na postup rumunských vojsk, která se objevila i v Rousínově a jeho blízkém okolí, použila jsem ke studii i knihu Františka Mainuše a Pavla Beneše *Ve jménu přátelství. Rumunská armáda v bojích za osvobození Československa*. Sami autoři píší, že si vzali za úkol provázet rumunské vojáky na jejich bojové cestě po naší republice a popsat všechna místa a postup fronty, kde se objevili.

Pro obecnou část a hlavně pro popis konkrétně vybraných obcí jsem zvolila práci *Vyškovsko* od Václava Nekudy, vydanou v roce 1965 v rámci *Vlastivědy*

moravské, a dále práci od kolektivu autorů pod vedením Josefa Bartoše *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek 10* z roku 1986 jsem využila k popisu politického a soudního okresu Vyškov. Je to proto, že žádná novější práce k tomuto regionu není k dispozici.

Při zkoumání samotného osvobození vyškovského okresu a hlavně osvobození Rousínova a jeho blízkého okolí jsem se soustředila na publikaci od Josefa Mikše *Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945* z roku 1986. Zde je popsáno konkrétně všech sedmáct dní osvobození tohoto okresu a dalo by se říct, že žádná jiná publikace také vydaná nebyla. Popis jednotlivých dnů osvobození jsem tak mohla srovnávat s popisem z obecních kronik, které jsem ve své práci také použila. Setkala jsem se zde s podobným jevem jako v některých publikacích ovlivněných ideologií doby, a totiž tím, že kronikáři často velmi subjektivně a přehnaně líčili atmosféru osvobození. V tomto případě se ale lidem nemůžeme příliš divit, neboť prožili válečné události a osvobození znamenalo konec německého panství. Při zpracování tématu jsem se snažila oprostít od těchto jevů a zachytit události z pohledu objektivního.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První charakterizuje bývalý politický a soudní okres Vyškov a vybrané obce v blízkém okolí Rousínova. Kapitola druhá se zabývá obecně osvobozením jižní Moravy a je zde popsána i činnost rumunské armády při osvobození nejen Moravy, ale i její zásah do bojů v Čechách. Třetí kapitola se již začíná zabývat konkrétně událostmi v Rousínově a v jeho blízkém okolí, které předcházely bezprostřednímu osvobození ruskou a rumunskou armádou. Jsou zde popsány hlavně události konce roku 1944 dotýkající se životů lidí na konci druhé světové války. Jakým způsobem byli nasazení při zákopových pracích pro německou armádu, jaké byly dodávky základních potravin, jak očekávali konec druhé světové války a jak se připravovali na osvobození své obce. Na tuto kapitolu navazuje kapitola poslední, čtvrtá, v níž je popsáno již samotné osvobození jednotlivých obcí, další vývoj událostí od osvobození do konce druhé světové války, do 9. května 1945, vznik národních výborů a průběh dnů po skončení druhé světové války od 10. května 1945. Bohužel nebylo k poválečnému vývoji k dispozici dostatek materiálu, proto nejsou popsány konkrétně všechny obce, ale hlavně ty, o kterých se mi podařilo shromáždit dostatek informací.

1. Vyškovsko – charakteristika bývalého politického a soudního okresu a vybraných obcí

Bývalý politický okres Vyškov náleží ke dvěma geomorfologickým provinciím. Jeho bývalé území se v podstatě shoduje s hranicemi současného okresu. Výše položená část patří k provincii České vysočiny, členitější Konická vrchovina je podcelkem Dražanské vrchoviny v Českomoravské soustavě. Konickou vrchovinu lemuje na východě plochá pahorkatina Vyškovské brány, jež se dělí na Rousínovskou bránu (jižní část) a Ivanovickou bránu (severní část). Průměrná nadmořská výška Vyškovska je asi 250 m.

Politický okres Vyškov vznikl správní reformou, provedenou v roce 1850 v důsledku revolučních událostí v roce 1848. Tehdy došlo k novému územnímu rozdělení země Moravskoslezské, jak byla dříve Mora oficiálně nazývána.

Bývalý politický a soudní okres byl tvořen soudními okresy Bučovice (jihovýchod), Slavkov (jihozápadní část) a Vyškov (severní část). Vybrané obce v této práci byly ve většině případu součástí soudního okresu Slavkov až na Komořany, Luleč, Nemojany a Tučapy, které byly součástí politického okresu Vyškov. Územní reorganizace v roce 1949 znamenala, že od okresu Slavkov byly odloučeny Čechyně, Habrovany, Královopolské Vážany, Kroužek, Olšany, Rousínov (včetně Rousínovce a Slavíkovice) a Vítovice a přičleněny k okresu Vyškov.¹

Při posledním předválečném sčítání v roce 1930 dosáhla hustota osídlení okresu maxima 116 obyvatel na 1 km². Vyškovsko bylo propleteno bohatou sítí komunikací spojujících důležitými silničními tahy Vyškov s Brnem, Olomoucí, Zlínem, Ostravou a dalšími moravskými městy. Většina území okresu byla osídlena českým obyvatelstvem, německé obyvatelstvo bylo soustředěno především v několika obcích jižní části okresu, tvořících tzv. německý jazykový ostrůvek. Ten byl tvořen obcemi Hostěnice, Zvonovice, Hlubočany, Komořany, Podbřežice, Čechyně, Lysovice a Kučerov. Německý národnostní ostrůvek v okolí Vyškova nebyl zahrnut do okupace tzv. Sudet, ale tito vyškovští Němci netrpělivě čekali, až i pro ně „přijde den“, kdy se naplní jejich přání, aby splynuli s „jedním národem“, s „jednou říší“, s „jedním Vůdcem“. V době okupace měli své vlastní představitele, jimiž byli tzv. ortsleiteri.

¹ Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek 10. Ostrava 1986, s. 171.

Při přiblížení fronty vytvořili jednotky tzv. Volkssturmu² (lidobraný), které se zúčastnily bojů na vyškovském směru spolu s hitlerovskou armádou.³

Vybrané obce Čechyně a Komořany tvořily tzv. malý německý jazykový ostrůvek. Obec Čechyně se nachází severovýchodně od Rousínova, těsně v jeho sousedství. Název obce pochází pravděpodobně od národního jména Čech – ves Čechova. Leží v úrodné pahorkatině při státní silnici po obou stranách potoka Rakovce. I když byla česká obec do značné míry německá (do roku 1918 německá s českou menšinou), mohli si učitelé při vyučování vypomáhat češtinou až do roku 1898. Až do samého konce 19. století zasedala v obecním výboru většina Čechů a rokovalo se v obou jazycích. Za okupace byly české rodiny vystěhovány. V roce 1946 byli zase Němci odsunuti do Německa a obec osídlena českými rodinami.⁴

Název obce Komořany pochází pravděpodobně od komorníků - sloužících lidí, německy Gundrum. Název vsi ukazuje, že osada byla zeměpanská. Komořané byli lidé, kteří byli k službě komorníkovi, tedy pňhončí. Obec se nachází 2 km severovýchodně od Rousínova při státní silnici z Brna do Olomouce v nadmořské výšce 242 m.

Obec Komořany měla vždy v převaze obyvatelé německé národnosti. V roce 1910 z 520 obyvatel se k české národnosti přihlásilo pouze 31, i když nejméně 60 osob bylo neznalých německé řeči. Změna nastala po 11 letech, kdy z 541 obyvatel bylo již 256 Čechů. Němečtí obyvatelé se i v době osvobození zúčastnili posledních bojů o Rousínov v oddílech německého „Volkssturmu.“⁵

Vyškovský okres byl zásluhou příznivých klimatických a půdních podmínek na většině území především oblastí rozvinuté zemědělské výroby. Měl také v zalesněné severozápadní, jižní a východní části značné zásoby dřeva, využívané nejrozvinutějším průmyslovým odvětvím – nábytkářstvím.

Tradičním průmyslovým odvětvím na Vyškovsku bylo soukenictví i když od 70. let 19. st. došlo ke koncentraci textilního průmyslu v Brně. Zaniklo v době 1. republiky. Podnikatelská aktivita se od konce 60. let projevovala především

² Volkssturm byla německá lidová domobrana, která vznikla nařízením Adolfa Hitlera dne 25. září 1944. Byla tvořena civilními osobami mužského pohlaví od šestnácti do šedesáti let. Tato domobrana byla vyzbrojena lehkými zbraněmi, byla vycvičena na provádění protitankových překážek. Od ledna 1945 byly tyto jednotky vysílány i do prvních linií fronty či k obraně měst. (Václavík, K.: Praktický slovník cizích slov. Praha 2006, s. 351).

³ Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek 10. Ostrava 1986, s. 171.

⁴ Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965, s. 315 – 316.

⁵ Tamtéž, s. 353 – 354.

v potravinářském průmyslu a dřevařském průmyslu. Jedním z center výroby nábytku v ČSR se stal Rousínov.⁶

Původní obec Rousínov je nutno hledat v dnešním Rousínovci, od něhož se pravděpodobně oddělil ve 14. století. Později pro odlišení vzniká název Starý a Nový Rousínov. Do roku 1919 byla v katastrálním území uvedena jako samostatná křesťanská a židovská obec. V roce 1925 byl zaveden úřední název Rousínov. Leží v širokém údolí na pravém břehu Rakovce 5 km na sever od Slavkova, 20 km východně od Brna a na státní silnici z Brna do Olomouce při trati z Brna do Přerova. V roce 1942 byly přičleněny k Rousínovu obce Rousínovec, Slavíkovice, Kroužek a Královopolské Vážany. Poslední dvě se po roce 1945 opět osamostatnily. Po volbách v roce 1946 byla nejsilnější politickou stranou KSČ.

Jádrem celého města je dnes území Rousínova, Rousínovce a Slavíkovíc, funkci obytnou plní obce Čechyně, Kroužek a Vážany – Vítovice. Město je centrem vybavenosti pro další obce v okolí, zejména Habrovany, Olšany, Komořany a částečně i Tučapy.⁷

Název Rousínovce pochází pravděpodobně od národního jména Rusín, obdobně jako u Rousínova. Obec se nachází jihovýchodně od Rousínova a v jeho bezprostřední blízkosti při potoku Rakovci, v nadmořské výšce 235 m a je jeho součástí.⁸

Slavíkovice jsou obcí, na jejímž katastru oral císař, leží v údolí potoka Rakovce, při státní silnici z Brna do Olomouce, na trati z Brna do Přerova, jihozápadně od Rousínova, 227 m nad mořem. Název obce pochází pravděpodobně od osobního jména Slavík.⁹

Obec Kroužek získala název pravděpodobně podle kruhového půdorysu sídla. Tato malá obec je položena v uzavřené kotlině 1 km jihovýchodně od Rousínova ve výšce 260 m nad mořem. V době okupace v letech 1942 – 1945 byla přičleněna k Rousínovu, pak se opět osamostatnila.¹⁰

Obec Královopolské Vážany leží při silnici z Rousínova do Habrovan a Vítovic, 1 km severozápadně od Rousínova, 264 m nad mořem. Její název pochází pravděpodobně od toho, že Vážany patřily kartuziánům v Králově Poli. Obec byla zemědělská, až do 90. let 19. století se zde pěstoval anýz a koriandr. Do roku 1915

⁶ Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek 10. Ostrava 1986, s. 172 - 173.

⁷ Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965, s. 416 - 418.

⁸ Tamtéž, s. 418 – 419.

⁹ Tamtéž, s. 421 – 422.

¹⁰ Tamtéž, s. 358.

tu byla chmelnice. V roce 1928 byla provedena elektrifikace obce, v roce 1931 byla postavena sokolovna.¹¹

Vesnička Vítovice leží na konci okresní silnice z Královopolských Vážan, 3 km severozápadně od Rousínova, po obou stranách vítovického potoka, v nadmořské výšce 270 m. Její název pochází pravděpodobně od osobního jména Vít.¹²

Součástí soudního okresu byly také již zmiňované obce Habrovany a Olšany. Název obce Habrovany je pravděpodobně odvozen od osadníků žijících v habrovém lese. Jde převážně o dělnickou obec. Leží na jihovýchodním úpatí Dražanské vrchoviny, v nadmořské výšce 290 m. Nejbližším městem je Rousínov ve vzdálenosti 3 km. Okresním městem je Vyškov, od kterého jsou Habrovany, ležící na západním okraji hranic okresu, vzdáleny asi 12 km.

Obec Habrovany měla při sčítání lidu, které proběhlo k 1. březnu 2001 celkem 745 obyvatel. Je to podprůměrný počet podle statistických údajů - nejméně osob měly Habrovany v roce 1792, kdy je zaznamenán údaj 700 osob, nejvíce v roce 1910, kdy měly Habrovany 1015 obyvatel. Dnes stojí v obci přibližně něco přes 300 domů a výstavba dalších se připravuje.

Od roku 1960 do roku 1990, tedy v období 30 let, byly Habrovany sloučeny se sousedními Olšanami (vzdálenými 1,5 km) do jedné obce s názvem Habrovany – Olšany. Od té doby se vzhled obce v mnohém mění - ve většině nemovitostí je zaveden plyn, opravují se komunikace a veřejné budovy. V roce 2000 si občané v Habrovanech připomněli výročí 650 let od první písemné zmínky o Habrovanech.¹³

Lesy oplývající kamenická obec Olšany v kopcovitém terénu Dražanské vrchoviny leží 420 m nad mořem, při olšanském potoku a okresní silnici z Habrovan, 6 km severozápadně od Rousínova. Název obci pravděpodobně dala sídla vybudovaná u olší.¹⁴

K dalším vybraným obcím patří Tučapy, Nemojany a Luleč, které jsou součástí dnešního vyškovského okresu, ale dříve byly součástí soudního okresu Slavkov. Ten byl především centrem zemědělské výroby. Nejvýznamnějším průmyslovým podnikem byl cukrovar ležící v ekonomickém středisku soudního okresu ve Slavkově.

¹¹ Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965, s. 442 - 443.

¹² Tamtéž, s. 446 - 447.

¹³ Tamtéž, s. 327 - 328.

¹⁴ Tamtéž, s. 328 - 329.

Obec Tučapy leží 4 km severovýchodně od Rousínova v údolí Rakovce při státní silnici z Brna do Olomouce v nadmořské výšce 260 m. Název obce vznikl pravděpodobně z přezdívky od lidí čapajících.¹⁵

Nemojany jsou obcí s rozšířenou působností ležící v bezprostředním sousedství obce Luleč, což je stejně jako Nemojany zemědělská obec na úpatí Dražanské vrchoviny. Nemojany patřily v dávných dobách k řádu jezuitů, čemuž nasvědčuje název bývalého zájezdního hostince při státní silnici ve směru na Vyškov s názvem Jezovitská. V roce 1891 byl hostinec zbourán a staveniště bylo přeměněno v pole. V roce 1868 byla dostavěna dráha z Přerova do Brna. V roce 1874 byla zřízena zastávka na katastru obce Nemojany. Tato zastávka byla pojmenovaná Luleč vzhledem k tomu, že o její zřízení se obec Luleč přičinila.¹⁶

Nejpravděpodobněji pochází název obce Luleč od osobního mužského jména Lulek ve shodě se staročeským názvem stejnojmenné byliny, která se později přehláskou z „u“ na „i“ změnila na lilek. Název Lulč je poprvé doložen v roce 1349, ale již o 13 let později se objevuje tvar Lilč. Tento název platil po celá dvě století. V 17. století se znovu postupně začíná používat Lulč, přestože na mapě Moravy z roku 1881 je uveden ještě středočeský tvar Lilč. Lulč i Lilč byly názvy mužského rodu, dnešní název Luleč, který dostala obec k 1. lednu 1925 na základě vládního zákona, je rodu ženského. Leží 6,7 km jihozápadně od Vyškova na trati Brno – Přerov, 320 m n. m. Obec byla osvobozena 28. dubna 1945. Za okupace přišli o život 3 občané, při bombardování nádraží další tři, za fronty zahynuli 4 obyvatelé z Lulče a 54 ruských vojáků.

Obec se pro svoji výhodnou polohu a krásné prostředí s přírodním koupalištěm zařadila mezi rekreační oblasti a hlavně po roce 1945 byl zaznamenán nárůst v počtu chat. Mnohaletou tradici má místní kamenolom, který je svým rozsahem největší ve své oblasti a kvalitním materiálem zásobuje stavby ve značné části Jihomoravského kraje.¹⁷

Sférou, která výrazně ovlivnila ekonomický a sociální vývoj politického okresu, byla doprava. Územím okresu procházela od severovýchodu k jihozápadu významná silnice spojující Olomouc a Brno, jež byla součástí dopravní trasy Vídeň – Vratislav. V roce 1869 byla vybudována železniční trať Brno – Olomouc.¹⁸

¹⁵ Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965, s. 425.

¹⁶ Tamtéž, s. 375 – 376.

¹⁷ Tamtéž, s. 368 – 370.

¹⁸ Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Svazek 10. Ostrava 1986, s. 174.

2. Osvobozování jižní Moravy

2. 1 Bratislavsko – brněnská operace ruské armády

Vrchní velení ruských vojsk mělo připravenou berlínskou operaci a také operaci na zničení hitlerovských vojsk v Československu. Berlínská operace měla zničit skupinu armád v okolí Berlína a v Berlíně samotném, úkolem ruských vojsk v ČSR bylo očistit naši republiku od okupantů. Berlínskou operaci prováděla hlavně vojska 1. běloruského a 1. ukrajinského frontu, zničení německých vojsk u nás uskutečňovala vojska 4. a 2. ukrajinského frontu spolu s vojsky 1. ukrajinského frontu.¹⁹

V této operaci prolomila tato vojska za pouhých 18 dnů, od 12. ledna do 3. února 1945 mohutnou, hluboce členěnou obranu německých armád mezi Vislou a Odrou, překonala vzdálenost více než 500 km, na šířce 500 km vyšla k řece Odře a dobyla na jejím levém břehu řadu předmostí. Tím se přiblížila k Berlínu na 60 km a vzbudila v celém Německu paniku.

Přítomnost ruských vojsk u Berlína vyvolávala v celé Evropě předčasné naděje, že konec války je již blízký. Bylo však nutno vytvořit podmínky a připravit se k poslednímu drtivému úderu na Berlín. Po útoku na severním směru zahájila vojska nejdříve útok na jižním směru, na kterém leželo i jihozápadní Slovensko a jihovýchodní Morava. Nejdříve úspěšně odrazila silné německé protiútoky u Budapeště a Balatonu a pak přešla do útoku. Rozdrtila německé armády v západní části Maďarska, vyšla koncem března k rakouským hranicím a bez přestávky pokračovala směrem na Vídeň a Brno.²⁰

Prostor Moravy a Slezska se nacházel v útočných pásmech tří ukrajinských frontů. Nejsevernější část po linii Krnov – Vrbno pod Pradědem – Staré Město náležela do pásma 1. ukrajinského frontu maršála Ruského svazu I. S. Koněva, dále až po rozhraní dané spojnici míst Lidečko – Kojetín – Boskovice pokračovalo pásmo 4. ukrajinského frontu armádního generála A. I. Jeremenka a celá jižní Morava pak byla v pásmu 2. ukrajinského frontu maršála Ruského svazu R. J. Malinovského.²¹

4. ukrajinský front měl osvobodit od německého nepřítele průmyslovou oblast Ostravska a otevřít cestu pro další útok do nitra Čech. Pro ostravskou operaci měl

¹⁹ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 14.

²⁰ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1985, s. 7.

²¹ Peša, V.: Osvobozování moravských a slezských měst sovětskou armádou. Praha 1975, s. 3.

k dispozici 259 000 vojáků a z bojové techniky 3 080 děl a minometů, 184 tanků a samohybných děl a 416 bojových letadel. Bojová činnost byla zahájena útokem na Moravskou Ostravu od východu z polského území. Vojska 2. ukrajinského frontu měla připravit a uskutečnit útočnou operaci severně od Dunaje ve směru Nové Zámky – Malacky – Znojmo a přitom osvobodit města Bratislavu i Brno. Zároveň měla útočit podél jižního břehu Dunaje v součinnosti s vojsky sousedního 3. ukrajinského frontu na Vídeň. Na bratislavsko – brněnskou operaci bylo ve 2. ukrajinském frontu soustředěno 352 300 vojáků, kteří měli z bojové techniky k dispozici mimo jiné 6 160 děl a minometů, 246 tanků a samohybných děl a 637 bojových letadel.²²

Na ostravském směru měl německý nepřítel asi 15 000 mužů, 1 500 děl a minometů, 100 tanků a samohybných děl a 120 letadel. Na bratislavsko – brněnském směru pak bylo asi 200 000 německých vojáků, kteří měli 1 800 děl a minometů, 120 tanků a samohybných děl a 150 letadel. Převaha byla jak v živé síle, tak v bojové technice na straně útočících ruských vojsk, ale německé velení v průběhu bojů přesunovalo na nejvíce ohrožené úseky stále nové síly i těžkou bojovou techniku.²³

Úkolem těchto operací bylo vyhnat německá vojska z celého Slovenska a osvobozením podstatné části Moravy i Slezska (včetně Brněnska a Ostravska) vytvořit příznivé podmínky pro další postup do Čech. Německé velení i v této fázi bojů organizovalo houževnatý odpor a během dubna 1945 soustředilo na ještě neosvobozeném území Československa k obraně milionovou skupinu německých armád Mitte (Střed) pod velením německého polního maršála Ferdinanda Schörnera, který byl nazýván pro svůj nenávislný vztah k Čechům a pro nelidské zacházení s podřízenými „krvavým Ferdinandem“. Tato jednotná organizační skupina armád představovala koncem války poslední nejbojeschopnější vojenský celek Německa.

Ostravská operace byla zahájena 10. března 1945 po dělostřelecké přípravě úderem od východu. I když pěchota útočila s mimořádným úsilím, přece jen se jí nepodařilo rozbít německou obranu do větší hloubky a umožnit zastavení tanků. Asi po týdně bylo proto potřeba dočasně přerušit bojové akce.²⁴

Útok byl obnoven 24. března 1945 násilným přechodem řeky Hron na úseku širokém 17 km. Ruská vojska dosáhla na Slovensku velkých úspěchů. I když ruské a spolu s nimi i rumunské jednotky byly nuceny překonávat zuřivý odpor nepřátelských vojsk a těžké přírodní překážky, přece postupovaly a osvobozovaly další slovenská

²² Peša, V.: Bratislavsko – brněnská operace ruské armády. Praha 1985, s. 19.

²³ Peša, V.: Osvobození moravských a slezských měst sovětskou armádou. Praha 1975, s. 5 - 6.

²⁴ Tamtéž, s. 6.

města a vesnice. Během čtyř dnů pronikla do hloubky 40 km a rozšířila průlom do šířky 135 km. 30 března 1945 ruští vojáci osvobodili město Nitru, pronikli do prostoru 30 – 40 km východně od Bratislavy a bez zastávky pokračovali v postupu. Boje byly sice urputné, ale trvaly pouze tři dny.²⁵ Dobytím Bratislavy 4. dubna 1945 a rozbitím obrany německých vojsk na západním Slovensku byla úspěšně dokončena první fáze bratislavsko – brněnské operace a v následujících dnech rozvíjela ruská vojska útok přímo na Brno a tím byly vážně ohroženy plány německého velení na obranu Vídně a Moravy. Hlavní město Rakouska bylo úderem dvou frontů, 3. a 2. ukrajinského, obklíčeno a 13. dubna dobyto.²⁶

Úkolem druhé etapy bratislavsko – brněnské operace bylo rozbít protistojící síly 8. německé armády, osvobodit město Brno a do konce dubna vyjít na hranici Moravy a Čech. I když úkoly pro další fázi operace byly stanoveny, jejich realizace narazila na obtížné a jen těžko překonatelné překážky. Jednou z nich byla samotná řeka Morava, která tehdy zaplavovala přilehlé louky a lužní lesy. U Lanžhotu byla široká půldruhého kilometru a z vody vyčníval jen násep železniční trati a zvýšená trasa státní silnice. Nadto Němci po ústupu ze Slovenska vyhodili do povětří všechny mosty.²⁷

Od 5. dubna 1945 již zuřily krvavé boje u moravského městečka Lanžhotu. Nepřítel soustředil na tomto úseku veliké síly vojsk všeho druhu a zoufalými protiútoky se pokoušel zatlačit ruské vojáky za řeku. Boje o předmostí u Lanžhotu byly neobyčejně krvavé a úporné. Svědčí o tom značné ztráty, které utrpěly ruské jednotky.

Ruské oddíly provedly v době, kdy zuřily boje na řece Moravě u Lanžhotu, nečekaný úder přes slovensko – moravské hranice ve směru na Hodonín. Německé velení hodlalo uhájít tento prostor, protože znalo jeho cenu jako klíčového postavení na vzdálených přístupech k Brnu. U Hodonína měli Němci vybudována silná obranná postavení. Řeka Morava byla také zde nepříjemnou překážkou útočícím sovětským vojskům. Její pravý břeh byl silně opevněn. Přechod řeky Moravy u Hodonína byl jedním z nejtvrdějších bojů, které svedla ruská armáda na našem území. Boje zde trvaly více než týden, ale také u Lanžhotu. Hodonín spolu s dalšími několika obcemi dobyli ruští vojáci obchvatem 13. dubna 1945. Tento úspěch přispěl k urychlení akcí ruských vojsk při dalším postupu na Moravě a zvláště v boji o Brno.²⁸

²⁵ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1985, s. 17.

²⁶ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 14.

²⁷ Peša, V.: Osvobození moravských a slezských měst sovětskou armádou. Praha 1975, s. 9.

²⁸ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 16 – 17.

Ještě před samotným útokem na Brno začala 7. dubna 1945 evakuace nejstrašlivějšího vězení, jaké kdy v Brně bylo a proti němuž i středověké špilberské kasematy ztrácely svou příslovečnou hrůzu, Kounicových kolejí. V tento den vypravili gestapáctí pochopové první evakuační transport. Přibližně 200 mužů a 35 žen dali odvézt přes Jihlavu a České Budějovice do koncentračního tábora Mauthausenu. Všichni účastníci transportu, s výjimkou jednoho Rakušana, našli 10. dubna 1945 dopoledne v plynové komoře tábora smrt. Ne náhodou dostal po válce transport čestný název – partyzánský. Tvořili ho neohrožení a obětaví spolupracovníci partyzánů, spojky a organizátoři odboje z Valašska, východní Moravy, Boskovicka a Tišnovska. Další dva transporty z Kounicových kolejí rychlý závěr války od podobného osudu uchránil.²⁹

Ve dnech 13. a 14. dubna se probíjela Ruská armáda od Moravy k Brnu zarputilou nepřátelskou obranou, která zpomalovala její postup. Původní termín osvobození Brna už prošel a nic nenasvědčovalo tomu, že by nejbližší dny přinesly v brněnském směru zásadní obrat. Spíše naopak, po pádu Vídně 13. dubna 1945 nabýval nepřátelský odpor na intenzitě a hitlerovské velení mohlo k Brnu převést některé síly uvolněné na jiných frontách.³⁰

Už 14. dubna vyrazila Rudá armáda k útoku na Brno. V podstatě útočila vojska maršála Malinovského dvěma směry: západní skupina vojsk postupovala podle železniční trati Břeclav – Brno, východní útočila podél komunikací Hodonín – Klobouky u Brna a Hodonín – Kyjov. V tomto úseku byly do útočných akcí nasazeny také spojenecké rumunské divize.³¹

Energický postup čela vojsk 2. ukrajinského frontu byl v rajhradském prostoru brzděn vzrůstajícím a zoufalým odporem Němců. Na obou stranách státní silnice Pohořelice – Rajhrad se vyvinuly prudké útočné boje vedené se střídavým štěstím. Významné bojové postavení si však ruské oddíly udržely přes zoufalé protiútoky Němců, kteří průlomovou akcí Rudé armády byli ohroženi na svém posledním obranném postavení jižně od Brna. Ve dnech 18. až 24. dubna se úporně bojovalo o postavení Silůvky – Rajhrad – Holasice. Silně vybudovaná a chvatně novými silami doplněná německá hloubková armáda odrážela tvrdé údery a útoky ruských jednotek za účasti tanků a dělostřelectva. V noci 25. dubna ustoupili Němci za krvavých ztrát

²⁹ Žampach, V.: Směr Brno. Brno 1975, s. 37 – 38.

³⁰ Tamtéž, s. 21.

³¹ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 18.

z klíčového postavení, které uvolňovalo Rusům přístup k Brnu od jihozápadu. Na druhý den byly obsazeny Kohoutovice a Žebětín v bezprostřední blízkosti města Brna.³²

Ve všech směrech probíhaly boje obtížně, ale sovětským vojákům se dařilo každým dnem postupovat blíž směrem k Brnu. Večer 25. dubna byl obchvatný manévr vcelku dokončen. Akce pozemních vojsk Rudé armády podporovalo úspěšně ruské letectvo, které si vydobylo v leteckých soubojích naprostou převahu nad německou Luftwaffe.³³

Tím, že bylo obchvatným úderem ze dvou stran osvobozeno město Brno, byla vítězně dovršena bratislavsko – brněnská útočná operace vojsk 2. ukrajinského frontu. Od Brna směřoval další útok ruských vojsk přes Vyškov k Prostějovu a Olomouci vstříc vojákům 4. ukrajinského frontu armádního generála A. I. Jeremenka, kteří v těch dnech dokončovali ostravskou operaci.³⁴

Ruští vojáci se probíjeli nezadržitelně kupředu a již 27. dubna se dostali na území Velké Ostravy. Hitlerovci však neustále pokračovali v zoufalém odporu a snažili se zabránit v postupu do Moravské Ostravy od západu. Proto byl nakonec zvolen jako nejvýhodnější směr dalšího postupu úder od jihozápadu přes Zábřeh nad Odrou a Vítkovice. Odpoledne 30. dubna se Rudá armáda dostala až do centra Ostravy, v tento den byla osvobozena Moravská Ostrava.³⁵

V průběhu bratislavsko – brněnské operace a ostravské operace zničila vojska 2. a 4. ukrajinského frontu za bojové součinnosti našich a rumunských vojáků více než 300 000 německých nepřátel a z bojové techniky např. 6 800 děl a minometů, 2 170 tanků a samohybných děl a 670 letadel. Do zajetí padlo 127 700 nepřátelských vojáků a důstojníků a útočící vojska se v průběhu těchto operací zmocnila 3 530 děl a minometů, 600 tanků a samohybných děl, 646 letadel a velkého množství další bojové techniky i výzbroje.³⁶

7. května 1945 byl zahájen z jižní Moravy hlavní úder na Prahu z prostoru severně od Mikulova. Vojáci postupovali i v noci a dopoledne 9. května se probili až do Prahy. Tím uzavřeli obkličovací kruh kolem skupiny armád Mitte, která z rozkazu svého velitele, německého polního maršála F. Schörnera, pokračovala v ozbrojeném odporu

³² Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 20.

³³ Tamtéž, s. 23.

³⁴ Peša, V.: Osvobozování moravských a slezských měst sovětskou armádou. Praha 1975, s. 12.

³⁵ Tamtéž, s. 13.

³⁶ Tamtéž, s. 14.

i po podepsání bezpodmínečné kapitulace. Navečer sem dorazila i část 4. ukrajinského frontu, která dosáhla 8. května pozoruhodného úspěchu osvobozením Olomouce.³⁷

2. 2 Rumunská armáda v Československu

Na osvobozování naší vlasti a také území Jihomoravského kraje se podíleli rumunští vojáci. Od 23. srpna 1944 do 12. května 1945 bojovali rumunští vojáci po boku ruských vojsk na území Rumunska, v Maďarsku, v Rakousku a v Československu. Na území Československé republiky vstoupila rumunská vojska na konci roku 1944. Osvobození se účastnilo 15 rumunských divizí (dvě armády; 1. a 4. rumunská armáda), letecký sbor, divize protiletadlového dělostřelectva a tankový pluk.

Rumunská vojska se účastnila osvobozování měst Banské Bystrice a Kremnice, přešla řeku Hron a postupovala na západní Slovensko. V první polovině dubna divize 1. rumunské armády přešly spolu se sovětskými divizemi slovensko – moravské hranice a útočily směrem ke Strážnici a Ostrohu. Rumunští vojáci osvobodili v tomto prostoru desítky moravských obcí.³⁸

Rumunská 1. armáda rozvíjela hlavní nápor ve směru Uherský Ostroh. Narazila na poměrně silnou nepřátelskou obranu a některé vesnice byly proměněny v obranné uzly. Za vojáky wehrmachtu stály jednotky SS připravené k protiútokům, ale rovněž k akcím proti těm jednotkám, které by se neřídily rozkazem bojovat až do zničení a ustupovaly by.³⁹

Po osvobození Ostrohu vojska 1. rumunské armády vedla ve druhé polovině dubna rozhodně boje při postupu na Kroměříž a Kojetín. Obě tato města byla osvobozena rumunskými oddíly, kde došlo k velmi těžkým bojům zejména mezi 2. až 4. květnem. Rumunské velení znalo systém hitlerovské obrany v Kroměříži díky partyzánům, kteří rumunským jednotkám dodávali plánky a nejnovější údaje o protivníkovi. Vzhledem k tomu, že část sil 1. armády byla vyčleněna a poslána k Brnu, rozhodl se velitel 4. armádního sboru ničit postupně nepřátelské skupiny, které kladly odpor jak v Kroměříži, tak v Kojetíně. Útok na Kroměříž začal ráno 4. května dělostřeleckou přípravou. Pak zaútočili rumunští pěšáci. Po osvobození Kroměříže se

³⁷ Peša, V.: Bratislavsko – brněnská operace. Praha 1985, s. 50 – 51.

³⁸ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 17.

³⁹ Mainuš, F., Beneš, P.: Ve jménu přátelství. Rumunská armáda v bojích za osvobození Československa. Brno 1975, s. 58.

jednotky přesunuly v noci ze 4. na 5. května ke Kojetínu a odpoledne zahájily útok. Rumunským vojákům se podařilo proniknout až do středu města, ale až 6. května byla německá vojska úplně vytlačena.⁴⁰

Při osvobozování Kroměříže a Kojetína bojovali spolu s rumunskými vojáky také partyzáni a ozbrojení civilisté. Podle rumunských velitelů měla jejich účast značný podíl na vítězství, jehož rumunské jednotky dosáhly při poměrně nízkých ztrátách. Rumunské útočné skupiny měly s sebou průvodce, kteří je vodili skrytými cestami přes zahrady a průchody domů a pomáhali jim nepozorovaně se dostávat do týlu německým kulometčikům a zátarasům. Skupiny kroměřížských občanů se vyzbrojovaly pohozenými německými zbraněmi a pomáhaly vyhánět nepřítele.⁴¹

Také divize 4. rumunské armády, které 2. května dosáhly linie Lidečko – Paseky – Kudlov, byly nasazeny do bojů na střední Moravě. Nahradily na frontě Pivín – Klenovice – Kojetín vojska 1. rumunské armády a vojska 53. ruské armády. Rumunští vojáci se na tomto úseku účastnili závěrečných osvobozovacích bojů při postupu ve směru na Prostějov. Pronásledovali ustupující německou armádu k Novému Městu na Moravě. Rumunské oddíly přispěly k obklíčení německých vojsk v okolí Olomouce. 1. rumunská armáda, kterou nahradily oddíly 4. rumunské armády, se přesunula k Brnu a nahradila ruské jednotky. Tyto ruské jednotky byly vyčleněny, aby provedly rychlý útok ve směru na Prahu. Obě rumunské armády se účastnily akcí při likvidaci německých vojsk obklíčených na západní Moravě a v Čechách.⁴²

Rumunští vojáci, kteří pomáhali osvobozovat naši vlast, prošli od 18. prosince 1944, kdy překročili naše hranice, dlouhou cestu přes Slovensko a Moravu k Novému Městu a Havlíčkovu Brodu. Účastnili se osvobozování 1 722 vesnic a měst na našem území. Způsobili nepříteli veliké ztráty a zajali asi 16 371 nepřátelských vojáků a důstojníků.⁴³

⁴⁰ Mainuš, F., Beneš, P.: Ve jménu přátelství. Rumunská armáda v bojích za osvobození Československa. Brno 1975, s. 75 - 83.

⁴¹ Tamtéž, s. 115.

⁴² Bojů o jižní Moravu se účastnili také vojáci 1. československého armádního sboru v SSSR. Po bojích ve Velké a Malé Fatře v dubnu 1945 se naše jednotky probíjaly na slovensko – moravské pomezí a zaznamenaly také veliký úspěch. (Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 18).

⁴³ Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 17 - 18.

3. Události na Vyškovsku předcházející osvobození

3. 1 Konec roku 1944 – duben 1945

3. 1. 1 Dodávky potravin a potravinové lístky

Dávky potravin na potravinové lístky během války byly tak nedostačující, že přes značné stíhání černého obchodu se rozmohl prodej bez lístků za vyšší ceny nebývalou měrou. Lidé z měst si tajně a ve strachu před kontrolami nosili v noci potraviny z venkova, vysedali z vlaků před městem, aby ušli i tak dost shovívavým zrakům kontrolorů. Český venkovan zatajoval při hlášení velkou část sklizně, kterou potom podle svého svědomí odprodával načerno spotřebitelům. Drobní zemědělci v obcích měli tajně obilí před kontrolami poschováváno ve dřevě, v otýpkách, zakopané v zemi, a dokonce někdy i ve hnojišti. Jinak to nešlo, protože dávky, jak ukazuje připojená tabulka, byly opravdu nedostačující.

Potraviny pro jednu osobu	Dávka na 4 týdny od 2. 4. – 29. 4. 1945
Chléb	4, 60 kg
Pšeničná mouka 00	1, 65 kg
Kroupy	0, 3 kg
Umělý tuk	0, 4 kg
Máslo	0, 14 kg
Sádlo	0, 08 kg
Umělý med	0, 25 kg
Maso	0, 75 kg
Mléko odstředěné	1/16 litru
Brambory	8 kg
Cukr	1, 2 kg
Vejce	2 kusy

Nejhůře to bylo s tukem a masem. Ale i zde si venkov pomáhal: občas se zabilo něco načerno, jindy, a to téměř pravidelně, vedoucí obce při stanovení váhy vepře na domácí převážce snižoval váhu o $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{2}$. Tímto způsobem a i jinak si lidé pomáhali před nedostatkem a hladem. Nikdy tak nekvetl výměnný obchod jako v posledních válečných letech. Za kus slaniny a hrnek sádla, pytlík mouky nebo hrudku másla, za cigarety nebo vejce dostal oblek i košile, boty i hodinky, dětský kočárek i vysavač. Cigarety, které dostávali muži od 18 let na patnáct týdnů, se staly „uznávaným“ platidlem na černém trhu. Například olšanským lidem pomáhal les. Za klest a otýpky nebo pařezy dostali lidé mouku i obilí, trochu tuku, ale i textil. Mlýny byly obleženy nejen těmi, kteří by rádi vyměnili zrna za mouku, ale i těmi, kteří mohli za trochu mouky dát jen peníze.⁴⁴

3. 1. 2. Opevňovací práce

Ani Rousínovu se nevyhnulo odvádění pracovních sil na území Říše, když už nemělo úspěch jejich dobrovolné najímání. Rousínov s okolím náležel do obvodu brněnského arbeitsamtu, s okresní úřadovnou ve Slavkově. Dne 28. září 1942 se konal odvod ročníku 1921 a probíhal obdobným způsobem jako odvody k vojenské službě. Byly zavedeny pracovní knížky. Další odvody na sebe nenechaly dlouho čekat. Dne 12. ledna 1943 nastupovali mladí muži na práci do Říše. V květnu 1943 po vyhlášení totální války a totálního pracovního nasazení se provádělo zjišťování pracovní schopnosti žen do 55 let. Část z nich byla dokonce poslána do Německa, ostatní dostaly zaměstnání v protektorátu. V souvislosti s požadavky výroby pro válečné účely se prováděla reorganizace v pracovním zařazení a ženy se v této době poprvé objevily v netradičních zaměstnáních, např. nahrazovaly v osobní dopravě průvodčí na dráze. Také totálně nasazení měli ztráty na životech, především jako následek masových náletů na velká německá města. Tak zahynul ve Vratislavi Radomír Vrba, při náletu na Jenu 14. března 1945 jednadvacetiletý Jaroslav Halouzka.⁴⁵

Zvláštní kapitolu nucených prací civilního obyvatelstva představuje budování opevnění, když se východní fronta začala přibližovat k českým zemím. Na konci roku 1944 byli povoláni mladí zemědělci, kteří do té doby byli vyňati z pracovního nasazení.

⁴⁴ Národní škola Olšany 1944 – 1977.

⁴⁵ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 235.

Odvody zemědělské mládeže ročníků 1921 až 1923 se konaly 8. prosince 1944 a na místo odvodů (v případě Rousínova to byl Slavkov) museli doprovodit mladé rolníky starostové nebo vládní komisaři jejich obcí. Okupanti chtěli tímto způsobem zároveň zkompromitovat české představitele obcí, neboť ti byli určeni za členy odvodních komisí. Komise uznávaly prakticky všechny mladé zemědělce za schopné nasazení, neboť lékařské prohlídky se tentokrát nekonaly. Z Rousínova bylo odvedeno celkem jedenáct osob, které musely bezodkladně nastoupit k budování zákopů v Rakousku v oblasti Neziderského jezera.

Na počátku roku 1945 se rozběhly opevňovací práce také na východní Moravě. Na výstavbu zákopů byli odváděni muži zprvu od 17 do 45 let, potom byla posunuta věková hranice až na 60 let. Současně probíhala tzv. ročníková akce, která se speciálně zaměřila na generaci narozenou v letech 1927 a 1928, jejíž příslušníci měli nahradit pracovní výkony dělníků odvolaných z průmyslových závodů a zemědělců. Zákopníci z Rousínova pracovali především v okolí Holešova. V březnu a dubnu 1945 začali Němci opevňovat i bezprostřední okolí Rousínova. V seznamu osob, jež byly povinny se k opevňovacím pracím dostavit, nacházíme přes 80 pracovníků. K aktivitě Němců nepřihlíželi však občané na Rousínovsku netečně. Například v březnu 1945 hlásila četnická stanice přerušení telefonního vedení v blízkosti Rousínova. Šlo zřejmě o zásah mládežnické skupiny komunistického odboje z Vítovic. Oldřich Toman z této skupiny za podpory Ivana Travěnce zakresloval pro potřeby Rudé armády německá opevnění, minová pole, zátarasy atd. v blízkém okolí Rousínova.⁴⁶

V roce 1944 začali i obyvatelé Rousínova a jeho bezprostředního okolí pociťovat válečné události. První vážný letecký poplach byl vyhlášen 13. července 1944 a trval asi 30 minut. Přelety spojeneckých leteckých svazů byly čím dál častější, v Rousínově nebyl však žádný objekt, který by bylo nutno bombardovat.⁴⁷

Německé velení začalo počátkem roku 1945 urychleně organizovat přípravu prostoru českých zemí k obraně. Podle vydaných nařízení měla být nejlépe vybudovaná obranná zařízení na Moravě. Zahrnovala tzv. „ostravskou ochrannou závoru“, která využívala starých československých stálých opevnění, vydaných roku 1938 bez boje nepříteli. Tak byly kryty severovýchodní přístupy na Moravu. Dále pokračovalo „uzavírací pásmo Jeseníky“ opírající se o Jeseníky a na jihu o města Hranice a Valašské Meziříčí. Od Olomouce po Hodonín podél řeky Moravy se budovalo další obranné postavení tzv. „Marchstellung“, které mělo krýt přístupy na Moravu od jihovýchodu

⁴⁶ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 235.

⁴⁷ Tamtéž, s. 236.

a východu. Mezi „pevnostmi Olomouc a Brno“ se rozprostíralo „moravské uzavírací pásmo“. Těsně na ně navazovalo „české uzavírací pásmo“, které se však teprve začínalo budovat.⁴⁸

I jihomoravské území bylo již od počátku roku 1945 začleněno do frontového operačního prostoru. Ve městech a vesnicích byly na výpadových komunikacích stavěny protitankové barikády, břehy potoků a řek byly upravovány tak, aby se staly protitankovými srázy. V důležitých terénních úsecích se pak kopaly hluboké a několik desítek kilometrů dlouhé protitankové příkopy. Ve větších městech se zabudovávaly na křižovatkách pancéřové palebné sruby a betonové kopule, umožňující vést křížovou palbu na pronikajícího protivníka. Například také v Rousínově byly na hlavní silnici stavěny betonové pilíře, které byly podminované.⁴⁹

3. 1. 3 Odbojové skupiny a partyzánská hnutí na Vyškovsku

Od prvních dnů okupace se začal na Vyškovsku, Bučovicku, Rousínovsku a Slavkovsku formovat proti německým okupantům ilegální odboj. V Rousínově se formovala silná ilegální odbojová organizace KSČ. V jejím čele stáli Václav Sovíček a František Škaroupka. Měla nejméně šest skupin. Organizace byla napojena na ilegální okresní vedení KSČ, ve kterém pracoval František Krčmář a později Alois Trnečka. Alois Trnečka, stolařský dělník, člen KSČ od roku 1936, byl spoluzakladatelem odbojové stranické organizace v Rousínově a instruktorem okresního vedení pro Rousínovsko. Byl vyzrazen konfidentem gestapa, zatčen a stal se první obětí stanného práva, vyhlášeného 28. září 1941 zastupujícím říšským protektorem Heydrichem. Byl zastřelen v Kounicových kolejích v Brně 28. září 1941 spolu s komunistickým odbojářem Rudolfem Pospíšilem z Drnovic.⁵⁰ Alois Trnečka byl vůbec jako první popraven na dvoře kolejí pod obrazem sv. Václava zrovna v den svátku. Jak symbolické. Je to smutné prvenství (viz. textová příloha 6).⁵¹

Dalo by se říct, že nejvyšší formou odboje bylo partyzánské hnutí, jímž hnutí odporu proti hitlerovcům a jejich přísluhovačům u nás koncem druhé světové války vyvrcholilo. V českých zemích se partyzánské hnutí rozšířilo zvláště v září a říjnu 1944

⁴⁸ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1985, s. 9.

⁴⁹ Tamtéž, s. 9.

⁵⁰ Herodek F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985, s. 23.

⁵¹ ONV Vyškov, kart. 106, inv. č. 42.

v souvislosti s boji za Slovenského národního povstání. Jeho dosavadní stav neumožňoval provádět účinnou bojovou činnost ve prospěch Rudé armády, ani ve prospěch slovenských povstaleckých a partyzánských jednotek. Partyzánské hnutí na Moravě i v Čechách potřebovalo, vzhledem k potížím objektivního i subjektivního charakteru, účinnou aktivní podporu a pomoc. Té se jí dostalo na základě jednání mezi moskevským vedením KSČ o pomoc i při rozvíjení ozbrojeného protiněmeckého boje na domácí frontě. Na území Ruského svazu byly v roce 1944 vycvičeny a postupně na Moravu a do Čech vysílány jak pěším přesunem, tak vzdušnou cestou partyzánské organizátorské skupiny. S jejich příchodem nastal kvalitativní přelom v rozvoji partyzánského hnutí v českých zemích.⁵²

K partyzánským výsadbám patřila na Vyškovsku zpravodajská výsadeková skupina „kpt. G. S. Žukova“, vysazená 4. ledna 1945 v olšanském lese, severně od Červeného vrchu, na rozhraní katastru obcí Olšany a Račice. Měla vybudovány úkryty u Vítovic, Hostěnic a v lesním podílu č. 8 mezi Račicemi a Bukovinkou. V únoru se na Vyškovsko přesunula tříčlenná zpravodajská výsadeková skupina „Pavel“. Byla vyslána zpravodajskými orgány štábu 1. ukrajinského frontu. Byla vysazená na místě původně plánovaného prostoru v okolí Krásenska, na jižní Moravě, odtud se pěšky přesunula do Ježkovic. Výsadkářům se podařilo vytvořit rozvinutou síť informátorů a spolupracovníků. V září 1944 byla vyslána ze Slovenska na východní Moravu partyzánská brigáda „Jana Žižky z Trocnova“. Její část, partyzánský oddíl „Olga“, operoval od ledna 1945 v jižní části vyškovského okresu. K dalším partyzánským skupinám patřila „Jindra – Gryc“, která vznikla v říjnu 1944 z ilegální odbojové organizace KSČ, svoji činnost prováděla hlavně v okolí Vyškova, Olšan a Račic.⁵³ Od února 1945 tato skupina spolupracovala s ruskou „skokanskou“ skupinou „Ivasčenka“. Prováděla výzvědnou činnost, ničení telefonních spojů, převádění ruských uprchlíků, poškozování aut na silnicích, ztěžovala německým jednotkám jejich ústup odstraňováním orientačních značek.⁵⁴

Původně bezejmennou odbojovou skupinou byla skupina „Chříby - Nevojice“. Partyzánský charakter jí byl přiznán až po uznání MNO v Praze v roce 1951. Oproti jiným skupinám byla velmi dobře vyzbrojena zbraněmi a třaskavinami.⁵⁵ Další

⁵² Ocásek, J., Peša, V.: V dvojím ohni. Kronika partyzánského oddílu „Olga“. Brno 1974, s. 6.

⁵³ Herodek, F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985, s. 5 – 6.

⁵⁴ ONV Vyškov, kart. 106, inv. č. 24.

⁵⁵ Stryjová, D., Mikš, J.: Od okupace k vítězství. Vyškovsko 1939 – 1945. Vyškov 2005, s. 210.

skupinou byla např. „Zdenka“, která měla jen třináct aktivních členů, s nimiž spolupracovalo asi deset civilních partyzánských pomocníků.⁵⁶

Na Vyškovsku vznikla vedle jiných odbojových skupin také vojenská organizace „Obrana národa.“ Její rousínovský úsek měl zahrnovat Čechyni, Habrovany, Holubice, Hostěnice, Koválovce, Královopolské Vážany, Kroužek, Luleč, Nemojany, Olšany, Rousínovec, Rousínov, Slavíkovice, Viničné Šumice, Velešovice a Drnovice. Po dvouleté přípravě existoval na papíře prapor o 800 mužích a mohl být doplněn podle potřeby až na 1 200 bojovníků. Učitel Václav Travěnek z Rousínova měl vystupovat jako velitel úseku, avšak počínal si značně nezodpovědně. Obrana národa na Rousínovsku se vyžívala především v teoretickém zpracování schémat, nástupních a mobilizačních plánů, seznamů a kartoték mužstva, do nichž byli mnohdy zaneseni i občané, kteří se o svém odbojovém poslání nezdívali až při výsleších na gestapu. Obrana národa byla budována jako celostátní odbojová organizace a právě na základě své bohaté písemné dokumentace byla okupanty poměrně lehce rozbita a již se ze své porážky nevzpamatovala. Otevřený zásah proti Němcům plánovala až na konec války, až by přibližující se fronta takové vystoupení umožnila. Do té doby se prakticky úkoly Obrany národa vyčerpávaly shromažďováním zpravodajských údajů, opatřováním zbraní, munice, výbušnin atd. V Rousínově vytvářel muniční sklad pro její potřeby Václav Travěnek, zbraně opatroval také Vladimír Hudeček, František Šubrt a další. Třídní zaměření organizace bylo dáno skutečností, že klíčová místa v ní měli zaujímat buď bývalí aktivní nebo záložní důstojníci a četníci. I na Rousínovsku bylo mezi příslušníky Obrany národa mnoho zatčených.⁵⁷

Známe nejen tyto oficiální partyzánské skupiny, ale také to byly různá odbojová seskupení mladých lidí z Vyškova, kteří se podíleli na různých akcích. Např. v noci z 9. na 10. dubna 1945 uvolnili koleje na trati mezi Vyškovem a Lulčí. Vlak se nepodařilo sice vykolejit, ale doprava byla přerušena na čtyři hodiny. Druhá obdobná odvážná diverze, provedená v noci z 19. na 20. dubna 1945 v hlubokém zářezu trati nedaleko Marchanic, byla úspěšná. Byl vykolejen německý muniční vlak a doprava přerušena na dva dny.⁵⁸

⁵⁶ Stryjová, D., Mikš, J.: Od okupace k vítězství. Vyškovsko 1939 – 1945. Vyškov 2005, s. 204.

⁵⁷ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 234.

⁵⁸ Herodek, F.: Osvobození Vyškovska sovětskou armádou v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1983, s. 13.

3. 1. 4 Události v jednotlivých obcích

V průběhu války se objevovali v obcích vyškovského okresu stále častěji uprchlíci nejen ruští, ale i uprchlíci jiných národností z německých zajateckých a pracovních táborů.

Lidé také pozorovali v průběhu roku 1944 stále častější přelety svazů anglicko-amerických letadel. Dne 24. července 1944 se nad Drahanskou vrchovinou objevil poprvé sovětský letoun.

24. srpna 1944 se nad Rousínovem objevily také již letecké svazy. I když byl vyhlášen poplach, každý je chtěl vidět, všichni – malí i velcí, v ten moment se všechno objevilo na ulici a poslouchalo tlumený hukot strojů a na obloze lidé pozorovali letadla, která byla tak vysoko, že vypadala jako bílé vlaštovky. Ovšem zasela zkázu ve Zlíně, Prostějově a v Brně, odkud byl slyšet hukot a detonace, jen se okna třásla.⁵⁹

26. března 1945 byl při letu zasažen v blízkosti Rousínova, v místech u obce Podbřežice, sovětský transportní letoun, v němž mimo posádku byla zpravodajská skupina 4. ukrajinského frontu. Dva popálení letci vyskočili z poškozeného letounu jen s ručními zbraněmi a mapou a později byli převzati paradesantní skupinou Wolfram, která v tomto prostoru operovala. Seskok čtyř až pěti parašutistů byl zpozorován z vojenského cvičiště Vyškov a okamžitě bylo po nich zahájeno pátrání za účasti bezpečnostních složek z Vyškova. Parašutisté byli v lese zastřeleni a zachránit se podařilo pouze jednomu z nich. Ten se dostal do místní školy, kde získal civilní šaty, proto ho Němci při prohledávání budov nenašli. Před několika lety se tento Rus přijel na místo pádu letadla podívat.⁶⁰

S letouny, které se vyskytovaly na různých místech Drahanské vrchoviny, bylo navázáno spojení pomocí naváděcího radiomajáku, který odbojáři obdrželi od českých parašutistů. Letoun dal vždy obrysovými světly znamení, že označené místo vidí. Sloužily nejen pro výsadkáře, ale i pro shozy letáků, pro padáky se zásobníky, které obsahovaly různý materiál. Ty byly shazovány také prostřednictvím československých paraskupin pro ruské skupiny.⁶¹

Po hlavní silnici, která procházela Rousínovem přes Čechyni, Komořany, Tučapy dále na Vyškov, postupovaly ustupující německé jednotky nebo i civilní obyvatelstvo. Na sklonku roku 1944 ztratili i protektorátní četníci poslední zbytky své služební

⁵⁹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 303.

⁶⁰ Kletečka, Z.: Po stopách protiněmeckého boje na Vyškovsku. Vyškov 1987, s. 34.

⁶¹ Tamtéž, s. 23.

horlivosti a začali myslet především na vlastní záchranu. Rousínovská četnická stanice, stabilně obsazena 24 muži, byla podobně jako ostatní četnické služebny opevněna, aby se zamezilo nenadálému útoku partyzánů, kteří si tímto způsobem doplňovali výzbroj.⁶²

20. listopadu proběhl velký nálet na Brno. Bylo mnoho mrtvých, mnoho raněných a byly způsobeny i velké hmotné škody. Fronta se blížila k Rousínovu i k okolním vesnicím, dolet bombardérů byl stále bližší – tak, že při leteckém poplachu se lidé snažili být již více opatrní a využívali i nezbytných krytů. Na děti ve škole to působilo stísněným dojmem. Při poplachu spěchaly do zřízeného krytu v suterénu měšťanské školy – bylo při tom mnoho pláče, ale i nevolnosti.⁶³

Po náletu na Brno přišlo mnoho rodin o své byty, proto byly rodiny přidělované do okolí. V Rousínově se uspořádala mezi továrnami a v živnostech sbírka ve prospěch obětí tohoto náletu a ta nakonec vynesla asi 136 000 korun,⁶⁴ jiné údaje uvádí i částku 192 000 korun a kromě toho bylo dáno 30 000 korun sociálně slabým příslušníkům města.⁶⁵

Od 26. listopadu projížděly Rousínovem povozy maďarských Němců, kteří s rodinami a skromným majetkem, uloženým na lehkých vozech, prchali. Někteří obyvatelé poznali, že jsou to vozy z maďarských rovin, protože byly bez brzd. Zdálo se jim, že mají nějak naspěch. Lidé měli i své kroje, chlapci černé čepice „Hitlerjugend“, které lidé znali i ze svého okolí. Muži hleděli zarputile a nechtěli ani mluvit. Místní se domnívali, že jedou směrem na Kladsko. V polovině prosince byli selští chlapci povoláni na kopání zákopů na Slovensko – do Petržalky u Bratislavy. Jednalo se o 6 – 10 týdnů. Fronta se nezadržitelně přibližovala. Denní rozkazy maršála Stalina, které v cizím (kromě říšském) rozhlase lidé poslouchali, hlásily stále nová místa, která byla sovětskými vojáky již osvobozena. Rovněž západní fronta vykazovala úspěchy, což znamenalo, že se německá fronta hroutí. Letadla dost často shazovala letáky, většinou německé, protože byly určeny především německým vojákům a Němcům vůbec.⁶⁶

Po potlačeném slovenském povstání lidé s rozhořčením poslouchali protektorátní i slovenský rozhlas o tom, jak Tiso a „jeho smečka“ za pomoci Němců a Hlinkových gard řadí, ale všichni cítili, že ten režim lže a falše má už jen krátký termín. I v rousínovském okolí šlo do tuhého. Dost často bylo slyšet o zásazích

⁶² Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 235 - 236.

⁶³ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 304.

⁶⁴ Tamtéž, s. 305.

⁶⁵ Obecná škola ve Slavíkovcích 1940 – 1945.

⁶⁶ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 304.

partyzánů, jak tam či jinde odzbrojili Němce nebo četnické stanice, jak pomstili smrt svých druhů atd. Četnictvu bylo nařízeno každý večer bednit okna a pevně uzavírat stanice.

Po této stránce byl pro místní obyvatelé konec roku 1944 už hodně radostný, neboť jim dával oprávněnou naději na brzký konec, i když si podle mého názoru jistě mysleli, že až projde fronta jejich krajem, nepřinese nic dobrého.⁶⁷

Ve všech obcích byla zakončena 21. prosince 1944 školní výuka pravidelnými vánočními prázdninami. Byly několikrát prodlužovány a jejich trvání bylo v každé obci individuální. Bylo to hlavně kvůli nedostatku topiva, které bylo vydáváno k pečení chleba. V první osvobozené vesnici na Rousínovsku, ve Slavíkovcích, trvaly vánoční prázdniny např. do 11. ledna 1945, v Habrovanech až do 31. března 1945 a v Kroužku bylo vyučování zrušeno kvůli téměř každodenním náletům a omezeno jen na zadávání a kontrolování domácích úkolů, pro které si žáci docházeli do škol dvakrát týdně. Tak tomu bylo i v jiných obcích.

Do roku 1945 bylo v Kroužku ubytováno německé vojsko. Vojenský výcvikový tábor byl zřízen v sousedním Rousínovci v zahradě pana Františka Pavízy (viz. obrazová příloha 5). V táboře byli cvičeni osmnáctiletí Němci. Výcvik prodělávali i na zdejším katastru. Cvičili na silnicích a v lesíku na východních svazích.⁶⁸

Už počátek roku v Rousínově byl ve znamení zvýšené nervozity Němců a jejich obav z budoucnosti. Bylo to vidět jak v Čechyni, tak i v Komořanech, protože tyto dvě obce patřily do německého ostrůvku a většina obyvatelstva byla německého původu. Oproti dřívějšku chodili hodně schlíple a jejich řeči byly velmi krotké. Dokonce se i stalo, že si zanáдали na svého podařeného „Vůdce“. Ale rousínovští obyvatelé českého původu tvrdili, že je již těmito řečmi neoklamou. Stávalo se totiž, že stále jezdili starší muži – Němci – do vyškovských kasáren na výcvik, aby ve válce mohli bojovat všichni, jak ti nejmladší, tak i ti nejstarší jako „Volkssturm“ vedle své armády, která bojovala někde ve světě, tak oni ji zastupovali zase tady doma, jak sami říkali. Byly jim také přidělovány zbraně, na některých bylo ale vidět, že z toho moc velkou radost nemají, pálilo je svědomí. Cítili, že budoucnost je pro ně stále více a více černější.

31. ledna byla ruská vojska asi 40 km od Moravské Ostravy. Rousínovem projížděly celé kolony Němců, ti prchali z Horního Slezska. Nebylo tomu dlouho, co opačným směrem – na Olomouc prchali maďarští Němci a nyní zase k Brnu prchali

⁶⁷ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 305.

⁶⁸ Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975.

Němci z Horního Slezska. Někteří se sami sebe ptali kam asi? Jejich odpovědi byly různé. Možná do Rakouska? I vlaky byly plné uprchlíků.

Všichni muži od 17 do 45 let měli povinnost účastnit se prací na zákopech. Byli odváděni až někam k Holešovu. V důsledku velké ruské ofenzívy nastaly také přesuny německých vojsk. Ta byla ubytována ve školách i v soukromí. V Rousínově to bylo v období kolem 5. února 1945. Němci pálili zbývající uhlí, proto děti nemohly chodit do školy ani po prodloužených vánočních prázdninách, musely si opět jednou nebo dvakrát týdně docházet do školy pouze pro domácí úkoly, které jim učitelé zadávali a kontrolovali. Protože nebylo uhlí, muselo se také mnohdy šetřit elektřinou a světlo často nesvítlo. Lidé byli nuceni si hodně rychle zvyknout na tmu. Venku již byli na tmu zvyklí, protože venkovní světla v důsledku zatemňování již dlouhou dobu nesvítla.⁶⁹

Během války muselo mnoho dělníků také z obce Kroužek odejít na nucené práce do Německa. Pracovali v různých částech zemí např. od Vratislavi až po Graz. Někteří dělníci byli zase „nasazeni“ na práce v protektorátních továrnách v bližším nebo vzdálenějším okolí, kde se pracovalo pro vojenské dodávky. Tak někteří museli pracovat v Rousínově v Tusculu na výrobě letadlových draků nebo v továrně v Bučovicích, kde se rovněž vyráběli draci. Zdejší občané a zvláště dělníci nasazení na různé práce byli uvědoměli, že pracovali jen pokud to bylo nezbytně nutno a velkou většinu práce hleděli sabotovat.⁷⁰

V únoru 1945 se začalo s přípravami k rychlému přerušení komunikací (byly podminovány mosty, budovaly se železobetonové bloky u rousínovské pošty a zátarasy z klád na vedlejších silnicích a v ostatních okolních obcích). Ve Vyškově byly vybudovány zákopy s kulometnými hnízdy na Palánku proti vstupu z jihu a nad Hraničkami proti postupu od Drnovic, po obou stranách řeky Hané u Dědic a na dědické silnici před železničním mostem. Betonové zátarasy byly připraveny k odpálení na výpadové silnici na Nouzce a na silnici u Marchanic.⁷¹

V polovině měsíce února zabrala německá armáda školní budovu v Rousínově pro vojenský soud a trestní rotu. Byla obsazena celé budova. V místnosti č. 1 byla úřadovna vojenského válečného soudu a byly tu vynášeny i rozsudky smrti. V č. 10, kde měl dříve kancelář ředitel školy, byla vojenská ošetrovna. Dokonce i dívčí záchody

⁶⁹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 305.

⁷⁰ Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975.

⁷¹ Herodek F.: Osvobození Vyškova sovětskou armádou v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1983, s. 13.

sloužily jako vězení. Kvůli nedostatku paliva byly rozštípány dveře od záchodů, 2 stoly z pracoven a zásuvky skříní.⁷²

13. února projíždělo Rousínovem maďarské vojsko – němečtí „spojenci“. Za nimi hned zase Němci a mezitím stále proudy vozů německých uprchlíků – tentokrát už také z Těšínska. Někdy se jednalo o velký, až chaotický provoz na státní silnici u pošty. Stavěly se cementové čtyřhranné ohromné sloupy (viz. obrazová příloha 3), spíše bloky, které byly naloženy třaskavinou, aby se v určitém okamžiku skácely na silnici a vytvořily zábranu neboli zásek. Jinak se budovaly záseky z borových a smrkových klád, mezi které se sypalo kamení (viz. obrazová příloha 4). V soutěskách byl ponechán jen průchod pro pěší. Tak tomu bylo jak v Rousínově, tak i v Rousínovci, Slavíkovicích, Vážanech i jinde v okolí. Jen hlavní silnice byly s určitými objížděkami volné.

Koncem února se museli muži od 17 do 55 let stále zúčastňovat práce na zákopech a na budování záseků, na opevňování Rousínova a nejbližšího okolí. Podle místních lidí to byly zbytečnosti a říkali to i Němci, kteří na tyto práce dohlíželi. Poslouchat se však muselo!⁷³

Ve Slavíkovicích byla školní budova zabavena 10. března pro tábor dělníků nasazených pro rozšíření zdejšího nádraží. Byli to hlavně bývalí zaměstnanci tabákové továrny v Hodoníně a pak zbrojních továren v Praze (hlavně studenti). 12. března byla opravena studna na dvoře, která byla již úplně shnilá a kterou nebylo možno opravit dříve. 15. března přišli první nocležníci.⁷⁴

15. březen byl dnem výročí protektorátu, ale v této době se již na tuto událost nevzpomínalo vyvěšením praporů, i když to bylo nařízeno. Lidé cítili, že nadvláda Němců se již opravdu chýlí ke konci. Pro zajímavost bych uvedla, že téže noci – na 15. března se v Rousínově stal pokus o vraždu. U Michala Balogha, stolaře, bydlela nějaká paní Hermanová z Chorvatska, odkud se vystěhovala. Ráno byla nalezena polomrtvá, těžce poraněná sekerou. Příčina zločinu ale nebyla zjištěna, stejně jako nebyl zadržen žádný pachatel.⁷⁵

V těchto dnech byla obsazena školní budova v Rousínově dělníky firmy Konstruktiva a členy Todtovy organizace. Byli to vesměs lidé české národnosti. Správa školy jim vyšla vstříc, darovala jim mýdla a vymohla jim v zásobovacím oddělení

⁷² Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

⁷³ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 306.

⁷⁴ Obecná škola ve Slavíkovicích 1940 – 1945.

⁷⁵ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 308.

rousínovské radnice od vedoucího úředníka Josefa Kotulána potravinové lístky na chléb. Jejich zacházení se školním zařízením bylo šetrné. Než se nastěhovali, školní budovu sami řádně vyčistili a místnosti desinfikovali.⁷⁶

19. března v podvečer se náhle nad Rousínovem sneslo velmi nízko letadlo a zahájilo střelbu z palubních zbraní. Byla prostřelena výkladní skříň Hospodářského družstva.⁷⁷

Při náletech do okolí Brna bylo rozbito dálkové vedení elektrického proudu a stejně jako okolní obce, tak i Nemojany zůstaly od 4. dubna bez proudu. Nebylo světlo a nebylo také možné poslouchat rádio. 7. dubna vyšly v Brně poslední noviny. Tak zůstali občané odkázáni jen na ústní zprávy, které byly mnohokrát ale zkreslené. Dunění děl bylo den ze dne zřetelnější. Fronta se blížila. Nemojanami hnali Němci stáda dobytka. Dnem i nocí tu projížděly autokolony s válečným materiálem. Nemojanská škola byla také využita pro jiné účely, než kterým doopravdy měla sloužit. Ubytoval se zde pracovní oddíl, který měl připravit zákopy pro ustupující armádu. Již od zimy se kácely stromy v lese a stavěly se protitankové překážky, takže z obce bylo možné vyjet jen jednou cestou. Téměř všichni občané byli na tyto opevňovací práce povoláni.⁷⁸

I v sousední vesnici, v Lulči, několik týdnů před příchodem Rudé armády museli na rozkaz okupantů budovat její občané ve vesnici zákopy a mimo to poskytovat potahy pro tyto práce. Němci přinutili obyvatelstvo od 18 do 60 let ke stavbě barikád a ke kopání zákopů na každé cestě a cestičce.

Bombardování nádraží Němci nepovažovali za výstrahu. Nutili občany k další práci na zákopech.⁷⁹

V měsíci únoru, březnu a dubnu byly prováděny opevňovací práce v prostoru Královopolských Vážan. Byli na ně nasazeni místní občané a také učitelé zdejší školy. Dne 4. dubna začalo pravidelné vyučování. Protože v obou třídách byli stále ubytováni dělníci, vyučovalo se polodenně v bývalé šatně. Dne 14. dubna odešli dělníci do svých domovů (hlavně do Prahy), poněvadž práce na dráze byla zastavena. Pravidelné vyučování muselo však být 16. dubna zase přerušeno, protože se přiblížila fronta a nepřátelská letadla konala denně časté nálety. Také dodávka elektrického proudu byla přerušena. Přestalo se svítit, rádia přestala hrát, takže lidé neměli žádné zprávy.

⁷⁶ Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

⁷⁷ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 308.

⁷⁸ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 190.

⁷⁹ Obecní kronika Luleč 1925 – 1985, s. 127.

17. dubna přišlo do zdejší obce mnoho německého vojska. Byli ubytováni v místní škole. U obyvatelstva vzrůstal neklid a pomalu se všichni připravovali na skutečnou frontu. Dělníci i rolníci přestali pracovat a všechno žilo v očekávání příštích událostí.⁸⁰

14. dubna začalo bombardování Slavkova a Bučovic. V této době byly letecké poplachy velmi časté. O den později táhlo obcí slovenské vojsko, vojsko tzv. „slobodného štátu“ z Bratislavy, vzalo to oklikou od Olomouce k Brnu. V tento den byl vyhlášen stálý poplach, protože docházelo k neustálým přeletům amerických i jiných letadel.⁸¹

V polovině měsíce dubna se do rousínovské školy nastěhoval lazaret německé armády. Dělníky Konstruktivy a členy Todtovy organizace téměř vyhodili. Jejich chování bylo horší než chování dělníků a Němci školu doslova zničili. S knihovnami a sbírkami zacházeli vandalsky, veškeré palivo spálili, na Hitlerův svátek se opili a řádili.

Po pádu Hodonína 13. dubna 1945 se fronta velmi rychle blížila. To přimělo civilní obyvatele k tomu, aby si začali rychle upravovat sklepy, ve kterých by žili po dobu nebezpečí. Dělostřelba den ode dne sílila a také přibývalo denních a nočních přeletů bombardovacích letadel, jejichž cílem bylo Brno s okolím.⁸²

Na katastr Komořan dopadly první střely dne 15. dubna 1945. Malé ruské letadlo Rata letělo tiše kopírovacím letem vpozdvečer nad olšanskými lesy a najednou zpozorovalo osobní vlak, který vyjížděl ze zastávky v Komořanech kolem sedmé hodiny večerní směrem na Vyškov. Letadlo vlak zasypalo světelnými střelami, donutilo jej zastavit a lidé se zděšeně rozbíhali po polích a hlavně do habrovanského lesa, kde se ukryli. Lokomotiva nebyla při střetu zasažena, proto mohl vlak pokračovat v jízdě do Vyškova. V této době také pozorovali lidé i bombardování nad Brnem. Mohutné formace bombardovacích letadel zasypávaly Brno těžkými pumami a jednotlivá letadla, pravděpodobně ta zasažená, zalétávala až k Dražovickému hájku, kde shazovala náklad bomb.⁸³

Dne 18. dubna 1945 přijela do Olšan německá zásobovací autokolona. Ubytovala se po celé vesnici, ve škole zabrala obě třídy a ty se proměnily ve vojenské nouzové ubikace. Němci se zdrželi v obci pět dní, do 27. dubna, kdy Rusové osvobodili Olšany a část ruského oddílu se ubytovala taktéž ve školních učebnách. Spali zde však jen

⁸⁰ Národní škola Královopolské Vážany 1940 – 1946.

⁸¹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 308.

⁸² Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

⁸³ Obecní kronika Komořany 1945 – 1986.

jednu noc. Jinak ruští vojáci bydleli raději po soukromých domech. Již od počátku dubna byl v první třídě umístěn vojenský lazaret. Do třídy se dalo 23 postelí, slamníky a přikrývky. Ošetřovala se zde spíše lehčí zranění. Po změně rozkazu se lazaret musel narychlo přemístit.⁸⁴

20. dubna měla být rozvážena mouka ze mlýna v Rousínově do okolí. Odpoledne bylo ale na povozy shromážděné u mlýna střeleno a téhož dne večer byly shozeny na Rousínov 4 letecké bomby o váze cca 5 kg z ruského letounu Polikarpov Po-2 „Kukuruznik“. Podle charakteristického zvuku se mu říkalo „kafemlének“ nebo „šicí stroj“. Jedna z bomb padla do dvorku Františka Hřebíčka a zdemolovala okolí, dvě byly shozeny u Obořilova mlýna a jedna z nich zasáhla mlýnici a zcela ji zničila. Čtvrtá padla do skleníků Bubňákova zahradnictví za mlýnem. Okna v okolí byla tlakem vzduchu rozbita. Mlynář Rudolf Obořil byl lehce zraněn v obličeji od skleněných střepin. Tuto noc prožili rousínovští občané hlavně ve sklepech nebo v zařízeních, která sloužila jako protiletecké kryty a zůstávali zde i v dalších dnech. Věděli, že již jde do tuhého. Bomby si sice nevyžádaly lidské životy, ale byly výstrahou, že se fronta rychle blíží. Příští noc dopadly další dvě těžké bomby do zahrad pana Černého a pana Lampla. Poškodily mlaty a ovocné stromy. Podle nalezené rozbušky jedné bomby bylo zjištěno, že vážila asi 4,5 kg.⁸⁵

V těchto dnech pronikl jediný sovětský tank asi 30 km na sever od fronty a zůstal stát na státní silnici u vesnice Hostěrádky. Tento jediný tank přerušil spojení Němců s Brnem a na německých vojácích, kteří projížděli Rousínovem nebo už tu byli, bylo vidět, že mohou lidé očekávat příchod osvobození Rudé armády co nevidět.⁸⁶

Němečtí vojáci, ubytovaní ve školách i v soukromí, se chystali k odchodu. Připravovali se na útěk. Mnozí z nich proto sháněli civilní šaty, aby jejich zmizení bylo nenápadné. Nastal strach z rabování. Chystaly se různé úkryty, kde se schovávaly cennosti, oblečení a všechno možné, co kdo v té panice, což se jinak nedá nazvat, uznal za vhodné. Okna se obíjela deskami, aby se uchránilo sklo. Po 20. dubnu se již v továrnách a kancelářích nepracovalo plynule. Vyřizovaly se jen ty nejnutnější věci a činila se zajišťovací opatření k průchodu fronty. Doprava byla omezena již jen ve směrech k Olomouci. Lidé se také v této době zbavovali říšských marek, obchodníci je museli brát z donucení.

⁸⁴ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

⁸⁵ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 309.

⁸⁶ Tamtéž, s. 317.

Slavkovský cukrovar, který dodával cukr do blízkého okolí, již nemohl vyvážet. Němci nevěděli co s ním, proto se začal vydávat obcím přiděl předem a obce jej zas hned rozdělovaly obchodníkům a ti spotřebitelům. Odvoz ze Slavkova ale už nebyl příjemný, protože ten byl velmi často bombardován.⁸⁷

24. a 25. dubna prchali Němci k Vyškovu a do lesů Dražanské vysočiny. Na polích směrem k Velešovicím a Slavkovu byly jejich skupiny také vidět. Kryly se v připravených nebo i v teprve připravovaných zákopech kopaných jen pro několik málo lidí. Nad lesy lidé pozorovali leteckou činnost a bombardování. Z poschodí domů bylo vidět v dálce například i oheň v Pozořicích. Hukot dělostřelby byl blízký a lidé s napětím čekali na příští události. Fronta byla již blízko. Tyto dny projel směrem k Vyškovu také poslední muniční vlak..⁸⁸

Ráno buď přišli nebo přijeli na kolech němečtí vojáci od Slavíkovice a Rousínovce. Bylo mezi nimi mnoho starých Rakušanů. Jedna část si položila kola pod hrušky, které byly u kostelní zídky na jižní straně náměstí. Unavení, ustrašení a rozmrzelí vojáci se kryli pod stromy, protože ruská letadla přelétala nad rousínovským regionem již velmi často. Chovali se kupodivu celkem přátelsky asi proto, že to byli samí staří lidé z Rakouska, a dokonce radili, aby se místní občané schovali do sklepů, tam že se jim nic nestane, a říkali, že Rusové zde budou velmi brzy. Skupina asi pěti vojáků se dokonce tajně schovala do sklepa pana Houky v domě č. 32, Rusové je zde ale později našli.

Dne 24. dubna mířilo asi 50 německých tanků po silnici od Vyškova k Rousínovu. Jeden z nich sjel ze silnice na tučapském kopci a převrátil se. Za krátkou dobu se pak ocitl slavkovský vrch Urban v mračnech prachu a dýmu mohutných výbuchů ruského dalekonosného dělostřelectva.⁸⁹

Ve středu 25. dubna v ranních hodinách rozburácel mohutný hluk německých tanků obec Tučapy. Německé tanky se ve zběsilém ústupu doslova vřítily do vesnice, vyrážely zavřená vrata a kryly se v průjezdech domů. Vzápětí přiletěla nad obec letka ruských letadel. Je otázkou, jestli se tanky včas ukryly, nebo jestli nechtěli ruští letci zničit českou vesnici. Tanky se poté daly na ústup k Nemojanům, ke kterým tohoto dne také směřovala maďarská vozatajská kolona, která projížděla přes Tučapy. Ta byla ale na silnici k Nemojanům zastavena sovětskými letadly.⁹⁰

⁸⁷ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 309.

⁸⁸ Tamtéž, s. 318.

⁸⁹ Tamtéž, s. 310.

⁹⁰ Obecní kronika Komořany 1945 – 1986.

4. Osvobození vybraných obcí a poválečný vývoj

4. 1 Osvobozování jednotlivých obcí

Významnou úlohu v německém obranném systému na vyškovském směru měly sehrát obce Slavkov, Bučovice a Vyškov s přilehlým vojenským táborem a výcvikovým prostorem. Tato města měla tvořit hlavní opěrné body obrany, na které měla navazovat obranná postavení budovaná na jednotlivých čarách do hloubky. Směrem do Brna to byly čáry Vítovice, Slavíkovice, Slavkov, dále Nemojany, Podbřežice, Letonice a Bučovice.

Němci opevnili také Nemojany a Luleč, které ležely na jedné z přístupových cest k Vyškovu. Důkladně je připravili k obraně, uzavřeli několika protitankovými zátarasy a připravili kulometné a protitankové palby.⁹¹

Město Slavkov, důležitá křižovatka cest spolu s prateckými výšinami a kopcem Urbanem, hrálo v systému německé obrany důležitou roli jako uzel odporu kryjící jednak přístupové cesty k Brnu, a jednak vstup do vyškovského koridoru, vedoucího k Prostějovu a Olomouci. Němci zde využili předností zvlněného terénu a obranu opřeli o výšiny a křižovatky silnic. Opěrné body byly z hloubky kryty palbami dělostřelectva a minometů. Podél silnic byly vybudovány zákopy, úkryty a kulometná hnízda. Protitankové zátarasy z kmenů borovic, kamení a upěchované hlíny byly zřízeny na deseti místech přímo v ulicích města, přehradily vchod na náměstí a přerušily spojení s výpadovými silnicemi.⁹²

V březnu započali Němci opevňovat i bezprostřední okolí Rousínova a dalších obcí. Nezávisle na budování těchto obranných zařízení byla prováděna příprava tzv. ARLZ⁹³, která znamenala „taktiku spálené země“. V případě ústupu německých vojsk měly být všechny osady a města vypáleny, továrny, zařízení, železniční stanice, tratě, dopravní prostředky zničeny, dobytek zabít nebo odvezen, zdroje vody otráveny, přehrady a rybníky vypuštěny, potraviny znehodnoceny. Rudá armáda měla najít zemi zcela vypálenou a zničenou.⁹⁴

⁹¹ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 9 – 10.

⁹² Tamtéž, s. 10.

⁹³ ARLZ - název vznikl složením počátečních písmen slov, která vyjadřují cíle jednotlivých etap plánu: A – Auflockerung (uvolnění), R – Räumung (vyklizení), L – Lähnung (ochromení), Z – Zerstörung (zničení). (Kletečka, Z.: Po stopách protiněmeckého boje na Vyškovsku. Vyškov 1987, s. 14).

⁹⁴ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 236.

Lidé nejen v Rousínově a jeho blízkém okolí, ale také i na celém Vyškovsku nečekali jen pasivně na příchod Rudé armády. Od samého začátku vedli proti Němcům všemi dostupnými formami boj. Destrukce na železnicích byla rušena přeprava německých vojsk a ničen nejen vojenský materiál a zbraně, ale i živá síla přepravována v těchto transportech.

Aktivizovaly se odbojové buňky, které působily na různých místech okresu zejména ve Slavkově, Bučovicích, Rousínově i v jednotlivých obcích. Náplní jejich činností bylo narušování a zpomalování válečné výroby, sabotáže zásobování i drobné sabotáže v průmyslu. Významným úkolem bylo šíření zpráv a letáků s informacemi o vývoji na frontách a s plány na budoucí uspořádání republiky, vzbuzování nenávisti k okupantům a poskytování pomoci osobám, které byly okupanty stíhány. Významným politickým úkolem bylo organizování národních výborů, které ihned po osvobození měly převzít moc.⁹⁵

V tomto čase již bylo naprosto zřejmé, že osvobození Vyškova a okolí bude provedeno vojsky 2. ukrajinského frontu, která rychle postupovala. Dne 14. dubna 1945 po 21. hodině byl v Brně vyhlášen první frontový letecký poplach. Do rána provedly ruské noční bombardéry 15 náletů.⁹⁶

K osvobození Vyškova Rudou armádou došlo v období od 23. dubna do 9. května 1945, a to jednak v rámci bratislavsko-brněnské operace 2. ukrajinského frontu, která byla ukončena 6. května 1945, a také v rámci pražské operace tří ukrajinských frontů (1., 2. a 4. ukrajinského frontu), která byla v tomto regionu zahájena 7. května a ukončena 9. května 1945. Vyškov byl osvobozen ve dnech 29. a 30. dubna, ale ve frontovém pásmu se nacházel od 25. dubna, kdy byl poprvé bombardován, až do rána dne 9. května 1945, tedy plných 14 dní.⁹⁷

Hlavní úder na vyškovském směru vedla 6. gardová tanková armáda a 24. gardový střelecký sbor „bratislavský“, který patřil 53. armádě. Velitelem sboru byl generálporučík A. J. Kruze. Ve své sestavě měl 81. střeleckou divizi složenou z 233. gardového střeleckého pluku, 235. gardového střeleckého pluku a z 238. gardového střeleckého pluku, dále to byla 93. gardová střelecká divize složená rovněž ze tří gardových střeleckých pluků a to z 278., 281. a z 285. V dalším postupu byla do jeho sestavy včleněna ještě 180. střelecká divize složená z 21. střeleckého

⁹⁵ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 11.

⁹⁶ Tamtéž, s. 18.

⁹⁷ Herodek, F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985, s. 9

pluku, 42. střeleckého pluku a z 86. střeleckého pluku. Letecky byl útok pozemních vojsk podporován převážně 5. bitevním leteckým sborem 5. letecké armády.⁹⁸

V pásmu útoku vojsk na vyškovském směru se bránily jednotky německé 271. a 46. pěší divize a dobrovolné bojové skupiny „Olomouc“, které byly od 30. dubna posíleny jednotkami 19. tankové divize, od 1. května jednotkami 81. pěší divize a 1. motorizovaným plukem SS divize „Feldherrenhalle“ a 863. stavební brigádou. Obrana měla převážně ohniskový charakter, místy Němci prováděli ústup bojem. Němci využívali předností terénu a opřeli svá postavení o opevněné výšiny, osady a křižovatky cest. Opěrné body byly zabezpečovány z hloubky obrany dělostřeleckými a minometnými palbami. V systému protitankové obrany hrály důležitou roli palby tanků, samohybných děl a protitankových kanónů. V boji s tanky zblízka byly široce používány reaktivní pancéřové pěsti a skupiny tankoborníků. Ohniska odporu byla přikryta palbou protiletadlových kanónů různé ráže. Základ protipěchotních paleb tvořily těžké kulomety, umísťované do míst styku jednotek, na vrcholy dominant a na odvrácené svahy výšin. Němci prováděli častý manévr druhými sledy a zálohami, které zasazovali do častých a silných protiztečí.⁹⁹

Od 21. dubna 1945 stál na nádraží v Lulči německý muniční vlak o 45 vagonech. Byl naložen pěchotním, dělostřeleckým a minometným střelivem a signalizačními a osvětlovacími raketami. Ve třech vagonech byl ekrasit a v jednom talířové miny. Dále na transportu bylo několik houfnic, pomocná polní dílna, několik vagonů potravin, oděvů a obilí. Protiletadlová obrana transportu, jak ukáží další události, nebyla zabezpečena dostatečně.¹⁰⁰

Tohoto dne, 21. dubna, se pokusila ruská letecká eskadra vlak napadnout. Útok provedla z výše asi 1 000 m. Silný vítr zanesl bomby dokonce až 50 m od cíle. Několik jich spadlo na nádražní budovu, kde byl usmrčen přednosta stanice Jan Štěpán a pokladník Josef Kovář. U obecní váhy, u podjezdu, sedával železničář Jan Žemla. Byl zabit střepinami pumy, která padla asi 2 kroky za něho v okamžiku, kdy bral za kliku dveří u váhy, kam se chtěl ukrýt. Tyto oběti měly pohřeb 23. dubna 1945.

⁹⁸ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 37.

⁹⁹ Herodek, F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985, s. 9 – 10.

¹⁰⁰ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 29.

Nezdařeným útokem byly zasaženy i některé domy u nádraží. Byly částečně pobořeny a hospodářská stavení vyhořela. Zatím se v obci ubytovaly jednotky ustupující německé armády.¹⁰¹

Dne 23. dubna podniklo ruské letectvo celkem 964 bojových vzletů provedených převážně na brněnském směru 432 letadly. O den později již došlo na Vyškovsku k osvobození šesti obcí v jihozápadním cípu okresu, pro něž začal nový život zbavený německého útlaku. Přitom položilo životy 96 ruských vojáků. Převážná většina náletů byla vedena na hlavním – brněnském směru.¹⁰²

25. duben 1945

V tento třetí osvobozovací den byla osvobozena obec Slavíkovice, dnes jedna z částí Rousínova. Místní lidé pozorovali pohyb na kopcích a na polích nad Holubicemi. Dopoledne projelo obcí několik trojic německých vojáků na kolech. Jeden z nich řekl: „Těšte se, ještě dnes budete pod jiným režimem.“

Družstva německých vojáků se s pancéřovými pěstmi pohybovala nejistě podél státní silnice směrem k Brnu. Po poledni, již za ojedinělého bzukotu ruských projektilů, ustupovala zmateně do rousínovského koridoru. Na hlavní silnici se v ojedinělých výstřelech objevila ruská tačanka (rychlý vozík tažený koňmi osazený kulometem). Drkotala se po dláždění a za ní několik pěších. Kolem půl páté odpoledne vstoupili první ruští vojáci do obce Slavíkovice. Tak to byli ti první s ruskými hvězdami. Bylo jich sotva deset. Zabavili německé auto, které zde bylo ponecháno pro náboje a benzín i s posádkou. Všichni občané vybíhali před domy a za ruskými vojáky k nádraží. U přejezdu pobíhali další rudoarmějci. Z rousínovského barákového tábora se ozývala palba. V kroužeckém hájku byla objevena nepřátelská pozorovatelná. Odkud začala vyjíždět kolona muničních vozů k Čechyni. Vozy tažené koňmi uháněly tryskem. Rány zasáhly přímo do jednoho z vozů. Slavíkovice byly nejsevernější špičkou fronty. I když dostala posilu nejen ruská strana, ale i Němci, i když stále zněla střelba, došlo k tomu, že Slavíkovice byly osvobozeny (viz. textová příloha 13).¹⁰³

Toho dne odpoledne pronikla ruská rozvědka nebo přední stráž ze směru od Slavíkovice po silnici tzv. koridoru až do Rousínova, kde byli ruští vojáci srdečně

¹⁰¹ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 190.

¹⁰² Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 32.

¹⁰³ Tamtéž, s. 28.

vítání. Byli to tři rozvědčíci, kteří s pistolemi dovedli vyčistit Trávníky a s několika dalšími ozbrojenými občany vytáhli ukryté fašisty ze sklepů a odzbrojili je. Zbylí Němci panicky prchali, a pokud nemohli utéct, nechali se dobrovolně zajmout. Přední ruské hlídky se ale nakonec stáhly do Slavíkovíc. Poté, co se to Němci dozvěděli, obsadili do rána Rousínov a dva dny se zde pak bojovalo. Lidé byli ukryti ve sklepech, v krytech a jen za klidnějších chvil vycházeli a pozorovali okolí, což bylo ale velmi nebezpečné a několik občanů za to zaplatilo těžkým zraněním, ale i smrtí, protože střele nelze v posledním okamžiku uniknout, zvláště když se jedná pak o střelu tříštivou (granát, mina). Ihned po prvním vniknutí první ruské stráže do obce se odebral odborný učitel Antonín Travěnek na radnici, aby se ujal opuštěného vedení obce. Navečer se rudoarmějci, kteří nejspíš chtěli zjistit síly Němců v Rousínově, zase stáhli zpět do Slavíkovíc. Němci během noci opět obsadili celý Rousínov. Jednalo se o průzkum 1. gardové výsadkové divize 49. střeleckého sboru 53. ruské armády. Bojovalo se pak po celý příští den. Němci si udělali kulometné hnízdo na věži kostela, která byla pak ostřelována a značně poškozena.¹⁰⁴

Jednotky divize pak sjednaly dotyk s německou obranou na linii západně od Rousínova a v útočné činnosti zatím nepokračovaly. Podle údajů pamětníků padli při této akci dva ruští vojáci.

Tento den bylo na Vyškovsku a v okolí Brna provedeno celkem 1 014 bojových vzletů počtem 427 letounů, které odlétaly 1 098 hodin, což je nejvyšší nasazení ruského letectva při bojích o Brno. Toho dne i německé letectvo kladlo větší odpor a pokoušelo se mařit činnost ruských pozemních vojsk i letectva 5. gardové letecké armády. Došlo při tom k třinácti leteckým soubojům, při nichž ztratila Rudá armáda pět letadel a Němci devatenáct letadel.¹⁰⁵

Bojovalo se nejen v blízkosti Rousínova a Slavíkovíc, ale po poledni se opět pokusil letecký svaz napadnout muniční vlak v Lulči a střelbou z palubních zbraní jej zapálil. Podařilo se to skupině šesti ruských bitevních letounů IL-2, která okamžitě zaútočila. Několik očitých svědků se na akci dívalo z půdního okna místní školy. Rozpoutalo se hotové peklo. Nejdříve hořely vagony s raketami, které po stovkách vybuchovaly a svítily různými barvami. Pak chytly vagony s minami a kusy železa dopadly až do školní zahrady. Najednou se vyvalil černý sloup kouře a za ním vyšlehl ohromný rudý plamen k obloze. Byl to důsledek toho, že se vzňaly naráz dva vagony

¹⁰⁴ Obecná škola ve Slavíkovících 1917 – 1973.

¹⁰⁵ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 28 - 29.

ekrasitu (tritolu).¹⁰⁶ Kvůli ničivé vlně se pozorovatelé ocitli na zemi. Řinkot okenních tabulí a krytin dělal prý nepopsatelný rámus. Všechna okna ve školní budově se vysypala, okenní rámy byly roztrženy, dveře u tříd rozbity a dvevní obklady vyrvány ze zdi. Na stěnách nezůstal ani jediný obraz. Střecha byla smetena. Všude tříšť a spoušť. Školní budova se celá prohnula a některé zdi a stropy popraskaly.¹⁰⁷

Podobně jako ve škole to vypadalo i v každém domě. V obci bylo 90% okenních tabulí rozbito a ani jedna střecha nezůstala celá. Nejhuře byly postiženy domy u nádraží, které byly z větší části pobořeny. U nádraží byly připraveny k odvozu haldy klád. Výbuchem byly vrženy k lulečské silnici a rozházeny po polích. Některé z nich byly zpřeráženy jako třísky. Asi 900 m³ dřeva u nádraží, určeného k odvozu do papíren a do měst k topení, shořelo a s ním 2 řepařské váhy. Ohromný požár trval do rána a v noci ozařoval poškozený kostel sv. Martina s okolím.

Po prvním strašném výbuchu byla celá obec zahalena mrakem prachu. Mnoho lidí, kteří v tu dobu pracovali i na vzdálenějších polích, bylo sraženo k zemi. Asi za čtvrt hodiny po prvním výbuchu explodoval další vagon výbušnin, ale tento výbuch již nebyl tak silný. Asi kolem páté hodiny odpoledne výbuchy granátů a min ustaly a jen chvílemi se ještě tu a tam ozvala exploze. Dne 24. dubna odpoledne přijela do Nemojan německá „Destrukciionsgruppe“, která měla podminovat všechny křižovatky v obci a soutěsky v okolí. Dle dispozic se měli Němci zdržet v obci asi 14 dní. Velel jí hejtman Knoll. Po výbuchu vlaku dal ještě nepoškozené vagony s různým materiálem zapálit. Byl tak zničen vagon vojenských bot, 2 vagony obleků a několik vagonů obilí. V tento den také tito Němci odjeli.¹⁰⁸

Celý vlak byl zničen, na kolejišti zůstaly jen trosky (viz. obrazová příloha 7, 8). Němci byli útokem tak překvapeni, že se dlouho nemohli ze ztráty tak velkého množství munice vzpamatovat. Teprve večer 25. dubna a v noci přisunuli do prostoru lulečského nádraží protiletadlové dělostřelectvo ráže 20 mm a 37 mm na samohybných podvozcích. V prostoru u Nového dvora umístili baterii protiletadlových děl ráže 88 mm. To však již utrpenou ztrátu nenahradilo.¹⁰⁹

Nádraží poskytovalo po výbuchu smutný pohled. Nádražní budova byla velmi poškozena. Kolejnice vytrhány a odhozeny daleko do polí. Tam, kde stály vozy

¹⁰⁶ Ekrasit - trhavina obsahující kyselinu pikrovou. (Václavík, K.: Praktický slovník cizích slov. Praha 2006, s. 112).

¹⁰⁷ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 191.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 191.

¹⁰⁹ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 29.

s ekrasitem, zela jáma asi 30 m dlouhá a 5 m hluboká a asi 15 m široká. Druhá jáma byla o něco menší. Železniční kolejnice byly pokrouceny, 45 vagonů bylo zničeno a rozmetáno. Všude se válela munice jak dělostřelecká, tak pěchotní, všech druhů kalibrů a různý válečný materiál. Pohled na tu spoušť byl žalostný. Avšak zničení muničního vlaku zachránilo obec od úplné zkázy. Němci nemohli položit miny, ani dopravit střelivo na určená stanoviště.¹¹⁰

Dalo by se říct, že tato akce byla největším bojovým úspěchem ruského letectva dne 25. dubna 1945. I když byl vlak poslán ze slavíkovického nádraží zpět do Vyškova, i když zůstal v Lulči, kde také došlo k velké spoušti, nepřišlo díky tomu o život několik desítek slavíkovských občanů. Znamenalo by to totiž větší katastrofu, nebyly by tak zničeny jen domy jako v Lulči, ale vniveč by přišly lidské životy. V blízkosti rousínovského nádraží, kde vlak zastavil, byl totiž vybudován pod rozlehlým mostem úkryt, který byl v té době plný lidí.

Při poválečných rozborech této události se často kladla otázka, kdo ruské velení na muniční vlak v Lulči upozornil. V této souvislosti se uváděla paradesantní skupina „Pavel“, případně zpravodajská skupina „Žukova“ nebo jiná skupina. Ve skutečnosti zprávu předala štábu 2. ukrajinského frontu čtyřčlenná skupina hloubkového průzkumu vyslaná štábem 2. ukrajinského frontu koncem února 1945 do prostoru jihozápadně Vyškova.¹¹¹

Většina zdrojů se shoduje a uvádí, že stejně jako každý pohyb německých jednotek, tak i tento muniční vlak sledovala paradesantní skupina „Pavel“, kterou sem vyslalo právě velení 2. ukrajinského frontu již 19. února. Byla to právě tato zpravodajská skupina, od níž se o muničním vlaku v Lulči dozvědělo ruské letectvo. Nic netušící Němci proto nespěchali ani s posílením protiletectvé obrany v tomto prostoru.¹¹²

Zničením transportu na nádraží v Lulči však činnost v tomto prostoru neskončila. V době skončení náletu totiž přijížděla od Lulče k Drnovicím německá kolona, na kterou zaútočil pravděpodobně jeden ze šturmovíků, které provedly nálet na lulečské nádraží. Letoun však byl zasažen protiletectvou obranou a havaroval na okraji lesa nedaleko silnice.

¹¹⁰ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 192.

¹¹¹ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 29.

¹¹² Alturban, V.: Bojovali za naši svobodu. Na počest ruských hrdinů v rámci oslav 35. výročí osvobození naší vlasti sovětskou armádou. Vyškov 1980, s. 5.

Třetí den bylo osvobozeno dalších 6 obcí. V bojích za osvobození zde padlo 29 důstojníků a vojáků Rudé armády, dva partyzáni oddílu „Olga“ a v leteckých bojích zahynulo osm letců.¹¹³

26. duben 1945

Hlavní divizí ve směru Slavkov – Slavíkovice a v západním okraji Vítovic byla 110. gardová střelecká divize 49. střeleckého sboru, která navazovala na 203. střeleckou divizi 57. střeleckého sboru.. Zasahovala čáru Slavkov, Slavíkovice, západní okraj Vítovic.¹¹⁴

Pro jižní Moravu to byl významný den, protože 26. duben je dnem osvobozením Brna a Slavkova (viz. textová příloha 11, 14). Při hodnocení této etapy bojů na vyškovském směru z takticko – operačního hlediska je možno říci, že se zde plně projevila skutečnost, že v tomto období byl vyškovský směr směrem vedlejším – pomocným. Bojovou činností zde byl jen zabezpečován bok hlavního uskupení, které útočilo na Brno. Z tohoto hlediska byly k tomuto účelu vyčleněny jen nezbytně nutné síly dvou divizí, a to 110. střelecké divize a 49. střeleckého sboru a 203. střelecká divize 57. střeleckého sboru.¹¹⁵

27. duben 1945

V pátek 27. dubna zesílilo bombardování z děl i z letadel. Později se lidé v okolí Slavíkovice, které byly již osvobozené, dovídali, že cílem byly německé pozice nad Kroužkem, u Čechyně, Dražovic, Podbřežic a Komořan. Téhož dne byla ve slavíkovické škole zřízena vojenská kancelář. Byl dán k dispozici dvěma důstojníkům. Rodina i hosté, kteří u místního kronikáře hledali úkryt, spali ve sklepě, přeměněném na kryt.¹¹⁶

První obcí osvobozenou tohoto dne byly Vítovice (viz. textová příloha 16). Došlo k tomu bez boje v ranních hodinách, ještě před všeobecným útokem, zřejmě v době zaujímání výchozího postavení útvaru 24. gardového střeleckého pluku 81. střelecké

¹¹³ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 30.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 33.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 34 – 35.

¹¹⁶ Národní škola Slavíkovice 1917 – 1973.

divize. Radost a neskonalý pocit vděčnosti k sovětským vojákům ovládl všechny, kterým po šesti letech plných strachu a strádání přinesli opět svobodu.

Ostatní obce, jako byl Kroužek, Habrovany a Rousínov s částí Čechyně byly osvobozeny v odpoledním a večerním všeobecném útoku (viz. textová příloha 16).¹¹⁷

81. gardová střelecká divize zaznamenala úspěch. Její 235. gardový střelecký pluk v těsném styku s 285. gardovým střeleckým plukem 93. gardové střelecké divize vzal útokem město Rousínov.¹¹⁸

Boj o Rousínov byl dost tuhý, bojovalo se zde již od osvobození Slavíkovice a teprve 27. dubna 1945, když zasáhly ruské posily, které šly od Slavkova, byl zahájen po poledni rozhodný útok a kolem třetí hodiny odpoledne zde byla po dvou hodinách zneškodněna poslední hnízda odporu Němců a Rousínov byl osvobozen!¹¹⁹

Ještě před osvobozením obce Kroužek sem dne 25. dubna 1945 přijelo mnoho německých vojáků s vozy naloženými krmivem a potravinami. Vojsko bylo rozděleno do okolních domů. V každém selském stavení bylo šest až osm koňských povozů.¹²⁰ Další byli ubytováni ve školní budově. Byt řídícího učitele, který byl v tomto období neobydlen, byl násilně otevřen a veškeré bytové zařízení bylo poškozeno nebo rozkradeno, a to nejen vojskem, ale dokonce i místními občany. Školní skříně byly všechny poškozeny a jejich obsah byl spálen. Stejným způsobem bylo zničeno i mnoho obrazů a map, mnoho spisů z archívu a různých knih. Skříň s učebními pomůckami byla z kabinetu vytažena na dvůr, pomůcky byly rozbity a naházeny na hromadu. Skříně byly používány jako nádoby na odpadky. Rolety z oken byly vytrhány, železné dveře vedoucí na půdu byly násilím vyrvány. Všude byla velká nečistota. Na chodbách a na schodištích bylo bláto, půda byla dokonce vojáky používána jako záchod obdobně jako některé ze skříní. Úřední spisy rozfoukal vítr na návsí. Tímto způsobem zničili němečtí vojáci velmi mnoho ze školního inventáře. Škola přišla také o rozhlasový amplion a o šicí stroj.¹²¹

Bylo slunné odpoledne 27. dubna 1945, když do zahrady kroužeckého domu č. 12 dopadl první ruský granát a vybuchl. Všichni běželi rychle do krytů. Hned nato se přihnala do vesnice německá vojska na koni s rozkazem, aby trén ihned opustil vesnici. Ihned byl vyhlášen poplach a za malou chvíli byla náves plná povozů a vojáků.

¹¹⁷ Mikš, J.: Na vyšovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 42.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 41.

¹¹⁹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 310.

¹²⁰ Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975, s. 113 – 114.

¹²¹ Školní kronika Kroužek 1944 – 1972.

Zároveň začaly dopadávat další granáty do vesnice. Vojáci jeli tryskem vesnicí směrem k Čechyni, pak zahnuli za vesnicí na kopci doprava a dále na kopce kostelík Lutrštrék. Při útěku byl u školy zasažen granátem jeden povoz. Jeden německý voják a tři koně přišli o život. Když už byla vesnice prázdná, jeden z německých velitelů ji ještě objel, aby zkontroloval, zda všechny vozy odjely, a jakmile spatřil u školy mrtvolu vojáka, odňal mu identifikační záznam a odjel za ostatními.

Jeden prchající vůz se převrhl na okraji vesnice nad domkem pana Šubrtů. Koně se splášili a utekli, zatímco jejich kočí, maďarský voják, se hleděl ukrýt v krytech blízkých domů. Byl však vykázán a odešel neznámo kam.¹²²

Vesnice byla toho dne dost poškozena střelbou z minometů. Oheň však naštěstí nevznikl nikde. Rusové stříleli na vesnici od rousínovského nádraží a v domněnku, že je vesnice plná vojska a že je to německá vesnice, chystali již palbu katůšemi. Teprve po upozornění slavíkovických občanů od svého úmyslu upustili.

26. dubna byl v Kroužku poměrný klid. O den později rozkázali němečtí vojáci pohřbít mrtvého vojáka a zakopat tři koně. Voják byl pohřben za vesnicí na školní zahradě a koně byli zakopáni na chmelnici pana Antonína Skřivánka. Po poledni nastala velká střelba. Lidé s hrůzou trnuli ve sklepech a v krytech. Staré ženy naříkaly nebo se modlily, děti plakaly. Střelba šla nejvíce zase od Slavíkovíc. Zásahy dopadaly do zahrad domů č. 12, 13, 14, 15, 16 a 17. Tam bylo později napočítáno nejvíce zásahů. V domě č. 12 byla úplně zničena střecha mlatu. Zdivo ostatních budov bylo silně poškozeno. V domě č. 13 byla zásahem stržena také střecha mlatu. Přímý zásah dostal dům patřící Anežce Skřivánkové č. 60. Krátce po zahájení zteče byla osada bez ztrát dobyta jednotkami 285. gardového střeleckého pluku 93. gardové střelecké divize.¹²³

Po ukončení střelby z minometů se ozývalo jen střílení z pušek a samopalů na znamení, že ruská pěchota se přiblížila. Asi kolem půl páté odpoledne přišli první ruští vojáci, tloukli na vrata, prohledávali domy a kryty a všude se ptali po Němcích. Na tvářích kroužeckých občanů se objevily slzy radosti z toho, že byli opět svobodni. Druhý den se však dostavilo určité zklamání, protože další vojáci se nechovali tak, jak se od nich očekávalo. Vyskytli se jednotlivci, kteří kradli zvláště hodinky a jiné cenné věci. Dokonce se objevily i takové případy, že se někteří ruští vojáci snažili znásilnit místní mladé dívky, které před nimi musely prchat do svých domovů a několik dní raději zůstaly ukryté. Někteří důstojníci se snažili prohřešky svých vojáků omlouvat.¹²⁴

¹²² Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975, s. 117.

¹²³ Tamtéž, s. 118.

¹²⁴ Tamtéž, s. 119.

Po osvobození Kroužku 27. dubna 1945 se ve vesnici vystřídalo několik jednotek ruských i rumunských vojsk. Zatím se vraceli také lidé, kteří byli mimo obec buď nasazeni nebo uvězněni jako např. Josef Doležal¹²⁵, který byl jedinou obětí, kterou vesnice měla za druhé světové války. Počet obětí byl tak malý možná i z toho důvodu, že zde nežili žádní zrádci, lidé drželi pohromadě a hlavně asi proto, že celá vesnice leží stranou, zapomenuta, takže často ušla pozornosti Němců.¹²⁶

Z Královopolských Vážan odjelo německé vojsko již 24. dubna, patrně ustupovalo před blížící se frontou. Vesnice zůstala prázdná. Fronta se ještě více přibližovala. Lidé byli většinou ve sklepech a krytech. Ve dne i v noci bylo slyšet hřmění děl a hukot leteckých motorů. Při náletu ruských letadel byly poškozeny okolní domy. Den před osvobozením, 26. dubna, přišlo do obce asi 60 německých vojáků, část jich obsadila zákopy na polích u horního a dolního konce vesnice a připravovali se k boji.

Po celý 27. duben bylo slyšet rány z pušek, kulometů, děl a jiných zbraní. Nikdo z domů nevycházel. Nejvyšší intenzity dosáhla bitva v odpoledních hodinách. Obec Královopolské Vážany měla být uhájena asi 30 německými pěšáky. Ti se brzy ztratili a před pátou hodinou odpoledne přišli první ruští vojáci od Rousínova. Barikáda uprostřed vesnice byla rychle občany odstraněna a oddíly Rudé armády maršála Malinovského, začaly projíždět obcí.

V boji padli tři ruští vojáci, kteří jsou pochováni na místním hřbitově. Postupem času začaly obcí procházet další ruské oddíly. Děla, pěchota, tanky, zásobovací oddíly. Nastěhovali se do všech domů. Někteří přicházeli, druzí odcházeli do fronty, která se táhla dál k Vyškovu.¹²⁷

V Habrovanech stanula Rudá armáda koncem měsíce dubna a zůstala několik kilometrů od obce. Až do 24. dubna byla obec obsazena německým vojskem. Toho dne rychle Němci Habrovany vyklidili. Ale již 27. dubna ráno opět jedna rota říšských vojáků vtáhla do Habrovan a obsadila kvapně jihozápadní okraj obce. Skupina habrovanských občanů přivedla ruské vojáky polní cestou od Vítovic kolem Skalky. Téhož dne se rozpoutal dělostřelecký boj, do něhož zasáhla ruská letadla. Náboje vybuchovaly na polích a stráních a některé dopadly i do obce. Byly zasaženy tři domy,

¹²⁵ Josef Doležal byl syn B. Doležala bydlícího v Kroužku. Zemřel v koncentračním táboře. Pravděpodobně se chtěl dostat za hranice do armády, cestou byl dopaden, a protože neměl průkaz totožnosti, byl považován za zběha. Bylo mu 18 let. Byla to jediná oběť na životě, kterou vesnice Kroužek měla. (Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975, s. 121.).

¹²⁶ Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975, s. 121.

¹²⁷ Školní kronika Královopolské Vážany 1940 – 1946.

u kterých shořely střechy. Obyvatelé vyhledávali bezpečí ve sklepních a lesních krytech, kam si odstěhovali i cenné věci. V odpoledních hodinách již pozorovali, jak německé vojsko prchá směrem k Vyškovu. Nedočkávané obyvatelstvo očekávalo příchod Rudé armády, která šla ve směru útoku 238. gardového střeleckého pluku 81. střelecké divize.

Stalo se tak kolem čtvrté hodiny odpoledne dne 27. dubna 1945, kdy vtáhli vojáci Rudé armády do Habrovan. Krátký boj, který se rozpoutal, si vyžádal životy 16 rudoarmějců. Od tohoto dne se obcí valily sbory maršála Malinovského – pěšáci, dělostřelci a tankisté za prchajícím nepřítelem.¹²⁸

Osada německého jazykového ostrůvku – Čechyně, jejíž němečtí obyvatelé se zúčastnili v jednotce „Volkssturmu“ boje o Rousínov, byla osvobozena okolo 17.00 hodin po krátkém střetnutí, při kterém padl jeden příslušník 285. gardového střeleckého pluku.

Další obec německého jazykového ostrůvku – Komořany, jejíž němečtí obyvatelé se také zúčastnili bojů o Rousínov v oddílech „Volkssturmu“, byla 27. dubna v odpoledních hodinách Němci připravena k obraně proti směru od Rousínova. Ve večerních hodinách se k obci přiblížily jednotky 235. gardového střeleckého pluku 81. gardové střelecké divize, které zde zastavily postup a zajistily dosaženou čáru k rannímu útoku příštího dne.¹²⁹

Kolem sedmé hodiny večer se objevili první rudoarmejci v osadě Olšany. Jednalo se o jednotky 110. gardové střelecké divize 49. střeleckého sboru.¹³⁰

V Olšanech se již 18. dubna 1945 objevila německá zásobovací autokolona. Ubytovala se po celé vesnici a ve škole zabrala obě třídy proměnné ve vojenské nouzové ubikace. Němci se zdrželi v obci pět dní, do 27. dubna, kdy Rusové osvobodili Olšany a část jejich oddílů se ubytovala taktéž ve školních učebnách. Spali zde však jen jednu noc. Jinak ruští vojáci bydleli raději po soukromých domech.

Němečtí vojáci v obci nebyli, takže stráž a vyvýšená místa byla trvale obsazena ukrytými pozorovateli, kteří podávali zprávy o postupu bojů. Bylo odpoledne 27. dubna 1945. Palba a letecká činnost vzrůstala.¹³¹

Nejvíce se přibližovala střelba z pěchotních zbraní, z rovin okolních vesnic. Kolem poledne se tato střelba nesla od Vítovic a každým okamžikem se přibližovala.

¹²⁸ Národní škola Habrovany 1909 -1959.

¹²⁹ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 42.

¹³⁰ Tamtéž, s. 43.

¹³¹ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

Lidé očekávali přechod fronty v krytech a sklepech. V Olšanech bylo též mnoho rodin ze širokého okolí z průmyslových středisek.¹³²

K večeru procházely vesnicí německé noční hlídky, byly utrmácené, části výzbroje zanechávaly v polích a prchaly směrem na Nemojany. Kolem sedmé hodiny večer se objevil na dolním konci vesnice první ruský voják. Byl to mladý chlapec v pestře malovaném gumovém krycím plášti s pověstnou automatickou puškou. A za ním z lesa vystupovaly první hlídky, scházely k silnici, byly doplňovány dělostřeleckými a pěšími kolonami, které v mohutném proudu ujížděly po silnici do Olšan. Dlouhý proud se valil dál, najednou byla vesnice přeplněna vojskem a procházeli noví a noví.

První svobodný československý prapor spolu s rudou vlajkou zavlál ze školní budovy. Všichni se začali shromažďovat na návsi u školy, kde se zpívaly v mohutném chorálu hymny, které lid slyšel po šesti letech temna.

Proud rudoarmějců táhl dál do lesů na Nemojany a Račice, část jich zůstala v obci. Vesnice byla bez boje a beze ztrát osvobozena.

Od 27. dubna procházely obcí kolony ruských vojsk, jejichž hlavním úkolem bylo čištění lesa a zajišťování spojů z Pozořic na Račice a dále k Pístovicím a Lulči. Tvrdší odpor kladli Němci v prostoru Bukovinka. Dunění fronty se vzdalovalo, boje postupovaly k Vyškovu tak těžce postiženému válkou. V dolních obcích nebylo těžkých ztrát. Jen Bukovinka, Luleč a Nemojany byly značně poškozeny jak bojem, tak i výbuchem muničního vlaku. Železniční mosty u Tučap a Nemojan byly Němci před ústupy rozbity. V bojích o Račice a Nemojany padl značný počet ruských vojáků.

Do Olšan občas přijeli vojáci zajišťující zásobování ruských vojsk některého vojenského útvaru a žádali o nákup potravin. Tímto způsobem bylo obcí až do 9. května vydáno 82 slepic, 1 092 vajec, 2 kg másla, 5 q brambor, 4 prasata, seno, sláma, krmné obilí a značné množství potravin, které vydali sami občané přímo armádě bez příkazu národního výboru.¹³³

I když se nepodařilo splnit stanovený úkol dne – dosažení čáry Orlovice – Topolany – Dědice, přesto na slavkovském směru útvary 180. střelecké divize a 93. gardové střelecké divize úspěšně prolomily nepřátelskou obranu a pronikly do hloubky 12 km a na rousínovském směru 4 km.¹³⁴

¹³² Mainuš, F., Konečný, Z.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 54.

¹³³ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

¹³⁴ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 46.

28. duben 1945

Během dne 81. gardová střelecká divize osvobodila Komořany (viz. textová příloha 19). Již zrána obec obsadil její pravokřídelní 235. gardový pluk, který před ní ve večerních hodinách předcházejícího dne zastavil svůj postup, aby se připravil na nadcházející osvobození. Boj byl prudký a vyžádal si pět obětí z řad rudoarmějců.¹³⁵

V sobotu 28. dubna v ranních hodinách vyrazila ruská vojska k dalšímu útoku, aby nedopřála nepříteli možnost opevnění a vybudování obrany na výběžcích Dražanské vrchoviny od Nemojan až po Drnovice. Hlavní nápor ruských vojsk na Vyškov směřoval po silnici Habrovany – Nemojany – Drnovice a údolím mezi Komořanami a Podbřežicemi ve směru, kde je dnes postavena dálnice. Boj o Komořany byl krátký. Ustupující německé vojsko nekladlo v obci vážnější odpor. Zoufalou obranu vybudovali Němci na skále a věži sv. Martina a na tučapském návrší ve směru polní cesty až ke kříži na hranicích Tučap a Podbřežic. Boj o tučapské návrší a tím i o státní silnici, železnici a celou tučapskou kotlinu od Komořan po Habrovany byl nelítostný. Později při pohřbívání mrtvých Němců se našli i takoví, kteří v ruce drželi pancéřovou pěst nebo granát, a proto se místní občané domnívali, že u některých Němců docházelo i k sebeobětování.¹³⁶

V bojích o Komořany padlo několik ruských vojáků a ti byli dočasně pochováni před budovou obecního národního výboru. Pozůstatky těchto těl byly exhumovány v prosinci roku 1945 a převezeny na společný hřbitov do Brna. Na katastru obce Komořany zůstaly dva shořelé německé pancéřové vozy, sestřelené ruské letadlo, spousta pěchotních zbraní a nevybuchlé munice. Silnice od Rousínova až po Komořany byla připravena k zaminování, ale zničení muničního vlaku v Lulči na nádraží mělo pravděpodobně za následek nedostatečné zásobování ustupující německé armády střelivem i výbušninami.¹³⁷

V dalším postupu pluk 81. gardové střelecké divize z dosažené čáry zabezpečoval nasazení 9. gardového mechanizovaného sboru do boje a v součinnosti s ním pokračoval v postupu.

¹³⁵ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 53.

¹³⁶ Obecní kronika Komořany 1945 – 1946.

¹³⁷ Tamtéž.

Vlevo od 235. gardového pluku útočil 238. gardový střelecký pluk, který zahájil kolem desáté hodiny ranní boj o Tučapy (viz. textová příloha 19). Prudké dvouhodinové střetnutí, do kterého po jedenácté hodině zasáhly jednotky 9. gardového mechanizovaného sboru, skončilo kolem poledne osvobozením obce. Padlo při něm 16 příslušníků Rudé armády.

Potom 238. gardový střelecký pluk bez zastávky pokračoval v postupu v levé části útočného pásma 81. gardové střelecké divize a v součinnosti s částí 9. gardového mechanizovaného sboru zaútočil na Nemojany, které byly osvobozeny před druhou hodinou odpolední (viz. textová příloha 19). V prudkém a urputném boji zde padlo 17 rudoarmějců.¹³⁸

Boje o Nemojany probíhaly již od konce měsíce dubna. Za ustupující německou armádou byla hnána stáda zbídačeného dobytka. Do školy přišlo již 26. dubna několik zběhů, kteří zde přespali. Rozklad německé armády rychle pokračoval. V noci jižní a západní obloha jen hořela. 27. dubna protiletadlové německé flaky zaujaly postavení mezi tratí a hlavní silnicí. Sestřelily ten den sedm ruských letadel. Odpoledne však byly napadeny silným ruským svazem a zcela umlčeny. Ráno po nich nebylo ani památky, zůstaly jen okopy a díry po pumách. Německá obsluha těchto flaků se po souboji uprchla ukrýt do vesnice do sklepů. V noci asi ve tři hodiny byl Němci vyhozen do vzduchu jeden oblouk železničního mostu u Nemojan, a tím i vyřazen z provozu. Byl to jen další z nesčetných objektů, které Němci zničili, aby zpomalili a ztížili postup ruských vojsk. Tak důsledně plnili plán ARLZ, podle něhož měla za ustupujícími fašisty zůstat spoušť. Rána otřásla celou vesnicí Nemojany. Málokdo té noci spal klidně. Všichni s napětím očekávali, co přinese příští den.¹³⁹

Již několik dní bydleli lidé ve sklepech. Ve skalní sloji u vesnice bylo ubytováno asi 200 lidí, v narychlo postavených úkrytech v obecní pískovně asi 80 lidí a ve školním sklepě 25 lidí, na noc jich zde bylo kolem 45.

Bitva o Nemojany a blízký horský masiv kopec sv. Martina začala ráno 28. dubna. O půl sedmé pozorovali lidé slabé přesuny pěchotních jednotek. O dvě hodiny později couvla německá pěchota na linii Podbřežice - jižní okraj Tučap – svah kopce jižně od potoka Rakovec až k trati. Odtud šla německá linie do cihelny v „Krchůvku“ po jižním okraji Nemojan do Horky. V 10.00 hodin se objevily kozácké hlídky na hřebenu kopce k Habrovanům a brzy za nimi také tanky. Po okraji lesa

¹³⁸ Mikš, J.: Na vyšovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyšovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 53.

¹³⁹ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 193.

od Olšan sjížděla nepřehledná řada obrněných vozů. Přestřelka se změnila v prudkou střelbu všech druhů zbraní. O hodinu později začaly zasahovat i rychlovrhače raketových střel tzv. kaťuše. Střílely z kopce u habrovanské silnice přes Nemojany za Luleč. Od jedenácti hodin asi do půl druhé nebylo pro bitevní vřavu slyšet vlastního slova a země se chvěla pod nárazy explozí granátů. V jednu hodinu odpoledne drželi němečtí vojáci linii podél zdi zahrady u mlýna Viléma Klevety, odtud pak kolem potoka až k místnímu rybníku Chobot. Němečtí vojáci se ani neodvážili vystrčit hlavu nad zeď. Německý důstojník obcházel a nabádal bojovníky k odvaze. Jeden kulometčík se usadil ve štítě domku M. Hermannové a kontroloval silnici, most a křižovatku. Ruská hlídka se propracovala do blízkosti tohoto domu a ručním granátem kulometčíka vypudila. Domek byl v okamžiku v plamenech. Byl to dům naproti hlavního vchodu do školy. Ustupující němečtí vojáci krok za krokem couvali přes zahrady k nádraží, po silnici kolem školy a po polích na svah u sv. Martina. Před jeskyní, kde bylo ukryto asi 200 lidí, se usadil německý voják s kulometem. Lidé v jeskyni se hlasitě modlili a s úzkostí očekávali konec. Uřícený německý kulometčík se přišel do jeskyně napít vody a za malou chvíli odešel i s kulometem dál na kopce.¹⁴⁰

V půl druhé odpoledne se propracovala první vlna ruské pěchoty podporována tanky až ke škole. Rusové volali do sklepa, jsou-li tam Češi. Při vchodu do školy stál ruský kapitán s obvázanou hlavou. Nad levým okem měl hlubokou ránu, kterou ale nechtěl ošetřit. Utržil ji při pronikání dělostřelecké clony nad místní cihelnou. Vtom ruský tank začal útočit přes dvůr školy a prorazil zeď. Po upozornění, že v domech před ním jsou Němci s pancéřovými pěstmi, se vrátil na silnici. Všichni muži ukrytí ve sklepech školy se hned chopili práce a odklízeli zábrany a překážky. Nyní pochopil každý, co to znamená, že se ruská armáda valí: pěchota se rychlým krokem ve dvou kolonách sunula po stranách silnice, za ní jely ve dvou řadách bitevní vozy, tanky, pancéřová auta, muniční a zásobovací vozy, granátomety a dělostřelectvo nejrozličnějších druhů. Několikrát se ozvaly i kaťuše.

V místní škole byly třídy plné skla a slámy, vyklízely se až do noci a druhý den se myly. Byly připravovány na zřízení divizní nemocnice, které se ve škole vystřídaly do 9. května celkem tři.¹⁴¹

Dalším cílem postupu byla obec Luleč. Část pluku obcházela vesnici od severozápadu po okrajích lulečského polesí a druhá část, podporovaná tanky, útočila od Tučap a Nemojan. Boj probíhal od 15.00 hodin do 19.00 hodin. Obec byla uzavřena

¹⁴⁰ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 194.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 195.

třemi mohutnými zátarasy; na cestě ke státní silnici, uprostřed obce a na konci vesnice směrem k Drnovicím. Zátarasy byly chráněny palbou. Bojovalo se urputně o každé postavení. Ale nakonec zbytek Němců rychle ustoupil. Ruská armáda pronikla od státní silnice, protože Němci zničili jeden oblouk nemojanského mostu (viz. obrazová příloha 11). Oběť 44 životů ruských vojáků za osvobození poměrně malé obce ukazuje, že zde proběhlo jedno z nejtěžších střetnutí v prostoru Vyškova. Zřejmě kvůli tomu, že těžké boje proběhly také v sousední vesnici Nemojany, která s Lulčí hraničí. Při osvobozování Lulče přišli o život tři mladí občané, kteří jsou pochováni na místním hřbitově. V okolí vesnice bylo sestřeleno několik letadel a zničeny dva tanky. Mnoho domů bylo částečně poškozeno.¹⁴²

Ztráty ruského letectva byly však 28. dubna 1945 podstatně menší, než tomu bylo předcházejícího dne. Za jejich účinné podpory se ruská vojska přiblížila k Vyškovu a spolu s nasazenými mechanizovanými sbory značně přispěla k dosaženému úspěchu.

Ke konci dne se zřetelně ukazovalo vytváření obchvatných ramen k obklíčení Vyškova. Vpravo rozvíjel obchvatný manévř 2. gardový mechanizovaný sbor 6. gardové tankové armády v součinnosti se 180. střeleckou a 93. gardovou střeleckou divizí a vlevo 9. gardový mechanizovaný sbor. Mezi těmito dvěma rameny zůstával jižně a jihozápadně od Vyškova zatím neobsazený rajón kolem Zvonovic a Hostěnic jako kapsa, která se měla brzy uzavřít.

Na další postup ruských vojsk, a tím i zhoršení vojenskopolitické situace na jižní Moravě reagoval tzv. státní ministr pro Čechy a Moravu K. H. Frank tím, že 28. dubna 1945 upřesnil provádění dalších opatření ARLZ v tomto prostoru. Dal souhlas k evakuaci německého obyvatelstva politických okresů Vyškov, Kroměříž a Zlín a současně nařídil, aby i v oblasti ležící jižně od linie Tišnov – Vyškov – Otrokovice – Valašské Klobouky včetně těchto měst byla provedena tato opatření: pro vnitřní chod správy opatření R – vyklizení a Z – zničení. Odpor německých vojsk se však nezeslaboval, ale naopak sílil přisunováním dalších záloh.

V průběhu tohoto dne bylo osvobozeno dalších 25 obcí okresu.¹⁴³

¹⁴² Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 54. Obecní kronika Luleč 1925 – 1985.

¹⁴³ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 57.

29. duben 1945

Během noci na některých úsecích boj neustíchl. Po zajištění dosažených čar pokračovaly přípravy na boj další den. Němci pokračovali v ničení významných objektů.

Zrána 29. dubna 24. gardový střelecký sbor pokračoval v součinnosti s 9. a 2. mechanizovaným gardovým sborem 6. gardové tankové armády v útoku na hlavním směru. Útok byl od rána podporován ruským letectvem. Oproti minulému dni německý odpor ještě více vzrostl. Prudce se zrychlily protiútoky Němců, zesílila palba dělostřelectva a minometů. Doslova každý krok kupředu musely jednotky dobývat bojem.

Přes zuřivý odpor fašistů se však podařilo jednotlivým svazkům postoupit během dne o 5 – 10 km a osvobodit další část vyškovského okresu a dostat se i do některých částí samotného Vyškova, jako byly Nosálovice a Nouzka (viz. textová příloha 20). V tento den bylo osvobozeno dalších 24 obcí.¹⁴⁴

30. duben 1945

Německé velení bylo znepokojeno nepříznivým vývojem situace na vyškovském směru a poměrně rychlým postupem ruských vojsk. Proto bylo ještě před přiblížením Rudé armády k Vyškovu rozhodnuto přesunout na tento směr 19. tankovou divizi, která v té době působila v sestavě vojsk v prostoru Moravské Ostravy. Úkolem divize bylo podchytit a zpevnit obranu německých jednotek bránících se ve vyškovském prostoru, v součinnosti s nimi provést protiúder, srazit ruská vojska zpět, ovládnout a pevně udržet vyškovskou soutěsku. Než však byla divize přesunuta, Rudá armáda již zahájila boj o město Vyškov. Tím se provedení původního plánu Němců značně narušilo.¹⁴⁵

Hlavním úkolem 24. gardového střeleckého sboru na den 30. dubna bylo ovládnutí Vyškova a tím vytvoření podmínek pro další postup ve směru Vyškov - Prostějov a nasazení druhého sledu 6. gardové tankové armády (5. tankového sboru) na tomto směru. Hlavní tíhu boje toho dne nesla 81. gardová střelecká divize, která

¹⁴⁴ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 58.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 64.

během dopoledne začala přímý boj o město. Přitom byla nucena odrazet protizteče německé pěchoty za podpory tanků a obrněných transportérů 19. tankové divize.¹⁴⁶

První ruské tanky pronikly po polích od Drnovic přes Hraničky zahradami a nádražím do ulice Boženy Němcové. Předtím, již o šesté hodině ranní, vyrazila ruská hlídka z ulice Boženy Němcové do ulice Dědické a Němci ustoupili ze zákopů v zahrádkách do parku, kde bylo postavení protiletadlových děl. První Rusové přešli do krytu na radnici, šlo o výzvědnou hlídku motocyklistů. Byli ohrožováni ustupujícími Němci, kteří jim do krytu hodili granát. Nato přišli ale další Rusové a Němci utekli. Masarykovo náměstí bylo vzato ztečí z Radnické ulice po jedné hodině odpolední. Největší ztráty způsobil kulomet stojící v Sušilově ulici. Ve dvě hodiny odpoledne byla obsazena pasáž v domě vyškovské spořitelny, kde byl v krytu večer ustaven první národní výbor. Odpoledne postupovaly hlídky od náměstí Dvořákovou ulicí, která byla také obsazena.¹⁴⁷

První letecká bomba poškodila okna a zdivo rohových domů v Olomoucké ulici již ve středu 25. dubna ráno. V pátek 27. dubna to byly další domy a v tento den byla zabita také jedna žena. Nejvíce byla poškozena ulice Jungmannova, všechny její domy byly během válečných událostí většinou těžce bomardovány. Za ulicí Jungmannovou, za železniční dráhou, byla palebná postavení děl a německých kulometů, po osvobození zase ruských.¹⁴⁸

Ze všech stran si jezdili pro rozkazy důstojníci do bývalé vojenské jídelny v ulici Na Vyhlídce, kde sídlilo velitelství německé obrany Vyškova. Zde ustávaly boje až okolo šesté hodiny večerní. Neustálými nálety trpěla nejvíce Olomoucká ulice. Ruská hlídka postupující podél trati zajala četu mladých Němců, kteří měli vyhodit do vzduchu přejezd vedoucí přes železnici. Po ústupu Němců byly ještě v Olomoucké ulici německé tanky, poslední s kulometem stál ještě v šest hodin večer u domu č. 18.¹⁴⁹

Přes zuřivý odpor nepřítele byly nejen všechny protizteče odraženy, ale do sedmé hodiny večerní ovládla divize celý Vyškov a do konce dne postoupila severně od Vyškova, kde zajistila dosaženou čáru (viz. textová příloha 21).¹⁵⁰

Padlí hrdinové Rudé armády byli pohřbeni na Masarykově náměstí u mariánského sloupu – 24 vojínů, na též náměstí u kašny dva vojíni, na Riegrově náměstí také dva

¹⁴⁶ Mikš, J.: Na vyšovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 72.

¹⁴⁷ Mainuš, F., Konečný, Z.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 78.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 79.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 80.

¹⁵⁰ Mikš, J.: Na vyšovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 64.

vojíni, na městském hřbitově 30 padlých. Tento počet není zcela přesný, jde pravděpodobně o číslo vyšší, neboť do některých hrobů byli uloženi ještě někteří bezejmenní vojáci.¹⁵¹

1. května 1945

Po celém světě se rozšířila zpráva, že v předvečer tohoto dne spáchal v Berlíně sebevraždu Adolf Hitler, nacistický válečný zločinec číslo jedna, který měl největší zodpovědnost za hrůzy a strádání minulých let.

Všichni věřili, že je to definitivní konec války, že německá vojska nyní budou kapitulovat. Ale nejvyšší německé kruhy se ani nyní nevzdávaly posledních i když klamných nadějí.

Válka tedy pokračovala. Na vyškovském směru se to projevilo dalším posílením německých jednotek s cílem zabránit rozvinutí ruského úspěchu na Prostějov a směrem k Olomouci. Přesto, že postup ruských vojsk nebyl veliký, bylo 1. května osvobozeno dalších 6 obcí ve východní části okresu. Tím byla většina okresu svobodná a v německých rukách zůstávala jen jeho severozápadní část, kde většina obcí ležela v prostoru německé vojenské střelnice a byla bez obyvatelstva, které bylo Němci již dříve vystěhováno.¹⁵²

¹⁵¹ Mainuš, F., Konečný, Z.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962, s. 81.

¹⁵² Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 75 - 77.

2. května 1945

Zatímco převážná část okresu již byla svobodná a těšila se z prvních volných dnů bez německého panství, v severozápadní části Vyškovska se ještě úporně bojovalo. Němci i nadále houževnatě drželi svá postavení a novými zálohami podnikali znovu a znovu prudké protizteče.¹⁵³

Ruské letectvo během dne 2. května 1945 zaměřilo převážnou část svého bojového úsilí na podporu vojsk 6. gardové tankové armády na hlavním směru, kde se rozpoutaly těžké tankové boje. Celkové zvýšení německého odporu na frontě a represí v týlu je možno přičíst obavám Němců ze ztráty kontroly situace v zázemí, kde se množily sabotáže na komunikacích, železničních tratích a spojovacích linkách, ale také obavám z možného povstání českého lidu, jak to naznačilo povstání v Přerově 1. května 1945, které Němce překvapilo, i když se jim podařilo tuto akci brutálním zásahem potlačit.¹⁵⁴

V dalších dnech probíhalo osvobozování na vyškovsko – prostějovském směru a pokračovaly místní boje a ostřelování. 7. května podepsalo vrchní velitelství německé branné moci v Remeši prohlášení o bezpodmínečné kapitulaci všech německých vojsk a branných sil jak na západě, tak i na východní frontě. Toto prohlášení o bezpodmínečné kapitulaci vstoupilo v platnost 8. května 1945 ve 23.00 hodin středoevropského času. Rozkaz k bezpodmínečné kapitulaci německých vojsk vydal vrchní velitel německé branné moci velkoadmirál Dönitz: „Na základě tohoto prohlášení vyzývám vás ke složení zbraní a vzdání se do zajetí Rudé armády.“ Velitel 2. ukrajinského frontu maršál R. J. Malinovskij nechal připravit provolání k důstojníkům a vojákům německé branné moci. Vojska Rudé armády k tomu obdržela potřebné pokyny: „Jestliže požadavky tohoto prohlášení o bezpodmínečné kapitulaci nebudou splněny, na přelomu dne 9. května 1945 nebude zastaven odpor, německé útvary nesloží své zbraně a nevzdají se Rudé armádě, bude protistojícím německým vojskům zasazen zničující úder všemi silami a prostředky, které mám k dispozici. Postup kapitulace upřesňuji takto: zbraně budou odloženy, osádky tanků a letadel jakož

¹⁵³ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 77.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 85.

i obsluhy děl se vzdálí od svých strojů a děl na vzdálenost 300 metrů, vyvěsí bílou vlajku a nechají se organizovaně ve skupinách zajmout.“¹⁵⁵

Tato zpráva a tato výzva maršála Malinovského se během dne snesla z letadel na postavení německých vojsk. Bylo využito i výzev pomocí silných ampliónů. Ale na činnosti německých jednotek se nic nezměnilo. Až do večera se ozývaly pušky, samopaly a kulomety při každém pohybu v ruských postaveních a dále pálilo jejich dělostřelectvo. Teprve kolem 19.00 hodin střelba utichla a ozývaly se jen ojedinělé výstřely z pušek. Podle podepsaného prohlášení měla ve 23.00 hodin vstoupit v platnost všeobecná kapitulace německých branných sil. Všichni čekali, jak se Němci zachovají, zda 9. května ráno splní kapitulací podmínky. Ale Němci se zatím v noci začali stahovat a ustupovat, aby se podle Dönitzova rozkazu co nejrychleji dostali na západ, do zajetí k Američanům.

Ruské velení však s touto možností počítalo a připravovalo na ni i vojska. Ještě během noci byly vydány rozkazy k přípravě na pronásledování ustupujícího nepřítele. Takové rozkazy dostaly i jednotky 232. střelecké divize i 8. rumunské motorizované jezdecké divize.¹⁵⁶

9. května 1945

Konečně přišel dlouho očekávaný a vytoužený den úplného osvobození Vyškovska a zároveň poslední den 2. světové války. Během 9. května byly konečně osvobozeny i poslední obce v severozápadní části Vyškovska. Pro obyvatele okresu skončila definitivně německá okupace i dlouhá léta druhé světové války. Teprve nyní mohli občané obcí a měst vychutnat pocity svobody a oslavit její příchod společně s osvoboditeli. Oslavy a manifestace probíhaly ještě v dalších dnech.¹⁵⁷

¹⁵⁵ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 89.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 90.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 91.

4. 2 Vývoj obcí od jejich osvobození do konce druhé světové války

Rousínov

V den osvobození Rousínova 27. dubna 1945 se do školní budovy nastěhovali vojáci Rudé armády, obsadili byt školníka, zřídili dělostřeleckou pozorovatelnu a řídili z pudy střelbu směrem k Vyškovu. Zde zůstali až do počátku měsíce května. 30. dubna stihli ještě uspořádat oslavu 1. května. Za tímto účelem si vyzdobili kreslírnu, zřídili si vlastní osvětlení. Večer zahájil velitel tankového pluku, ruská vojenská hudba zahrála hymnu SSSR, o významu 1. května promluvil gardový kapitán a pak už následovala volná zábava.

Počátkem měsíce května byla ruská armáda vystřídána Rumuny, kteří pobýli ve škole asi týden.¹⁵⁸

Po osvobození obyvatelstvo opravdu srdečně vítalo vojáky Rudé armády, které v této části naší republiky vedl maršál Malinovskij. V den osvobození bylo teplo a sluneční paprsky hřály, vojáci byli unavení, ale to je neodradilo, aby bojovali dále. Jejich první otázka podle slov pamětníků byla: „Kte Germaněc?“ V bojích o Rousínov padlo 51 rudoarmějců. Celkem je jich zde pochováno kolem šedesáti. Byli pochováni na různých místech, zpravidla tam, kde padli, a dodatečně pak byli soustředěni na hřbitově. Před rousínovským kostelem byl pochován gvardějec, starší seržant Vladimír Sergejevič Sjuzin, narozen roku 1924 v Leningradě. Dodatečně k prvnímu výročí osvobození Rousínova byl 26. dubna 1946 exhumován a pochován v připravené hrobce u Floriánské kaple na Františkově. Nad hrobku byl pak položen základní kámen k pomníku padlým rudoarmějcům a obětem persekuce za neblahé německé doby – hitlerovské okupace.

Hned po osvobození se Rousínovem valily proudy ruské armády dále k Čechyni, Komořanům – směrem na Vyškov, o který se sváděly boje v následujících dnech a který tím velmi utrpěl, neboť byl jedním z nejpostiženějších měst.¹⁵⁹

V Rousínově byly za bojů zničeny dva obytné domy na Široké ulici (dnes již Skálova ulice) a bombardováním byl zničen Obořilův mlýn. Na konci Široké ulice byl na poli Melichara Horáka po pravé straně směrem k Rousínovci umístěn sklad dřeva firmy Hoffman a spol. V dřevěné boudě byly laky a hořlaviny. Střelbou byl tento sklad

¹⁵⁸ Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

¹⁵⁹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1953, s. 310.

zapálen a vzňaly se i naproti stojící dva obytné domky, jak už bylo uvedeno. Jinak bylo střelbou poškozeno mnoho budov, sedm z nich těžce. Také krytina velmi utrpěla. Těžké zásahy dělostřelby postihly zvláště věž kostela. Ta sloužila jako německá pozorovatelná a Němci zde měli i kulometné hnízdo, a proto na ni bylo také ruskými vojsky páleno.¹⁶⁰

Po frontě však bylo započato Kostelním konkurenčním výborem s přípravou oprav (viz. obrazová příloha 13), které provedl místní stavitel František Skřivánek. Náklad činil asi 200 000 korun a byl uhrazen značnou mírou z výtěžku provedené sbírky. Fronta si vyžádala i oběti na životech místních občanů. Zásahem střelby zemřel štábní kapitán četnictva Karel Vykoukal. Pozoroval průběh bojů a nestačil se skrýt před střelbu. Jeho syn Karel, nadporučík, prchl z protektorátu do Anglie jako uvědomělý český voják. Jako český letec se účastnil bojů proti Němcům. Až jednou se už nevrátil. V roce 1942 byl sestřelen nad kanálem La Manche.

27. dubna se také vrátili do Rousínova všichni ilegální pracovníci, kteří žili v úkrytech v lese. Ve sklepních místnostech na radnici, při leteckém bombardování Rousínova a za střelby v severní části města na Františkově, se ujal Antonín Travěnek z pověření ilegální Komunistické strany Československa (KSČ) řízení města, opuštěného úřednictvem i správní komisí. Podporoval proudící ruské jednotky, které mířily k Vyškovu a východním směrem k Letonicím.¹⁶¹

28. dubna, po celonočním úřadování ve sklepě radnice, se k němu dostavil velitel města, sovětský nadporučík, který žádal nějakou provizi, např. dobytek, za zatčené Němce a kolaboranty, kteří byli vězněni v úředních místnostech továrny Osolsobě.

Po frontě, po útěku Němců, zůstalo všude po polích, po příkopech mnoho všelijaké munice, ručních granátů, nábojů a pancéřových pěstí, které Němci užívali k ničení pancéřových aut a tanků. Takovou pancéřovou pěst zvedl a manipuloval s ní malý školák. Vybuchla, těžce ho zranila a on zemřel. I takové byly poslední přímé oběti války v Rousínově, oběti z řad obyvatel, tím bolestnější, že to bylo již v době radosti z osvobození od německé nadvlády.

Hned po osvobození Rousínova bylo všude plno ruských vojáků, vozidel a tanků. V živnostenské škole byla zřízena nemocnice, kam byli dováženi ranění z celého okolí. Bylo také zařízení pohřbívání padlých Rusů, zemřelých za bojů, ve zřízených ošetrovnách města i těch, kteří zemřeli v polní nemocnici. Vojáci se ubytovali v domech místních lidí, kteří je přijímali jako osvoboditele s nadšením

¹⁶⁰ Obecní kronika Nový Rousínov, s. 311.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 312.

a radostí, které ale leckdy ochladly, když se voják nechoval běžným způsobem, když si присvojoval cizí věci, např. jízdní kolo, šaty či hodinky a nebo když obtěžoval ženy.¹⁶²

28. dubna, byla to sobota ráno, se jednotky ubytované v Rousínově hnuly dále k Tučapům a přijelo další vojsko, spousty vozidel, děl, tanků a navečer se zase stěhovaly dále. Noc lidé strávili ještě ve sklepech a v krytech, protože střelba byla stále velmi silná, i když jim zde nehrozilo již nebezpečí. Byly to už boje o další místa, o Vyškov.

Na ulicích bylo mnoho rozbitých věcí - skla z oken, rozbité krytiny střech a střelbou přetrhané dráty telefonního a světelného vedení.¹⁶³

V neděli 29. dubna přijely do Rousínova jednotky, které se ubytovaly asi na týden. Po jejich odchodu byly pak ubytovávány po domech už jenom jednotlivé transporty a to až do doby, kdy ruská armáda opouštěla naše území.

Hned po osvobození přestaly platit říšské marky, peníze opravdu nenáviděné. Byla s nimi v poslední době velká svízeľ. Kdekdo se jich hleděl zbavit, obchodníci je však museli brát do té doby, dokud tu byli Němci. 29. dubna už neplatily. V platnosti zůstaly jen „protektorátní“ peníze a poprvé se objevily zase československé peníze, „poukázky“, kterými platili ruští vojáci. Říšské marky se pak odváděly dodatečně, na poště a po měnové reformě se za ně hradilo nejvýše 2 000 korun proti jakékoliv sumě.¹⁶⁴

Při bojích o Vyškov byla zřízena národní milice, která měla nejprve deset členů a později až 30 členů, kteří hlídali průchod městem i opuštěný německý výcvikový tábor neboli „lágr“ v Rousínovci, z něhož byl zřízen koncentrační tábor pro kolaboranty a fašisty, zatýkané pro jejich činnost za války. Zpočátku zde bylo soustředěno 50, později až 120 osob z celého okolí, které byly vyšetřovány Místní vyšetřovací komisí, jejíž předsedou byl Antonín Šperling a tři členové ostatních politických stran Národní fronty.

4. května byla vyhlášena pracovní povinnost všech mužů od 17 do 55 let na opravách pobořených železničních mostů u Nemojan, aby mohla být zahájena co nejdříve železniční doprava.¹⁶⁵

Ve všem byl zatím velký chaos. 7. května prošla Rousínovem zbědovaná rumunská pěchota. Rusové, kteří zde byli ubytovaní, tohoto dne odešli. 8. května byl

¹⁶² Obecní kronika Nový Rousínov, s. 313.

¹⁶³ Tamtéž, s. 314.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 315.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 323.

suspendován velitel četnické stanice Šlapal. Novým velitelem se stal štábní strážmistr Kepert.

9. května se rozlétla zpráva o bezpodmínečné všeobecné kapitulaci Němců, kteří se úporně bránili za Vyškovem v lesích Dražanské vysočiny a v Čechách až k Praze. Byl uspořádán veřejný tábor lidu na náměstí před radnicí. Na improvizované tribuně jsou představitelé všeho občanstva, nadšeného a jásajícího nad konečným a skutečným osvobozením. Po projevech řečníků, předsedy městského národního výboru Antonína Travěnce, Marie Arnerové za osvobozené politické vězně, mladého kapitána československé zahraniční armády (sociální demokrat), vrchního strážmistra Šedule za SNB (Sbor národní bezpečnosti, dříve četnictvo) a dalších, byl uspořádán lampiónový průvod všech obyvatel i školní mládeže celým městem. Pro místní to byl jistě krásný večer, když hudba hrála do pochodu a celý Rousínov jásal, že je už konec všemu utrpení. Lidé křičeli z plných plic: „Ať žije ČSR! Ať žije prezident Beneš! Ať žije generalisimus Stalin. Sláva Ruskému svazu!“ Tehdy jen viděli to, že je Rudá armáda a SSSR osvobodily od všech špatností, které napáchali Němci, a nikdo jistě nepřemýšlel nad tím, co přijde o pár let později.

Největších ovací se dostávalo příslušníkům Rudé armády, kteří byli bouřlivě pozdravováni a kteří radostně opětovali volání, když průvod šel kolem nich. Byli pozdravováni i příslušníci rumunské armády, kteří aby zpestřili večer a oslavili s lidmi jejich společnou radost ze svobody, vystřelovali světelné rakety. Po projití městem se vrátil průvod před radnici, kde byla závěrečným slovem předsedy národního výboru manifestace ukončena.¹⁶⁶

Stejně jako v Rousínově, tak i v jeho jedné části a to ve Slavíkovcích, se 8. května mluvilo také jediné o ukončení války, lépe řečeno o bezpodmínečné kapitulaci Německa. Ale z lesů se ozývala stále střelba, tam se bojovalo dále. 9. května nastalo ukončení války. Téhož dne odjeli i Rumuni, ale přijeli hned další, kteří se zdrželi jen přes den. 10. května nebylo již nebylo v místní škole žádné vojsko.¹⁶⁷

Také do Královopolských Vážan přišla po odchodu ruské armády rumunská armáda. Škola tak byla plně obsazena. Tato vojska se zdržela do 9. května 1945. Škola zůstala nepoškozena, ani jedno okno nebylo rozbito, stejně tak i na polích nebylo způsobeno větší škody, protože fronta se posunula kupředu, směrem k Vyškovu.

¹⁶⁶ Obecní kronika Nový Rousínov, s. 325.

¹⁶⁷ Obecná škola ve Slavíkovcích 1940 – 1945.

Dne 9. května se konaly oslavy tohoto vítězného dne. Samotná oslava byla konána až následující den v osm hodin večer u pomníku padlých.¹⁶⁸

Habrovany a Olšany

V Habrovanech byli ruští vojáci ubytováni přechodně až do 9. května 1945, kdy skončila válka, a tohoto dne se konala v sále u Hasáků veřejná oslava. Na pořadu bylo:

1. Slavnostní zasedání NV za účasti občanů a ruských důstojníků
2. Uvítání přítomných předsedou NV Josefem Fibingerem
3. Předání prsti z hrobů padlých ruských vojáků při osvobození Habrovan ruským důstojníkům
4. Proslov o významu 9. května – řídící učitel Lukášek
5. Přísaha členů NV
6. Hymny

Tohoto dne se shromáždili i žáci ve slavnostně vyzdobené první třídě k oslavě 9. května. K žákům promluvil o významu tohoto dne řídící učitel Lukášek. Následovaly recitace a zpěvy. Oslavou bylo zahájeno zároveň pravidelné vyučování.¹⁶⁹

Zprávy o skončení války se šířily velmi rychle. Také do Olšan přišla ze sousední vesnice Habrovany zpráva o vyhlášení míru. Telefon nefungoval kvůli přerušení elektrické energie. V devět hodin ráno se veřejně vybubnováním ohlásilo dlouho očekávané vítězství spojenců a porážka Německa: „Dnešního dne, tj. jednu minutu po půlnoci z 8. na 9. května 1945, bylo zastaveno nepřátelství na všech frontách a byl uzavřen mír. Z nařízení maršála Ruského svazu J. Stalina je 9. květen velkým svátkem Rudé armády a všech států bojujících proti Německu. Občané se vyzývají, aby vyvěsili prapory a zúčastnili se slavnostního průvodu a projevu v obci. Sraz v 11.00 hodin v poledne u školy.“¹⁷⁰

Nebylo snad odpoledne občana, který se nezúčastnil průvodu, v jehož čele kráčeli hoši s československou a rudou vlajkou. Průvod za zpěvu národních a sokolských písní procházel celou obcí a řadil se opět před školní budovu, kde z tribuny promluvil k lidem předseda národního výboru, řídící učitel František Vychodil.

Hodnotil 9. květen jako mezník v životě národů i v životě českého člověka. Uzavření míru znamenalo nejen zastavení palby, ale bylo východiskem k lepšímu a sociálnějším

¹⁶⁸ Národní škola Královopolské Vážany 1940 – 1946.

¹⁶⁹ Národní škola Habrovany 1909 – 1959.

¹⁷⁰ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

vytvoření lidského společenství. Vzpomínal na dlouhé a bolestné cesty českého lidu od Mnichova, na víru v konečné vítězství demokracie, na velké dílo prezidenta Edvarda Beneše v cizině i na zásluhy československé armády. Vavříny vítězství náleží ale hlavně Rudé armádě a velkým západním spojencům. Dále vzpomínal na padlé a umučené vlastence v osvobozovacím boji, zvláště pak na umučeného starostu obce Františka Chromého. Řekl, že osvobození vlasti přišlo ze západu i z východu, ale výstavbu země zpustošené válkou si musí národ již opatřit sám. Mírová oslava byla zakončena hymnami.¹⁷¹

Nemojany a Luleč

Ruští bojovníci, kteří padli v obci 28. dubna, byli pochováni v zahradách u domů. Zemřelí na obvazišti ve škole byli pochováni 28. a 29. dubna v zahradě pod okny školy v osmi hrobech. Ostatní byli odváženi na hřbitov ke sv. Martinu. Na území Nemojan padlo nejspíš 65 ruských vojáků.¹⁷²

29. dubna se začaly ruské zálohy valit zpět do Nemojan směrem od Drnovic. Přijely kaťuše. Velela jim žena nadporučík. Zastavila se ve škole pro rozkazy u plukovníka, který odtud řídil operace. Dostala rozkaz k odjezdu směrem na Drnovice. Asi za čtvrt hodiny bylo slyšet rány od drnovické silnice, jako by se svět bořil. Němci couvali na Vyškov a kaťuše se beze ztrát vracely zpět. Muži ukryti ve škole a muži z jeskyně pomáhali, kde se dalo. Nosili raněné, pochovávali mrtvé, odklízeli barikády, nosili slámu pro raněné, připravovali dřevo pro nemocnici a kuchyni. V hostinci u Palásků byl asi tři dny německý lazaret. V poslední chvíli před obsazením vesnice sem byl přinesen Němec s ranou v břicho. Dostal injekci a zde také zemřel. Ostatní ranění byli včas odvezeni na Vyškov. Ve vesnici zůstaly jen zálohy a bojovalo se o Vyškov. Obyvatelstvo si oddychlo. Hned se chopilo práce a známky po bitvě rychle mizely. Srovnávaly se zákopy v polích a zahradách, orala se znovu uježděná pole a odklízely se sutiny.¹⁷³

V nemojanské škole v dolní třídě byl zařízen operační sál, druhý pak v pokoji řídícího učitele. V obou třídách pak byla lůžka s raněnými. Všechny ženy bydlící ve školních sklepech umývaly dvakrát až třikrát denně chodby a místnosti. Při lazaretech se střídali pravidelně po dvanácti hodinách mladí muži, kteří nosili

¹⁷¹ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

¹⁷² Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 197.

¹⁷³ Tamtéž, s. 198.

raněné do stanů na zahradě, odtud na operační sál a pak na lůžka. Nejhorší byla noc z 29. na 30. dubna, kdy bylo přineseno na nosítkách přes 60 těžce raněných. Lehce raněných byly plné chodby, a byli umisťováni také v některých domech v okolí školy. Tu noc zemřelo ve škole šest raněných. Mrtví byli ukládáni do vyhořelého domu č. 27, a pak vkládáni do rakví a odváženi na hřbitov.

Škola dostala čtyři zásahy. Jen jeden byl větší a zpřerážel pět trámů nad kuchyní bytu řídícího učitele. Na školních pomůckách byla zjištěna škoda asi 28 000 korun, na budově asi 79 000 korun. Obecní archiv uložený v obecní kanceláři ve škole byl úplně zničen, školní jen zčásti.¹⁷⁴

Někteří občané byli určeni k hlídání a hnaní dobytka za ruskou armádou. Dobytek se pásal na obilí, jetelinách a na lukách. Dostavily se deště, které všechno napravily. Obilí bylo pěkné a krmení dost.

Ruská armáda se stravovala z větší části z místních zdrojů. Obec dodala na zásobování Rudé armády 23 kusů hovězího dobytka a 29 vepřů. Hodně prořídil i stav slepic. Poměr místních lidí k Rusům byl velmi přátelský a srdečný. Vyskytli se však také jednotlivci, kteří svým chováním nezanechali u místních lidí dobrý dojem, ačkoli měli přísný rozkaz chovat se ukázněně. Armáda, která Nemojany osvobodila, byla 2. ukrajinská armáda maršála Malinovského. Byla složena z různých národností SSSR. Byli zde Rusové, Ukrajinci, Rusové ze Sibiře, příslušníci různých mongolských kmenů, Tataři ba i Číňané. Mnozí ani neuměli rusky.¹⁷⁵

Na Svátek práce bylo mnoho domů ozdobeno prapory a ruská kapela vyhrávala. Nebylo však mnoho slávy. Každý měl práce a starostí nad hlavu. Od Vyškova stále hřměla děla dnem i nocí. Vesnicí procházely oddíly jak ruské, tak i rumunské na pomoc Vyškovu. Němci se urputně bránili v horských vesnicích kolem střelnice.

Konečně v noci z 8. na 9. května Rusové oznámili, že Němci kapitulovali. Bylo po válce. Všichni si oddychli, když byly okolní lesy vyčištěny od nepřítele. Ruští vojáci vodili houfy německých zajatců.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964, s. 198.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 197.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 199.

4. 2. 1 Vznik národních výborů

Rousínov

Na výzvy moskevského vedení odboje se na sklonku okupace utvářely na mnoha místech v českých zemích revoluční národní výbory (NV). Nejinak to bylo i v Rousínově a v dalších obcích v jeho okolí, kde se o konstituování NV začalo uvažovat už ke konci roku 1944. V důsledku toho byl utvořen v ilegality po poradě čtyř členů KSČ, a to Antonína Travěnce, Antonína Šperlinga, Vinzenza Pietropaola a Josefa Kotulána.¹⁷⁷ Tato skupina měla spojení s „lesem“, tj. s občany Rousínova Hynkem Březinou, Josefem Bendem a Gustavem Sedlaříkem, uprchlými před gestapem do lesů olšanského a račického revíru. Spojku dělal Ivan Travěnek spolu s Oldřichem Tomanem z Vítovic a Ing. Životským z Brna, od kterého přišly hektografované instrukce o tom, jak 1. zajistit a uchopit moc, 2. starat se o výživu města a o zásoby, 3. jak vytvořit politickou bezpečnost (kolaboranti, četnictvo, zřízení „milice“, zajištění továren), 4. pečovat o školství a začít co nejdříve s vyučováním. Organizování revolučního národního výboru se tu zúčastnili především komunisté a další odbojoví pracovníci, kteří s nimi byli ve spojení.¹⁷⁸

Z podnětu H. Březiny se počátkem dubna 1945 konala v domě Miroslava Navrátila na Trávníkách porada o dalším vedení obce po rozpadu okupační správy. Sešli se na ní Miroslav Navrátil, Leopold Hynut, Emil Ježek a Hynek Březina. Důležitou otázkou bylo personální složení NV. Předem bylo vyloučeno zastoupení bývalých buržoazních stran. Počítalo se s třicetičlenným NV. Za KSČ bylo navrženo deset členů, další členové měli být ze strany sociálně demokratické, národně socialistické a lidové, tyto strany měly mít rovné (paritní) zastoupení. Pro funkci předsedy byl navržen Antonín Travěnek.¹⁷⁹

Nová vzniklá instituce byla lidem známá jen ze zahraničního rozhlasu, kde se už dříve seznámili s textem tzv. Košického programu československé vlády národní fronty Čechů a Slováků, který byl přijat na první schůzi vlády dne 5. dubna 1945. Dle tohoto programu se zřizovala nová obecní lidová samospráva.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 243.

¹⁷⁸ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 321.

¹⁷⁹ Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 243.

¹⁸⁰ Obecní kronika Nový Rousínov, s. 321.

Ještě v den příchodu ruských vojáků do Rousínova, tj. 27. dubna, se Antonín Travěnc ujal vedení obce. Noví úředníci převzali velení celé obce složené z pěti částí (Rousínov, Rousínovec, Kroužek, Slavíkovice a Královopolské Vážany) oficiálně od velitele ruských jednotek, a to v domě č. 11 ve Vážanech. Od počátku byl Antonín Travěnc podporován ve své činnosti také některými úředníky obecního úřadu, kdežto poslední vládní komisař Tomáš Drápal z Královopolských Vážan se při příchodu Rudé armády skryl. Teprve až druhý den za asistence ruských vojenských představitelů oficiálně od něho Antonín Travěnc převzal správu všech sloučených obcí v domě č. 11 právě v Královopolských Vážanech, kam byl T. Drápal vojáky přiveden. V řízení obce tak mohl Travěnc ustanovit své zástupce, straníky, a to:

- v místní části Rousínovec Karla Pernicu,
- v místní části Kroužek Františka Ponížila,
- v místní části Slavíkovice Josefa Kellera,
- v místní části Královopolské Vážany Martina Vašíčka.¹⁸¹

Nově ustanovenou lidovou správu čekaly nemalé úkoly. Rousínovem, jako obcí ležící na dosti důležité státní silnici, procházely prakticky nepřetržitě několik týdnů jednotky Rudé armády a spojenecké rumunské armády, pochodovaly tudy transporty zajatců apod. Bylo zapotřebí zabezpečit přitom úzkou součinnost s ruským velením. Kromě spolupráce s vojenskými složkami vyžadovalo zvláštní pozornost také zásobování obyvatelstva základními potravinami. Naléhavé bylo obnovení železniční dopravy a renovace železnice si vyžádala velké úsilí civilního obyvatelstva z Rousínova a širšího okolí.¹⁸²

29. dubna zazněl poprvé v Rousínově obecní buben. Občané se tímto vyzývali, aby vyvěsili československé prapory k oslavě 1. máje. Sami občané říkali: „Tohle byl náš první svobodný buben.“¹⁸³

První plenární schůze revolučního národního výboru byla svolána na 1. května 1945 na 14.30 hodin odpoledne v zasedací síni radnice. NV se skládal z 24 členů. Předseda vyslovil na schůzi vděk Rudé armádě za osvobození. Zde byli také stanoveni náměstkové předsedy Josef Kotulán a Antonín Sedlmajer. Pro rozšíření agendy bylo rozhodnuto o přijetí pracovních sil. Do kanceláře městského národního výboru (MNV) byli přijati noví pracovníci. Dále bylo usneseno, aby se vybídli občané, aby prohlédli svoje pozemky a označili nevybuchlé miny, granáty a jiné náboje. Předseda NV přijal

¹⁸¹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 321.

¹⁸² Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982, s. 243.

¹⁸³ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 321.

oficiálně vedení Rousínova, což bylo stvrzeno podpisem přijímacího protokolu obsahujícího body:

1. předání obecní pokladny – hotovost 78 729, 20 korun
2. předání vkladních knížek k 30. dubnu 1945
3. předání cenných papírů
4. předání kaucí a depozit
5. předání obecních budov, pozemků a dluhů ke dni 30. dubna 1945

Konala se i oslava Prvního máje, kdy byl Rousínov vyzdoben vyvěšením československých a spojeneckých vlajek. Nekonalo se však žádné veřejné shromáždění, aby občané nebyli zbytečně ohroženi, neboť zbytky oddílů německé armády se ještě bránily v blízkosti Rousínova. Rudá armáda bojovala o Vyškov a Dražanskou vysočinu.¹⁸⁴

Ustavení Národního výboru v Olšanech a Jednotného svazu české mládeže

Hned 29. dubna 1945 svolal František Vychodil první členy revolučního NV, který byl již částečně vytvořen za okupace Němců v protektorátu. Byli to: Josef Potrousil, František Kolář, Antonín Konečný, Albín Fryč, Metod Ševčík, Jan Valehrach, Bohumil Šmíd, Matěj Konečný, Josef Konečný. Tito první členové revolučního NV, jehož předsedou se stal řídící učitel František Vychodil a místopředsedou František Kolář, vedli nejen správu obce, ale byli pro první dny i pořádkovou policií.

Občané z Olšan se shromáždili v sále místního hostince, aby provedli volbu do NV a projevíli mu tak svou důvěru ve vedení obce. Veřejným hlasováním projevíli občané souhlas s členstvím 15 mužů v NV. Tímto okamžikem se stal NV voleným zákonným představitelem obce.

Jednotný svaz české mládeže (SČM) byl v Olšanech ustaven na veřejné schůzi veškeré mládeže dne 25. května. Jeho předsedou se stal dvacetiletý elektrotechnik Jan Konečný. SČM měl podchytit duchovní výchovu mládeže, vychovávanou k jednotě a státnosti.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 322.

¹⁸⁵ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

Luleč

Za těchto bouřlivých dnů se zrodil i v této obci první revoluční národní výbor, v jehož čele byl místní farář a rada Václav Navrátil. Ten trval jen velmi krátkou dobu, za několik dnů byla provedena na národním výboru nová volba za přítomnosti zástupců čtyř stran. Byl zvolen nový revoluční národní výbor. Obec byla bez zásobování potravin, domy byly poškozeny, pole zpustošena. Proto první starostí revolučního NV bylo zajistit zásobování obyvatelstva, odstranit škody způsobené válkou a pohřbít ruské vojáky.¹⁸⁶

4. 3 Poválečné dny v jednotlivých obcích

Teritorium vyškovského okresu bylo osvobozováno v době od 23. dubna do 9. května 1945. Během 17 dní se ho zúčastnila vojska pěti pozemních a jedné vzdušné armády. Byla to 53. armáda, 1. armáda rumunská, 6. gardová tanková armáda, 40. armáda a 4. armáda rumunská, za podpory části sil 5. letecké armády. Armády se organizačně skládaly ze sborů. Celkem jich na okrese bojovalo kolem 25 a dvě až tři letecké divize.¹⁸⁷

Po osvobození se začal postupně vracet život do těžce poškozeného města. Ruští vojáci pečlivě prohledávali domy, nejsou-li v nich miny a nevybuchlé granáty. Na zdech se objevily stručné a výstižné nápisy, psané azbukou: „Prověřeno. Min nět.“ Občané začali odstraňovat trosky z ulic, obnovovat elektrické vedení, starat se o zásobování vodou, potravinami, o dodávky skla, cihel, krytiny a cementu. Začaly starosti s obnovením silniční a železniční dopravy, se zásobováním obyvatelstva, ale i s bezpečností a ochranou majetku před nenechavci.¹⁸⁸

Těžké boje v závěrečném období války způsobily ve vyškovském okrese značné národohospodářské škody. V první řadě byly těžce poškozeny budovy, a to jak leteckým bombardováním, tak i dělostřeleckými zásahy a požáry. Celková hodnota těchto škod činila kolem 50 milionů korun. Ze 44 okresů tehdejší Moravskoslezské země byl vyškovský okres co do výše finančního odhadu škod na 11. místě.

¹⁸⁶ Obecní kronika Luleč 1925 – 1985, s. 130.

¹⁸⁷ Herodek, F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985, s. 32.

¹⁸⁸ Herodek, F.: Osvobození Vyškova sovětskou armádou dubnu a květnu 1945. Vyškov 1983, s. 26.

Důsledky bojů se projeví ve značné míře i v zemědělství. Lesní porosty i pole na území, kudy procházela fronta, byly pochopitelně podstatně poškozeny. Zahlazení těchto následků války a obnovení normálních zemědělských prací naráželo na nedostatek zemědělských pracovníků, potahů i zemědělských strojů. Za bojů ztratil okres asi 1 700 koní, tj. asi 1/3 celkového počtu. Traktorů zbylo jen velmi málo a ty nebyly schopné provozu pro nedostatek pohonných látek. Škody utrpěla nejen výroba rostlinná, ale také živočišná. Byl ztracen všechen vepřový dobytek a zbylo jen 40% dobytka hovězího. To vše vedlo k tomu, že v prvních poválečných měsících se projeví obtíže v zásobování obyvatelstva zejména masem, máslem a mlékem.

Svízelným problémem byla i situace v dopravě, která byla rozvrácena tak, že to podstatně ztěžovalo situaci celého okresu a jeho obyvatel. Mimo jiné byly zničeny obloukové mosty u Tučap, u Nemojan a ve Vyškově, čímž byla na dlouhou dobu zastavena doprava mezi Komořany a Vyškovem.

Bylo potřeba několikaměsíčního společného úsilí všech, než se podařilo tyto těžké škody způsobené válkou definitivně zahladit.¹⁸⁹

Zajímavou zvláštností je skutečnost, že okresní město Vyškov bylo osvobozeno jen gardovými jednotkami. Rozhodující úlohu při osvobozování Vyškovska a hlavní tíhu bojové činnosti nesly 53. armáda a v její sestavě začleněný 24. gardový střelecký sbor a dále 6. gardová tanková armáda. Nelze opomenout ani úlohu rumunských vojsk, zejména v závěrečné etapě bojů.

Pokud se týká rychlosti postupu a způsobů vedení boje, byly hlavní síly soustředěny na vyškovský koridor, kde měly nejvýhodnější terén, a proto i tempo jejich postupu bylo vyšší. Divize působící na bocích hlavního uskupení – vpravo souběžně s Chříby a vlevo podél Dražanské vrchoviny měly méně sil a prostředků a těžký terén, blížící se svým charakterem horskému a zalesněnému terénu. Proto byl jejich postup pomalejší.¹⁹⁰

Taktika německých vojsk ve vyškovském prostoru byla prováděna pružnou, manévrovou obranou jednotlivých opěrných bodů, z nichž některé zuřivě bránila, aby na druhých místech mohly jednotky ustoupit a zaujmout obranu na další čáře. Ale i tak tato manévrová obrana německých jednotek a útvarů nebyla výsledkem vlastních rozhodnutí německých velitelů. Hlavním důvodem byl houževnatý, nepřetržitý a účinný tlak ruských jednotek, neustálé pronikání třeba i menších skupin do boku a týlu

¹⁸⁹ Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965, s. 143.

¹⁹⁰ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 104.

německých jednotek, vytváření hrozby obklíčení, které stavělo Němce do jednoznačné situace – buď se nechat obklíčit a zničit, nebo včas ustoupit.¹⁹¹

Za osvobození vyškovského okresu položilo životy 985 ruských a 55 rumunských vojáků, z nichž 48 jich bylo po exhumaci v jednotlivých obcích uloženo na rumunském hřbitově v Brně. Další čtyři jsou uloženi v Nevojicích a tři rumunští vojáci jsou trvale pohřbeni v Pustiměři. Jestliže tedy k 985 obětem ruských vojáků připočteme 55 rumunských padlých, dostaneme konečné číslo 1 040. To znamená, že po celou dobu 17 dnů osvobozování Vyškovska padlo denně průměrně 61 osvoboditelů. Jen někteří padlí byli identifikováni. U mnohých není ani určeno místo, kde k tomu došlo. Do některých obcí byli mrtví bojovníci svezeni po skončení bojů z okolí a pak zde pohřbeni. Proto je určení přesných čísel velmi těžké. Jediným objektivním faktem, o který je možno se opřít, jsou počty mrtvých příslušníků Rudé armády, kteří byli z jednotlivých obcí okresu převezeni na společné pohřebiště v Brně. Převážná většina padlých, kteří byli pohřbeni na vyškovském teritoriu, byla začátkem roku 1946 exhumována, převezena do Brna a uložena ve společných rudoarmejských pohřebištích na Ústředním hřbitově. Důstojníci byli většinou zpopelněni žehem a jejich popel uložen v kolumbáriu¹⁹² rudoarmejského pohřebiště také na Ústředním hřbitově v Brně.¹⁹³

Začal přechod k mírové práci. Také v tomto období poskytla Rudá armáda všestrannou pomoc při řešení otázek zásobování, dopravy, spojení i odstranění následků války, které byly zvlášť velké. V tomto směru bylo Vyškovsko jednou z nejvíce postižených oblastí. Bylo nutno odstranit křivdu spáchanou na obyvatelstvu obcí, vystěhovaných Němci pro výstavbu cvičiště a střelnice. Značná část se jich vrátila do rozbořených osad a začínala úplně znovu. Ani v duchu si nepřipustili myšlenku na jiné řešení. Ihned po skončení válečných akcí se začali sjíždět ze všech stran. Silnice v tu dobu opět připomínaly stěhování, lidé se stěhovali zpět z vlastní vůle do svých ztracených domovů. Bylo to všechno poněkud živelné a neorganizované, ale postupně se situace normalizovala. Nevrátili se ale všichni. Část starších zemřela, někteří se zabydleli v nových místech a nechtěli již měnit. Byli i takoví, kteří by se chtěli vrátit, ale protože jejich domy byly úplně zničeny a na novou výstavbu zatím nebylo pomyšlení, stěhovali se do obcí německého jazykového ostrůvku, kde byla uplatněna

¹⁹¹ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 105.

¹⁹² Kolumbárium je stavba většinou na hřbitově určená k ukládání pohřebních urn. (Václavík, K.: Praktický slovník cizích slov. Praha 2006, s. 215).

¹⁹³ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobozování Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 109 – 123.

dějinná spravedlnost a zde usedlí Němci byli odsunuti tam, kam vždy chtěli. Většina přestěhovalců se však vrátila do svých původních domovů. Byl to ale smutný návrat. Kolem byl jen pustý kraj. Na polích byla rozrytá půda od tankových pásů, jámy od výbuchu granátů – prostě k nepoznání. Zmizely ovocné stromy, okraje silnic i příkopy. Místo domů hromady trosek nebo rozstřílené stěny. Co nezničili Němci, dokončila příroda. Vnitřky domů jako po vyhoření, vše vykradeno a vyrabováno.¹⁹⁴

Pomalu začínala obnova. Většinou muži opravovali střechy, spali na půdách, sýpkách a v komorách na slámě a až později začali stěhovat další členy rodiny. Mnozí se vraceli s holýma rukama, zemědělci bez nářadí a hospodářských strojů, někteří i bez potahů. Ale byli spokojeni, protože se ocitli zase ve svém. Přes těžké podmínky, materiální, finanční, zásobovací a jiné obtíže se lidé nevzdávali a postupně se začal rozvíjet nový život. Problémů však bylo tolik, že nebylo v silách jednotlivců ani obcí je řešit. Bylo proto nutno najít organizovanou formu, která by zabezpečovala řešení záležitostí všech obcí centrálně. Proto byla v srpnu 1945 vytvořena okresní přestěhovalecká komise, ve které byli zástupci všech obcí. Později byla zřízena zemská komise, v dalším období přejmenovaná na Ústřední přestěhovaleckou komisi, do které byli za Vyškovsko vysláni dva zástupci.¹⁹⁵

Nevyřešených problémů zůstávalo stále mnoho. Finanční problémy souvisely s měnovou reformou a jejím nepříznivým dopadem na situaci přesídlenců, dále to byly hospodářské problémy obnovy zemědělské výroby. Problémy s majetkoprávním vypořádáním a likvidací škod se táhly ještě řadu let. Tato situace byla později ovlivněna i vnitropolitickým vývojem před Únorem 1948, kdy jednotlivé politické strany chtěly těchto problémů využít pro své volební cíle.¹⁹⁶

Byla zřízená bytová komise, která vydala různá nařízení, instrukce a vyhlášky např. k umísťování invalidů zahraničního vojska i domácího odboje z poslední války do opuštěných a neobydlených domů. Byly vydány směrnice na odčinění křivd vracejících se repatriantů z německých věznic a koncentračních táborů. Vraceli se do svých domovů, získávali zpět svůj majetek nebo získávali uvolněné byty, v mnoha případech se zde respektovalo přání majitele při volbě nájemníka.¹⁹⁷

Bylo nutno také spravedlivě vyřešit otázku německého jazykového ostrůvku. Protože se většina německého obyvatelstva z obcí ostrůvku provinila proti republice,

¹⁹⁴ Mikš, J., Stryjová, D.: Ztracené domovy. Vyškov 1987, s. 98.

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 99.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 100.

¹⁹⁷ ONV Vyškov, kart. 40, inv. č. 21.

bylo přijato rozhodnutí o jejich vystěhování. Do doby, než se odsun uskutečnil, byli místní Němci soustředěni v pracovních táborech. Dosídlení obcí ostrůvku pak bylo provedeno tak, že sem byli přemístěni obyvatelé nejvíce poškozených obcí okresu a volynští Češi (viz. textová příloha 28).¹⁹⁸

Byly vydávány příkazy ONV ve Vyškově, které byly adresovány přímo německým obyvatelům. Stálo v nich, že jsou určeni k odsunu, a proto se měli jednotlivci dostavit v konkrétní den i hodinu do Sběrného tábora ve Vyškově. Měli si s sebou vzít potřebné oblečení, povolovaly se ale maximálně 2 kg na osobu. Do každé obce docházely z okresních výborů výkazy osob německé národnosti, které jednotlivé národní výbory měly vyplnit dle uvedených pokynů, např. sepsat jména osob německé národnosti, uvést den a místo jejich narození a zda získali německou národnost rodem nebo dobrovolným přihlášením. Tyto tzv. evidenční lístky musely národní výbory opět vracet okresním výborům, které z nich dělaly potřebnou statistiku (viz. textová příloha č. 30).¹⁹⁹

Příkazy vydávalo také posádkové velitelství ve Vyškově. Ty se týkaly např. vybavení Němců při odsunu. Vojenský útvar důrazně upozorňoval, že povinností každé obce bylo dostatečné vybavení německých obyvatel teplým prádlem, zimníkem nebo potravinami na deset dní. V případě nedostatečného vybavení se mohlo stát, že Rudá armáda, která Němce přijímala, mohla tyto občany vrátit zpět do jejich obce. Každý odsunutý Němec musel mít u sebe také 1 000 říšských marek, pokud měl u sebe více, tak mu byl ponechán pouze požadovaný obnos a ti, kteří měli zase méně, dostali doplacen zbytek do 1 000 říšských marek.²⁰⁰

Stalo se i to, že z odsunu byly z humanitních důvodů vyňaty přestárlé osoby německé národnosti, ale jejich blízcí příbuzní museli být zároveň československými státními příslušníky a museli se zavázat, že budou o své starší německé příbuzné pečovat tak, aby nepřipadli na obtíž veřejné péči.

Odsunovaným německým kněžím bylo dovoleno si vzít místo všeobecně povolených zavazadel do váhy 50 kg osobní zavazadla do výše 100 kg, případně někdy i více, a mohli si vzít předměty, které potřebují k výkonu povolání, tj. kněžský oděv,

¹⁹⁸ Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškovska v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 104 – 105.

¹⁹⁹ ONV Vyškov, kart. 26, inv. č. 58.

²⁰⁰ ONV Vyškov, kart. 1, inv. č. 64.

mešní roucho, prádlo, breviář,²⁰¹ misál,²⁰² odbornou teologickou literaturu, pokud ovšem měly tyto předměty ve svém vlastnictví a pokud nešlo o věci z cenných kovů.²⁰³

Zemský národní výbor v Brně měl zájem na tom, aby nedošlo k předčasnému odsunu těch Němců, jejichž znalosti byly důležité pro československý průmysl. Předčasným odsunem těchto osob tak mohly být vážně poškozeny důležité státní zájmy.²⁰⁴

Rousínov

11. května projel po měsíčním přerušení dopravy první vlak z Brna přes Blažovice do Rousínova a Komořan. Táhla jej malá lokomotiva a jel jen do Komořan, protože na normální trati Brno – Přerov byly vyhozeny mosty a před Lulčem také, takže by nemohl jet dál, i přesto to byla radostná událost. Pomaloučku se totiž lidem vracel život do pravidelných kolejí. Vlak ovšem jezdil, jak to šlo. 13. května vyjel v 6.00 hodin ráno z Rousínova a byl v Brně na černovickém nádraží v půl jedné odpoledne! Trvalo to tedy šest a půl hodiny vlakem do Brna. Jinak se jezdilo autostopem, tj. s rudoarmějci, kteří ochotně zastavili a svezli toho, kdo chtěl jet do Brna. Byla to ovšem jízda „frontovní“, při níž si každý myslel, že bude buď vymrštěn z auta nebo dokonce i zabit. Přesto ale této šílené jízdy využívalo mnoho lidí, kteří se tímto způsobem mohli dostat, kam chtěli.

Rušných dnů bylo stále více a více. Opojná radost z osvobození zatím neopadala. Lidé ani nevěděli, jak bylo v tomto roce krásné jaro. Každý měl plno práce. Odstraňovalo se bednění z oken a výkladů, které si každý zabezpečil před frontou. V obchodech byl už normální provoz. Také se odstraňovaly německé nápisy z firemních štítů. Z Habrovanského žlebu byly odstěhovány výbušniny (tj. nevybuchlé granáty, miny, pancéřové pěsti). Vyznamenal se při tom svou obětavostí a statečností

²⁰¹ Breviář – modlitební kniha pro denní potřebu duchovních. (Filipec, J., Daneš, F.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 1994, s. 62).

²⁰² Misál – nejznámější a nejužívanější liturgická kniha používaná v liturgické církvi. Obsahuje modlitby, které přednáší kněz při slavení mše, při svatém přijímání aj. (Filipec, J., Daneš, F.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 1994. 152).

²⁰³ ONV Vyškov, kart. 26, inv. č. 26.

²⁰⁴ ONV Vyškov, kart. 1, inv. č. 15.

Karel Frank, jinak z dřívějších let známý veselý muž s bendžem, všeobecně známý Karólek.²⁰⁵

Ve veřejném životě chyběla organizace práce. Až 11. května byl ustanoven revoluční okresní národní výbor (ONV). Předtím docházely instrukce ze samozvaného ONV ze Slavkova, který byl později zrušen. Vraceli se i vězni z koncentračních táborů. V jejich tvářích i na jejich postavách bylo vidět, co hrozného museli zkusit. Většina z nich musela být v lékařském ošetřování. Scény shledání byly takové, jako když se vraceli ti nejdražší, dávno oplakaní a považovaní za mrtvé.

11. května se také sešli všichni členové učitelského sboru, aby obnovili znovu slib věrnosti Československé republice.

14. května zahájila činnost Obvodní a vyšetřovací komise ONV, která vyslýchala, kolaboranty a Němce v místnostech hostince u Černých v domě č. 61.²⁰⁶

Od 15. května byli Němci označeni černým písmenem „N“ na bílém podkladě. Aspoň na chvíli si tak zkusili potupu, kterou určovali Židům. Na životech ale na rozdíl od nich ohrožení nebyli. Německý ostrůvek u Vyškova začal být osídlován českými rodinami, takže se půda po několika stech letech opět vrátila do českých rukou.

19. května bylo slavnostně zahájeno vyučování na měšťanských školách, jejichž budovy byly opraveny, vyčištěny, okna byla zasklena a vše bylo nově vymalováno. 22. května bylo zahájeno vyučování na obecné škole. S velkou radostí byl přijat a uvítán do učitelského sboru pan řídící učitel Vladimír Hudeček, který se vrátil do školní služby po dlouhém odloučení již dne 18. dubna 1945. Jako legionář byl zatčen gestapem a uvězněn v Kounicových kolejích v Brně až do 7. prosince 1944. Následující den byl převezen do věznice soudu ve Vratislavi. 24. ledna, když se přiblížila ruská fronta, byl s ostatními vězni převezen do koncentračního tábora ve Zwihau v Sasku. Tam byl 14. dubna vysvobozen americkou armádou.²⁰⁷

S okamžitou platností byli všichni žáci 6. a 7. ročník, kterým podle protektorátního nařízení byl znemožněn přístup na měšťanskou školu v Rousínově, přijati zpět jako žáci měšťanské školy.

Byla provedena evidence Němců a soupis německého majetku. Na vyhořelé a poškozené domy byla provedena sbírka, při níž se vybralo 170 000 korun.²⁰⁸

²⁰⁵ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 325.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 326.

²⁰⁷ Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

²⁰⁸ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 327.

25. května byl ukraden majetek v rousínovském „lágru“. Byli to místní občané, kteří říkají, že statečně kradli, i když za to byli později pokutováni. Sami spínali ruce nad tím, co všechno jim ale také Rusové ukradli. V zájmu pravdy je nutno říci, že Rusové opravdu vybrali mnohé domy až do základů. Byly to ale hlavně domy, jejichž rodiny se uchýlily někam na bezpečnější místo a nechaly svoje stavení bez dozoru. Prázdné domy tak byly považovány za domy nepřátel, kteří utekli ze strachu před trestem, proto se zde Rusové ubytovali a s majetkem činili tak, jak činili.²⁰⁹

Stejně dobře jako osud obecné školy, dopadl i osud mateřské školy, která byla otevřena a vyučování v ní mohlo začít 9. listopadu 1945. Byla otevřena současně dvě oddělení. První se 34 dětmi, druhá s 39 dětmi. Celkem tedy 73 dětí. Mateřská škola byla umístěna u starého hřiště v dřevěném prozatímním domě získaném z konfiskovaného majetku po Němcích. Dům měl 2 učebny, 1 hernu, 1 šatnu, 1 kabinet, 1 umývárnu, 1 záchod. Byl k němu dodatečně přistavěn dřevník na otop a okolí školy bylo oploceno.²¹⁰

Stav měšťanské chlapecké školy byl žalostný. Okenní tabulky byly z velké části rozbity, zdi i dveře v některých místnostech prostríleny, dveře do ředitelny a kabinetů násilně vypáčeny, nábytek z velké části roznesen nebo poškozen, pomůcky se válely na hromadách a třídy byly plné slámy, skla, špíny a rozbitých součástí inventáře i mnohých nábojů a ručních granátů. S veliteli přechodně ubytovaných oddílů sjednal ředitel ochranu pomůcek. Cenné předměty, archiv, knihovna a část nábytku byly uloženy na půdě. Bylo třeba velké energie, aby znečištěná a zamořená školní budova byla uvedena do pořádku. Obětavou spoluprací předsedy újezdní školní rady a některých členů učitelského sboru s ředitelem školy se to v krátké době 14 dní podařilo. Budova byla vyčištěna, vydesinfikována a vymalována. Byla opatřena skla a všechna okna byla zasklena aspoň ve vnějších křídlech. Školní nábytek byl opraven, školní chodby vhodně vyzdobeny. Slavnostní zahájení chlapecké měšťanské školy bylo stanoveno na 19. května a konalo se v místní sokolovně za přítomnosti členů učitelského sboru, žáků, rodičů, zástupců NV a školní rady. Na pořadu byl projev ředitele školy o nové školní práci, dále recitace, zpěvy a hudební čísla.

4. června byli na měšťanskou školu přijati žáci 6., 7., 8. školního roku z obecných škol újezdu. Počet tříd rousínovských měšťanských škol tím narostl na třináct.

²⁰⁹ Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 328.

²¹⁰ Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

10. června byl na škole obnoven Dorost československého Červeného kříže, jehož činnost za doby okupace byla zakázána.²¹¹

Slavíkovice

15. května byla zřízena ze zdejší školní budovy noclehárna pro repatrianty, ale byla málo používaná. Proto bylo započato 24. května s čištěním školy a přípravou na vyučování. Oprava studny byla první kladná stránka. Dále bylo zřízeno osvětlení (dvě světla v 1. třídě, čtyři světla ve 2. třídě, dvě na záchodě, dvě na schodišti a na chodbě, celkem deset světél). Zničeno a poškozeno bylo asi deset okenních tabulek, skříně, lavice a hlavně utrpěly obrazy. Celkem ale přesto všechno byla škoda malá proti tomu, čeho se lidé obávali.²¹²

Nastala povinnost upravit budovu tak, aby byla způsobilá ke svému účelu. Byly sepsány vyražené okenní tabulky. Když nebylo možno donutit místní občany k pomoci, byli donuceni zajištění z tábora v Rousínovci, kteří budovu vyčistili. Místnosti proto desinfikovali a vymalovali. Materiál byl ale nouzový a malba dlouho nedržela.

28. května vzpomněli místní na narozeniny pana prezidenta u jeho pomníku. Tento den bylo také zahájeno vyučování. Od 4. června se už pak vyučovalo úplně normálně. Vyskytly se ovšem velké potíže. Mnoho dětí přišlo o všechny pomůcky a hlavně ztracený čas nebylo možné nahradit, i když se vyučovalo do 19. července. Protože se všude ukazoval nedostatek materiálu, byla otázka sběru postavena do popředí. Sběr odpadových hmot vyvolával vždy velký odpor dětí a nebylo možné je přimět k výkonnosti ani poukázáním na okolnost, že sbírají i pro sebe. Byly tedy shromažďovány hlavně léčivé rostliny, dále sklo, hřebíky, ...

O prázdninách byla zřízena družina pro děti od 2 – 7 let, která byla zpočátku hodně navštěvována. Nedorozuměním však návštěva klesla a nebylo ji možné pozvednout. Pro děti bylo zřízeno hřiště za pomníkem padlých v první světové válce. Bylo využito příležitosti a prostor pod lipami byl celý upraven a oplocen. Úprava trpěla ale stálým ponecháváním stád hus bez dozoru.

Ve Slavíkovících byl slavnostně zahájen nový školní rok 3. září 1945. 16. září zde byla znovuodhalena pamětní deska učitele Zikmunda Trnky, zdejšího rodáka, který působil také na místní škole (viz. textová příloha 27). Deska byla po dobu okupace

²¹¹ Obecní a měšťanská škola chlapecká Rousínov 1928 – 1961, s. 235.

²¹² Národní škola Slavíkovice 1917 – 1973.

ukryta. Zároveň byla na školní budovu u pomníku umístěna nová deska s nápisem „Dětská zahrádka Zikmunda Trnky“, odevzdána veřejnosti a předána do opatrování zdejší škole.²¹³

Královopolské Vážany a obec Kroužek

V bojích o Královopolské Vážany padli tři ruští vojáci, kteří jsou pochováni na místním hřbitově. Postupem času začaly obcí procházet znovu další ruské oddíly. Děla, pěchota, tanky i zásobovací oddíly. Vojáci se nastěhovali do všech domů. Někteří přicházeli, druzí odcházeli do fronty, která se táhla dál k Vyškovu až do konce války, 9. května 1945.²¹⁴

10. května se v Královopolských Vážanech konala oslava úplného osvobození, na které promluvili Martin Vašíček, František Vašíček, Lamplota František, pan učitel František Bébar a předseda Národního výboru v Rousínově Antonín Travěnek.

Po rušných událostech prvních dnů osvobození se vracel život do svých obvyklých kolejí i v této obci. V sobotu 19. května byl vzat do vazby Tomáš Drápal, zdejší rodák, bývalý řídící učitel místní školy a za protektorátu vládní komisař v Rousínově. Touto funkcí byl pověřen německým okresním hejtmanem ve Vyškově za zásluhy, které si svým chováním a jednáním získal.

21. května se vrátil z koncentračního tábora Josef Skřivánek a 28. května také František Homola.

16. srpna 1945 byl Tomáš Drápal souzen v Brně a odsouzen na deset let za „přátelské služby“, které nacistům během války s ochotou prokazoval (viz. textová příloha 24, 25, 26).

V září byla v obci provedena sbírka na stavbu měšťanské školy v Rousínově, která vynesla 19 485 korun. Během roku byly také prováděny sbírky odpadků jako papíru, oblečení a železa pro oživení průmyslu.²¹⁵

Díky pomoci žen z Kroužku, které provedly v místní školní budově úklid a desinfekci tříd, mohlo být i zde znovu zahájeno vyučování 22. května 1945 paní učitelkou H. Nohelovou. Bylo to ale obtížné, protože byl nedostatek pomůcek i učebnic. Již den před tímto zahájením se vrátil správce školy, řídící učitel Václav

²¹³ Národní škola Slavíkovice 1917 – 1973.

²¹⁴ Obecní kronika Královopolské Vážany 1925 – 1969, s. 108.

²¹⁵ Tamtéž, s. 109.

Hlásenský. Převzal vedení správy školy, kde ale pro špatný zdravotní stav nevyučoval. Nadále tedy vyučovala paní učitelka Heduška Nohelová a od 4. června paní učitelka Jaroslava Pospíšilová. Školní rok byl ukončen 14. července 1945.

Po skončení druhé světové války bylo nutné dosídlit pohraniční obce. Z Kroužku odešlo několik rodin do obce Dyjákovice u Znojma. Byly to rodiny těchto mužů: Traj Robert (dělník), Hrubý František (dělník), Hluchán Metoděj (dělník), Kramařík Alois (zemědělec) a Sácký František (stolař). Dále se lidé stěhovali na severní Moravu nebo do okolních obcí německého ostrůvku a do severních Čech.²¹⁶

Olšany

Dne 16. května byla v obci ustavena podle postupů okresního NV také Národní stráž (NS), jejímž představitelem se stal Josef Potrousil. Úkolem NS bylo stálé hlídkování, zjišťování podezřelých osob a udržování pořádku. NS stavěla v noci střídavě z řad občanů po čtyřech hlídkách do půlnoci a po čtyřech hlídkách od půlnoci. Hlídka byla vyzbrojena puškami. V polovině července bylo toto opatření zrušeno. V Olšanech nedošlo po celou dobu k žádnému vážnějšímu zákroku NS.²¹⁷

Kudy procházeli frontoví vojáci, tam všude se nacházely nevybuchlé střely, zbraně a náboje všeho druhu. Hned po vyhlášení míru byli lidé upozorněni, aby dobře prohlédli okolí obytných budov a pozemky a označili nevybuchlé střely víchem slámy. Přesto, že hlavně mládež byla několikrát upozorňována na nebezpečí výbuchu, došlo snad v každé obci k neštěstí. Dne 9. května večer si hráli olšanští hoši s rozbuškou, která jim vybuchla. Došlo k lehčím poraněním čtyř chlapců (12 – 16 let). Brzy na to, 18. května, smrtelně poranil vybuchlý granát sedmnáctiletého Josefa Mydlinu z domu č. 112, který po převozu do brněnské nemocnice zemřel. 20. května provedli všichni muži pod vedením hajných prohlídku lesa, nevybuchlé střely zřetelně označili, takže školení pyrotechnici mohli 29. května provést v celém obvodu obce zneškodnění těchto nevybuchlých střel.

K zajištění klidu a pořádku v osvobozeném státě, zvláště k obsazení pohraničního území, byla vyhlášena částečná mobilizace ročníků 1910 a mladších. 20. května 1945 byli branci z Olšan presentováni ve Slavkově. Ze 24 přihlášených bylo odvedeno 14 vojáků. Rodinám ženatých mužů, kteří nastoupili vojenskou službu, byl povolen

²¹⁶ Národní škola Kroužek 1944 – 1972.

²¹⁷ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

vládou státní vyživovací příspěvek ve výši 20 korun na manželku a 10 korun na každé dítě.²¹⁸

Den před narozeninami prezidenta republiky, 27. května 1945, se o půl třetí odpoledne shromáždilo veškeré občanstvo u pomníku padlých. Děvčata a děti zpestřily slavný den národními kroji. Slavnost zahájil náměstek předsedy NV pan František Kolář. Připomněl, že před pěti lety, v červnu 1940, měla být mramorová deska na pomníku padlých z příkazu okupačních úřadů zničena. To se ale nestalo, protože se tato deska jen obrátila. Vzpomínal také na padlé z první světové války a na památku českých vojáků, kteří bojovali proti německé nadvládě. Do otvoru v pomníku vložil před zasazením desky zapečetěnou láhev s pamětním spisem, jehož obsah byl lidem přečten řídícím učitelem. Po působivé recitaci učitele Josefa Musila a po zazpívání národních hymen odešel dlouhý průvod s hudbou ke škole, aby začala vlastní oslava narozenin prezidenta, která byla zahájena vztyčením státní vlajky. Oslavu provázely recitace dětí, zpěv i přednesy členů Svazu české mládeže. Předseda NV v delším projevu zhodnotil životní dílo velikého člověka, demokrata a státníka světového formátu. Zdůrazňoval naprostou nutnost národní a státní kázně, potřebu vnitřní národní jednoty, ale především mravenčí píli a pracovitost, která může občany jako jediná vyvést z chaotických poválečných dnů. Oslava byla zakončena hymnami.²¹⁹

V polovině června 1945 byla v obci provedena sbírka ve prospěch válkou poškozených na vyškovském okresu. Vybralo se přes 13 000 korun, také nějaké nádoby a dětské prádlo. Výsledek sbírky byl předán ONV. Na fond Dr. Edvarda Beneše „V dětech je národ věčný“ přispěli občané částkou 9 456 korun.

22. června se olšanské občanstvo shromáždilo na místním hřbitově, kde pod klenbou lesa odpočíval předčasně padlý ruský parašutista, vyslaný do našeho kraje spolu s ostatními padákovými bojovníky ještě za protektorátu, aby zde organizoval zpravodajskou službu a partyzánskou činnost. Byl nalezen dne 26. února 1945 pod otevřeným padákem v lesích mrtev se zlomenou nohou a vnitřním zraněním. Z rozkazu okupačních úřadů byl pochován na odlehlém místě zdejšího hřbitova. Shromáždění lidé se poklonili památce neznámých bojovníků, vyslechli si projev slečny Dary Potrusilové za Svaz české mládeže a předsedy MNV. Oslava byla zakončena hymnami.

²¹⁸ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

²¹⁹ Tamtéž.

Odvody nováčků ročníku 1917 – 1923 provedené ve Slavkově dne 2. srpna ponechaly ze 26 branců 23 mladých mužů pro vojenskou službu. Každý mladý muž tak měl po šestileté okupaci projít pokračovací vojenskou školou a tvrdou kázní.²²⁰

²²⁰ Národní škola Olšany 1940 – 1977.

ZÁVĚR

Uplynulo již 62 let od doby, kdy skončila šest let trvající nejstrašnější světová válka a kdy bylo Československo osvobozeno vojsky Rudé armády, po jejímž boku bojovaly armády rumunská, polská a československá. Od podzimu 1944 do jara 1945 se milióny obyvatel dočkaly osvobození z německého područí a začaly nový život.

Nebojovalo se však jen na frontách. Od začátku okupace českých zemí v březnu 1939 zahájila naprostá většina českého obyvatelstva živelný i organizovaný odboj. Ať to byla pomalá a nekvalitní práce pro Němce v továrnách a úřadech nebo krácení odvodů zemědělských produktů na vesnicích, drobné i větší sabotáže, ilegální protiněmecká propaganda, vytváření odbojových a později partyzánských skupin a konečně otevřený boj proti okupantům.

Obdobně tomu bylo i na Vyškovsku, kde se během válečných let rozvinula široká odbojová činnost. Dnešní generace, které neprožily druhou světovou válku a okupaci, si těžko dovedou představit obtíže, které odboj doprovázely. Především to byla opatření okupačních úřadů, která měla odstrašit všechny, kteří by se pokoušeli provádět odbojovou činnost, i ty, kteří by je podporovali, ukrývali, nebo jim jinak pomáhali. Proto je tato práce psaná hlavně pro ty generace, které nic z toho, o čem se zde píše, neprožily a ani si například nedovedou představit, jaký musel být život obyčejných lidí v době války, v době protektorátu a v době konečného osvobození.

Hlavní silou v boji proti Německu byly armády spojeneckých států, které rozhodly o vítězství. Nelze však upřít, že odboj a zejména partyzánské hnutí dodávaly ostatním příslušníkům českého národa, kteří neměli možnost se takto angažovat, naději a jistotu, že nejen na frontách, ale i v zázemí se musí Němci bránit a obávat se o svou bezpečnost.

Abychom poznali krutosti války i z jiné strany, připomínáme si, že na vyškovském směru byl nasazen v první linii pluk trestanců. Pěšáci byli špatně vyzbrojeni, neměli prilby, používali pušky vyrobené podle vzoru z první světové války, proti kulometu šli odvážně s pistolí v ruce se slovy „nás mnoho“. Nemůžeme také opomenout to, že i když sice ruští a rumunští vojáci bojovali za osvobozování našich vesnic, na druhé straně se objevovaly i ty skutečnosti, že se kradlo, rabovalo ale, i znásilňovalo. Deník Mladé fronty DNES uveřejnil zprávu, že při osvobozovacích bojích v Československu bylo vojáky všech armád znásilněno na 20 tisíc žen. Pamětníci v Rousínově uvádí, že po osvobození města bylo u MUDr. Sklenáře na prohlídce minimálně 50 místních žen a dívek.

I když množství pramenů a literatury, ze kterých jsem mohla čerpat, bylo poměrně omezené, snažila jsem se zachytit co nejpřesněji pohnuté události osvobozování Rousínova a blízkého okolí, kde se našlo mnoho odvážlivců, kteří se vzepřeli německé diktatuře a i přes obrovské nebezpečí, kterého si byli vědomi, neváhali se zapojit do odboje i za cenu nejvyšší, tedy cenu vlastního života. Bohužel se našli i ti, kteří neváhali pro záchranu vlastního života zradit, a tím se provinili na osudech mnohých lidí.

Druhá světová válka byla největším válečným konfliktem v dějinách lidstva. Miliony lidí padly při bojích o vlastní existenci. Proto je důležité, aby lidé znali nejen historii celé druhé světové války, ale také si připomínali, jakým způsobem probíhala tato událost ve městě, kde žijí, protože jediné díky znalostem, analýze minulosti a zkušenostem s utrpením, které konflikt jako druhá světová válka přinesl, si budou moci učinit vlastní názor a budou si také umět představit, co všechno s sebou tento konflikt nesl a jakým způsobem to zasáhlo hlavně obyvatele nejen jejich města.

PRAMENY A LITERATURA

A. Seznam pramenů

a) archivní

Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna:

Obecní kroniky:

- Obecní kronika Komořany 1945 – 1986
- Obecní kronika Kroužek 1937 – 1975
- Obecní kronika Luleč 1925 – 1985.
- Obecní kronika Nemojany 1924 – 1964.
- Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954.
- Obecní kronika Olšany 1945 – 1981.
- Obecní kronika Královopolské Vážany 1925 – 1969.

Školní kroniky:

- Národní škola Habrovany 1909 – 1959.
- Školní kronika Kroužek 1944 – 1972.
- Národní škola Olšany 1940 – 1977.
- Národní škola Rousínov 1931 – 1953.

- Obecná a měšťanská škola chlapecká Rousínov 1928 – 1961.
- Národní škola Slavíkovice 1917 – 1973.
- Obecná škola ve Slavíkovcích 1940 – 1945.
- Školní kronika Královopolské Vážany 1940 – 1946.

Fondy:

- ONV Vyškov, kart. 1: Seznam osob německé národnosti.
- ONV Vyškov, kart. 4.: Nařízení po osvobození
- ONV Vyškov, kart. 26: Akt o odchodu německých příslušníků.
- ONV Vyškov, kart. 40: Bytová komise.
- ONV Vyškov, kart. 106: Odbojová činnost.
- ONV Vyškov, kart. 154: Zákopové práce, nasazení, příkazy, seznamy 1944 – 1945.
- ONV Vyškov, kart. 163: Sbírky a podpory.

Muzeum Vyškovska:

- Fotografické snímky z obce Olšany.

b) paměti a vzpomínky

František Ziober, bytem Rousínov, Skálova 72; přímý účastník při osvobození města; záznam učiněn 20. února 2007.

Ing. Karel Lochman, bytem Rousínov, Rudé armády 10; kronikář města Rousínova; konzultace provedena od října do dubna 2007.

Ing. Václav Sedlmajer, bytem Rousínov, V sídlišti 26; soukromý sběratel fotografií, letáků, životopisů; konzultace provedena 10. března a 23. března 2007.

B. Seznam literatury

Adam, K.: Brněnské okolí cestou k svobodě: sborník k 2. výročí osvobození. Brno 1965.

Alturban, V.: Bojovali za naši svobodu. Na počest ruských hrdinů v rámci oslav
35. výročí osvobození naší vlasti ruskou armádou. Vyškov 1980.

Bartoš, J., Schulz, J., Trapl, M.: Historický místopis Moravy a Slezska v letech
1848 – 1960. Svazek 10. Ostrava 1986.

Čáda, F., Janák, J., Hladký, S.: Rousínov. Dějiny a socialistická přítomnost. Brno 1982.

Filipec, J., Daneš, F.: Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. Praha 1994.

Herodek, F.: Osvobození Vyškova Ruskou armádou v dubnu a květnu 1945.
Vyškov 1983.

Herodek, F.: Přišlo jaro 1945. Vyškov 1985.

Hrdlička R.: Rudá armáda osvobozuje Moravu. Kronika posledního válečného jara.
Brno 1948.

Jordán, F.: Památníky odboje a osvobození na Vyškovsku. Vyškov 1985.

Kletečka, Z.: Po stopách protiněmeckého odboje na Vyškovsku. Vyškov 1987.

Konečný, Z., Mainuš, F.: Kronika osvobození Jihomoravského kraje. Brno 1962.

Kupka, J.: Boj o Vyškov v dubnu 1945 očima současníků. Vyškov 1965.

Mainuš, F.: Beneš, P.: Ve jménu přátelství. Rumunská armáda za osvobození
Československa. Brno 1975.

Mainuš, F.: Totální nasazení 1939 – 1945. Praha 1974.

Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1985.

Mikš, J., Stryjová, D.: Ztracené domovy. Vyškov 1989.

Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965.

Ocásek, J., Peša, V.: V dvojím ohni. Kronika partyzánského oddílu „Olga“. Brno 1974.

Peša, V.: Bratislavsko – brněnská operace ruské armády. Praha 1985.

Peša, V.: Jaro 1945. 25. výročí osvobození Československa ruskou armádou. Brno 1970.

Peša, V.: Osvobození moravských a slezských měst ruskou armádou. Brno 1975.

Peša, V.: Z bojů za osvobození jižní Moravy. Brno 1965.

Stryjová, D., Mikš, J.: Od okupace k vítězství. Vyškovsko 1939 – 1945. Vyškov 2005.

Václavík, K.: Praktický slovník cizích slov. Praha 2006.

Vaculík, J., Čapka, F.: Úvod do studia dějepisu a historický proseminář. Brno 2000.

Žampach, V.: Směr Brno. Nakladatelství Blok. Brno 1975.

Žampach, V.: Dějiny psané hrdinstvím a krví. Brno 1970.

Žampach.: Od Hronu k Vltavě: podíl 2. ukrajinského frontu Rudé armády na osvobození Československa. Brno 2006.

RESUMÉ

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma z oblasti regionálních dějin. Popisuji zde události spojené s osvobozením některých částí bývalého politického a soudního okresu vyškovského a vybraných obcí v blízkém okolí Rousínova. Pro nastínění situace jsem se zabývala obecně i osvobozením jižní Moravy ruskou a rumunskou armádou. Dále se již konkrétněji věnuji vlastnímu městu Rousínov a jeho sousedním vesnicím před a po jejich bezprostředním osvobození. Jsou zde popsány i události odehrávající se na přelomu roku 1944 a 1945 dotýkající se hlavně života občanů a jejich poznatků spojenými s jejich zážitky s koncem druhé světové války. Závěr práce je věnován dalšímu vývoji po skončení války.

My thesis deals with a topic related to regional history. I describe events associated with liberating some parts of former Vyškov politic and judicial district and selected villages in the vicinity of Rousínov. To describe the situation, I also deal with liberating the south Moravia by Russia and Rumanian armies in general. Then, more specifically, I focus on Rousínov, my town, and the neighbouring villages before and after they were liberated. Also events which occurred around the turn of years 1944 and 1945, touching especially the people's lives and their experience associated with the end of the World War II, are described here. The end of my thesis deals with progress of history right after the fights were stopped.

SEZNAM PŘÍLOH

A. Textové přílohy

1. Mapa Vyškovska.
2. Mapa Rousínova a blízkého okolí z roku 1945.
3. Životopis M. Hrustaka z Čechyně působícího v německé armádě.
4. Zpráva z Vyškovských novin o udělení rytířského kříže M. Hrustakovi a jeho návštěvě v Brně.
5. Zpráva z Vyškovských novin o smrti M. Hrustaka.
6. Oznámení o odsouzení k trestu smrti Aloise Trnečka z Rousínova.
7. Příklad letáku tištěného během války.
8. Německé i české nařízení o uspořádání sbírky oděvů pro muže nasazené ke kopání.
9. Příkazovací výměr adresovaný těm, kdo byli určeni k opevňovacím pracím v okolí Rousínova.
10. Závazný list v německém i českém jazyce určený starostovi obce.
11. Mapa osvobození Brna.
12. Ruská mapa Rousínova a blízkého okolí.
13. Osvobození Slavíkovice dne 25. dubna 1945.
14. Osvobození Slavkova dne 26. dubna 1945.
15. Schéma bojů sestavy 24. gardového střeleckého sboru a sousedů 27. dubna 1945.
16. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru dne 27. dubna 1945.
17. Vzpomínky Františka Ziobera na osvobození Rousínova.
18. Jendo z nařízení NV v Rousínově bezprostředně po osvobození.
19. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru dne 28. dubna 1945.
20. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru dne 29. dubna 1945.
21. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru a osvobození Vyškova dne 30. dubna 1945.
22. Akt o bezpodmínečné kapitulaci německých ozbrojených sil.
23. Nařízení NV v Brně k odevzdání zbraní, střeliva a traskavin do 23. května 1945.
24. Zpráva z novin Slovo národa o obžalobě T. Drápala z Rousínova.
25. Zpráva z novin Čin o obžalobě T. Drápala z Rousínova.
26. Zpráva z periodiky Národní obroda o obžalobě T. Drápala z Rousínova.

27. Leták k „Pietní slavnosti“ a znovuoživení desky učitele Zikmunda Trnky ze Slavíkovice.
28. Zprávy přidělené k seznamům Němců určených k odsunu.
29. Pokyny pro vystěhovalce z obcí v oblasti vojenské střelnice vyškovské.
30. Ukázka evidenčního listu určených pro německé občany.

B. Obrazové přílohy

1. Pohřeb Martina Hrustaka před vyškovskou radnicí.
2. Odvoz rakve M. Hrustaka z Vyškova do Čechyně.
3. Podminované betonové pilíře v Rousínově.
4. Neuzavřená protitanková uzávěra v Rousínově.
5. Německý výcvikový tábor v Rousínovci.
6. Práce mužů na zákopech v Rousínově.
7. Trosky muničního vlaku na lulečském nádraží z 25. dubna 1945.
8. Lidé sledující zkázu na lulečském nádraží po výbuchu.
9. Rousínovské náměstí po osvobození.
10. Ruský voják v Olšanech.
11. Zničený most u Nemojan.
12. Oprava nemojanského mostu po skončení druhé světové války.
13. Oprava kostelní věže v Rousínově.
14. Exhumace příslušníka Rudé armády S. S. Sjuzina před kostelem v Rousínově.
15. Škola v Královopolských Vážanech.
16. Základ pomníku padlým hrdinům Rudé armády a obětem persekuce v Rousínovci.
17. Pomník sovětských vojáků v Královopolských Vážanech.
18. Pomník padlých z druhé světové války v Kroužku.
19. Pomník velitele paradesantní jednotky kapitána F. S. Žukova v Olšanech.
20. Památník protifašistického odboje Na říčkách v Olšanech.

Textové přílohy

1. Mapa Vyškovska. (Nekuda, V.: Vlastivěda moravská. Vyškovsko. Brno 1965.)

Slavný rodák z Čechyně, nositel Rytířského kříže s Dubovou ratolestí

17. října 1913 se v Čechyni, v menší části německého ostrůvku, narodil Martin Hrušťák (německy Hrustak). Chodil do měšťanské školy do nedalekých Lysovic, a pak do Brna, kde absolvoval dva ročníky textilní školy a dva ročníky školy obchodní. V dobách Československé republiky se stal poddůstojníkem československé armády, kde dosáhl hodnosti svobodník, působil zde od roku 1935 do roku 1937. Po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava se však celá rodina přihlásila k německé národnosti a záhy na to musel proto narukovat 1. prosince 1939 k německému Wehrmachtu. V roce 1940 by Hrustak převelen k 7. rotě 162. pěšího granátnického pluku v severním úseku východní fronty. Tato jednotka spadala pod 61. pěší divizi. Byl nasazen a svědkem útoku na ostrov Moon a Ösel. Ve své jednotce byl velice kamarádský a říkali mu z legrace „Ten malý“, protože neměl velký vzrůst. Účastnil se tažení proti Francii a patřil dlouhá léta k těm vojákům, kteří v nejhorších bojích v divočině bojovali o Nachovskou řeku jihovýchodně od Leningradu v ruské válce, které se účastnil. V listopadu 1941 se dále účastnil v největších mrazech útoku na Tichwin (jihovýchodně od Leningradu), po dlouhých namáhavých pochodech ho jednotka pod jeho vedením dobila a poté se se svou jednotkou účastnil ještě přepadení SSSR v červnu roku 1941.

Mnohokrát prokázal v boji příkladnou odvahu, kde byl také několikrát raněn. Získal Útočný odznak pěchoty za tři a více útoků nebo protiútoků, Stříbrný odznak za zranění a Bronzovou sponu za boj zblízka za 15 dnů nepřetržitých bojů. Stal se velitelem 7. roty a byl povýšen do hodnosti Feldwebela. Jako velitel roty se natolik osvědčil, že v lednu roku 1943 obdržel železný kříž 1. třídy. Hrustak často vedl průzkumné akce a výpady proti nepříteli, v květnu 1943 byl povýšen do hodnosti Oberfelwebela. Jako vyznamenání za mnohokrát prokázanou odvahu byl vyznamenán 12. prosince 1943 Rytířským křížem železného kříže a mohl odjet na dovolenou. Z této doby pochází i zpráva z vyškovských novin. Mimo jiné se zde píše:

„V těchto dnech navštívil majitel RK Martin Hrustak Čechyni odkud pochází a jak se dovídáme, byl jmenován čestným občanem této obce. Na hrdinovi jsou ještě vidět přožitá útrapy... Na všeobecnou žádost vyprávěl majitel RK Obfwb. Hrustak prostými, avšak dojemnými slovy své bohaté a pohnuté zážitky z fronty...V říjnu

minulého roku, podařilo se mu při provádění protiútoků, který vedl na vlastní zodpovědnost s hrstkou kamarádů, z beznadějné pozice, zničit vniknuvší nepřátelské síly, které byly daleko v převaze a tím zachránil nejen svoji kompanii a regiment, nýbrž celou divizi z nepříjemné situace. Při provádění proti útoku pravil svým kamarádům: „Žádný strach, my to dokážeme“.

Po návratu na frontu do prostoru Kuronska se v bojích o předmostí Narvy opět vyznamenal příkladnou odvahou a k Rytířskému kříži mu byly přidány i Dubové ratolesti. Těmi byl vyznamenán Adolfem Hitlerem 14. května roku 1944. Již v srpnu 1944 se však 6. a 7. rota dostala pod silný tlak a obě utrpěly značné ztráty. Sám Hrustak utrpěl 18. srpna při protiútoků na sovětská protitanková děla vážné zranění (již své páté) a před půlnocí jim nedaleko od Rigy podlehl. V ten s ním padlo i mnoho dalších a shodou okolností našli vedle něho raněného, kterého oblékli do Hrustakova kabátu, ve kterém měl zrovna i dopis pro svoji ženu, který ještě nestihl odevzdat, aby byl poslán. Tento raněný byl pak převezen lodí do Německa v domnění, že se jedná o Hrustaka.

1. září 1944 pak proběhl pohřeb také ve Vyškově na náměstí, kde se konalo velké pietní shromáždění s oddílem vojenské hudby, oddílem Hitlerjungend ale i vojáky z vyškovské německé posádky. Jednalo se snad o nejslavnější pohřeb v době protektorátu na okrese Vyškov. Dokonce i samotný Hitler poslal na tento pohřeb věnec s věnováním. Byla kvůli tomu vyzdobena i radnice, před kterou byli shromážděni lidé a rodina, která seděla na židlích, jednotlivé osoby, pak poznala jedna rodačka z Čechyně. Účastnil se ho i vrchní velitel Brna. Rakev byla poté naložena na nákladní automobil, na kterém byla také držena čestná stráž a byla převezena do Čechyně, kde také starosta této obce, připravil společně s občany rozloučení se slavným rodákem a tělo bylo pohřbeno na hřbitově v Rousínovci.

Zemřel, když mu bylo pouhých 31 let 18. srpna 1944.

Vyznamenání:

- Rytířský kříž Železného kříže s Dubovými ratolestmi (RK 11. 12. 1943, Dubové ratolesti 14. 5. 1944)
- Železný kříž 1. a 2. třídy
- Bronzová spona za boj zblízka
- Stříbrný odznak za zranění
- Útočný odznak pěchoty

3. Životopis M. Hrustaka z Čechyně působícího v německé armádě. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova.)

My to dokážeme

Vyškovské noviny.

Archiv Brünner Tagblatt

PRVNÍ MAJITEL RYTÍŘSKÉHO KŘÍŽE Z KRAJE BRNO

Dne 12. prosince 1943 udělil Vůdce Oberfeldwebelovi Martinu Hrustakovi rytířský kříž Železného kříže. V těchto dnech navštívil majitel rytířského kříže Martin Hrustak Čechyni, odkud pochází a jak se dovidáme, byl jmenován čestným občanem této obce. Na hrdinovi jsou ještě viděti prožitá útrapy. Velká rozhodnost a pevná vůle, které mu umožnily jeho hrdinské činy, jsou zřetelně jasné z jeho zjevu a postoje.

Dne 6. ledna promluvil v Brně v malém slavnostním sále Německého domu za účasti čelných představitelů strany, vojska, rodinných příslušníků hrdinových a krajanů. Na všeobecnou žádost vyprávěl majitel rytířského kříže Oberfeldwebel Hrustak prostými, avšak dojemnými slovy své bohaté a pohnuté zážitky z fronty. Po ukončení tažení ve Francii, které prodělal jako poddůstojník, jest nyní více než dva a půl roku nepřetržitě na východní frontě v přední linii. V říjnu minulého roku podařilo se mu při provádění protiútoků, který vedl na vlastní zodpovědnost s hrstkou kamarádů, z beznadějné polohy, zničit vniknuvší nepřátelské síly, které byly daleko v převaze a tím zachránil nejen svoji kompanii a regiment, nýbrž celou divizi z nepříjemné situace. Za tento hrdinský čin udělil mu Vůdce rytířský kříž Železného kříže. Při provádění protiútoků pravil svým kamarádům: »Žádný strach, my to dokážeme« a podařilo se to.

Krajský vedoucí Dipl. Ing. Foltz poděkoval majiteli rytířského kříže za jeho líčení a poukázal v závěru na hrdinského ducha, kterým jsou prodechnuti němečtí vojáci v dnešním osudovém boji.

Krátkě před odjezdem majitele rytířského kříže Hrustaka na frontu, navštívil jej v jeho rodné obci okresní hejtman ve Vyškově, vrchní vládní rada Dr. Feilke. Předal mu dar okresu jako důkaz vděčnosti a tlumočil mu upřímné přání dalšího válečného štěstí a úspěchů. Starosta obce Čechyně, jeho zástupce a jeden člen obecní rady, kteří provázeli pana okresního hejtmana, předali majiteli rytířského kříže Oberfeldwebelovi Hrustakovi umělecky vyzdobenou adresu čestného občana, jakož i další dar.

4. Zpráva z Vyškovských novin o udělení rytířského kříže M. Hrustakovi a jeho návštěvě v Brně. (Vyškovské noviny ze dne 21. ledna 1944, č. 14, s. 2)

Martin Hrustak padl

Smuteční obřady za nositele dubové
ratolešti Martina Hrustaka ve Vyškově
a Čechyni.

V pátek dne 1. září 1944 byly konány ve Vyškově smuteční obřady za nositele rytířského kříže a dubové ratolešti Martina Hrustaka, který zemřel dne 23. srpna v námořní nemocnici v severním Německu. Podlehл svému pátému zranění, které utrpěl na východní frontě.

Na Hlavním náměstí ve Vyškově rozloučili se s Martinem Hrustakem zástupcové strany, vojska a státu. U rakev drželo stráž 6 důstojníků a 6 poddůstojníků. A mezi četnými věnci vynikal obrovský věnec Vůdcův, který odevzdal velitel brněnské posádky generalmajor Weiss.

Jako zástupce strany rozloučil se s Martinem Hrustakem Kreisleiter dipl. Ing. Foltá. Poslední pozdravy tlumočil padlému brněnský posádkový velitel generalmajor Weiss. Pak zazněly tři čestné salvy a rakev byla odvezena do Čechyně, rodiště to Martina Hrustaka.

V Čechyni se rozloučil s Martinem Hrustakem starosta obce a pak byla rakev odvezena na hřbitov v Rousínovci, kde byl Martin Hrustak pochován.

* * *

Martin Hrustak se narodil v Čechyni dne 17. října 1915. Navštěvoval měšťanskou školu v Lissowitz, pak v Brně, kde absolvoval dva ročníky textilní školy a dva ročníky školy obchodní. Od roku 1935 do roku 1937 sloužil v býv. československé armádě. Do německé branné moci byl převzat v hodnosti poddůstojníka. Prošel tažení ve Francii od roku 1941 byl v raze na východní frontě. Byl vyznamenán železným křížem II. a I. třídy a v prosinci 1943 byl mu propůjčen rytířský kříž řádu železného kříže a v květnu 1944 dubová ratolešť.

Bekanntmachung.

Prag, 28. September 1941.

Wegen Vorbereitung zum Hochverrat im Sinne der Verordnung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 27. September 1941 hat das Standgericht in Prag den

Armee-general a. D. Josef Biliý und den Divisions-general I. R. Hugo Voita

zum Tode verurteilt. Außerdem wurde auf Einziehung des Vermögens erkannt.

Wegen Sabotage im Sinne der Verordnung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 27. September 1941 hat das Standgericht in Brünn den

Alois Trnečka aus Alt-Raußnitz und den Rudolf Pospíšil aus Dřinowitz

zum Tode verurteilt.

Wegen unerlaubten vorsätzlichen Waffenbesitzes im Sinne der Verordnung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 27. September 1941 hat das Standgericht in Prag den

Ladislav Kumiák aus Prag und den Wenzel Franc aus Prag

zum Tode verurteilt.

Die Urteile wurden heute durch Erschießen vollstreckt.

Der Reichsprotector in Böhmen und Mähren

Mit der Führung der Geschäfte beauftragt

gez. Heydrich

//-Obergruppenführer und General der Polizei.

Oznámení.

Praha, 28. září 1941.

Pro přípravu vlezrady ve smyslu nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 27. září 1941 byli stanným soudem v Praze odsouzeni

armádní generál m. st. Josef Biliý a divizní generál v. v. Hugo Voita

k smrti. Kromě toho byl zkonfiskován jejich majetek.

Pro sabotáž ve smyslu nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 27. září 1941 byli stanným soudem v Brně odsouzeni

Alois Trnečka z Rousínovce a Rudolf Pospíšil z Drnovic

k smrti.

Pro nedovolené záměrné chování zbraní ve smyslu nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 27. září 1941 byli stanným soudem v Praze odsouzeni

Ladislav Kumiák z Prahy a Václav Franc z Prahy

k smrti.

Rozsudky byly dnes vykonány zastřelením.

Říšský protektor v Čechách a na Moravě

Pověřen vedením funkcí

pod. Heydrich

//-Obergruppenführer a generál policie.

6. Oznámení o odsouzení k trestu smrti Aloise Trnečka z Rousínova. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova)

Na uvítanou svobodného pána Protentokrátu.

Zas se utrhl ze řetězu X
Vádce velké říše,
že je národ zpitomělý
když mu kručí v břiše.

Tenkrát se a zasakroval
aby nahnal strachu
a hned z Prahy zavolal si
sem starého Háchu.

Tohle to mi podepíšou
ihned pane drahý,
anebo jim dneska v noci
odbourám půl Prahy.

To přec nejde byste v Čechách
chlástali a žrali
a mě kluci u armády
umírali hlady.

Váhee prý tam hojnost naša
žrádla, snad i stráž
a u nás i generál jen
po herynku smrdí.

Pošlu je tam na pořádek
své pitomé klacky,
aťsi jednou u Vás taky
naperou své nácky.

Já Vám protektorát dávám,
v ochranu Vás беру
a na staré staré práva
s odpuštěním seru.

Než to dořek už armáda
ze Říše se valí
a když nepřítel byl potřen,
do žrádla se dali.

Jedli, pili, hodovali,
žrali ze všech hrdel,
pak jim na to nestačila
ani vlastní prdel.

Na co přišli, rozebrali,
zabavili tiše,
a v noci pak posílali
do Vádce říše.

Jedou vlaky, jedou auta
nepřehledné řady, nakradené
domů pošlem,
sami budem tady.

Však ti zatracení Čoši
neznají vděk za to
a proto se podíváme
kde maj státní zlato.

Patří-li nám, neb nepatří
to je všechno v mý
místo pláta a kůže
v trezoru jen hovno.

Ti nás ale překvapili,
zatracení kluci.
Ze to jim však naprčíme
řadnou kontribucí.

A my začnem řízně vládnout
když nás vzhůru.
Spíš to buzpátěrní
aťmaj konjunkturu.

Opasky jim utáhneme,
sabotáž jim kačky
a moc nepokojné chlapy
dáme v koncentrácky.

Už nám lezou do zadnice
ale jen ti pravi,
na to jsme již zvyklí, říše
to jsou stejné mravy.

Noviny jsme usměrnili,
vyhubili rudé,
a když se to nedá čísti,
na zadek to bude.

A jak rozhlas pilně dělá
naši propagandu,
to si rádi poslechneme
máme z toho srandu.

Teď to tady teprv půjde,
když budem mít dohled.
Zemský ráj to zase bude
ale jen na pohled.

7. Příklad letáku tištěného během války. (Soukromá sbírka ing. Karla Lochmana z Rousínova)

Gemeindeamt in Raasdorf	
8. LEDNA 1945	
36.	PEL

Bezirksbehörde in Wischau

Wischau, den 8. Jänner 1945

Zahl : 57/präs.

An alle Herren Gemeindeleiter,

Betrifft : Soziale Hilfe für Böhmen und Mähren, Sammlung der
Kleiderstücke für die Schanzarbeiten eingesetzten
Personen.

Die Soziale Hilfe für Böhmen und Mähren veranstaltet eine
Sammlung der Kleiderstücke /Kleider, Decken, Schale, Pulswärmer,
Pelzmützen, Sweater etz./ sowie von Stoffabschnitteln zum Hand-
schuhnähen/ zugunsten der zu Schanzarbeiten eingesetzten Männer.

Ich ersuche die Herren Gemeindeleiter, die Durchführung
dieser Sammlung in Ihrer Gemeinde mit allen Mitteln tatkräftig
zu unterstützen, damit das Ergebnis der Sammlung womöglich das
grösste wird.

Diese Aktion muss spätestens am 14. Jänner 1945 beendet sein.

Beglaubigt :

Der Bezirkshauptmann :
M.d.W.d.G.b.
gaz. Buzek.

Kanzleivorstand.

Uebersetzung.

Věo : Sociální pomoc pro Čechy a Moravu, sbírka oděvních součástek
pro nasazené ke kopání zákopů.

Všem pánům starostům /správcům/ obcí.

Sociální pomoc pro Čechy a Moravu uspořádá sbírku oděvních
součástek /oděvů, pokrývek, šálů, nátepníček, beranic, svetrů atd./
jakož i ústřížků látek na šití rukavic ve prospěch mužů, nasaze-
ných ke kopání zákopů.

Žádám pány starosty /správce/ obcí, aby provedení této
sbírky ve své obci všemi prostředky účinně podporovali, aby
výsledek sbírky byl co možná největší.

Tato akce musí býti skončena nepozději do 14. ledna 1945.

8. Německé i české nařízení o uspořádání sbírky oděvů pro muže nasazené ke kopání.
(ONV Vyškov, kart. 163, inv. č. 54).

ROUSÍNŮV .

Čj. 354.

V Rousínově, dne 7. BŘEZ 1945

PŘIKAZOVACÍ VÝMĚR .

Pan

L u ž a Jaroslav

nar.

21.11.1912

K- Waschan-Kr. Vážany

72

Na základě Reichsleistungsgesetz jste určen na krátko-
dobé opevňovací práce v prostoru Rousínova, zatím na dobu ~~1~~ *čtyř*
dnů.

Práci nastoupíte v čtvrtek dne 8. BŘEZ 1945
o 7.hodině ráno na shromaždišti v Rousínově u ~~vedoucího~~, kde se ohlá-
síte u vedoucího pracovní čety. K. Vážany před domem Dvořáček Jos. č. 6.

Jste povinen vzít si sebou nářadí, t.j. lopatu, rýč neb
krompáč a stravu na celý den.

Nemocní budou prohlédnuti výhradně vojenským lékařem;
dosavadní lékařská osvědčení jsou bezpředmětná, neboť obec nemůže
nikoho osvobodit.

Upozorňuji, že jakékoliv zdráhání, nebo nenastoupení práce
trestá se čle válečných zákonů.

Předseda správní komise:

[Handwritten signature]

9. Příkazovací výměr adresovaný těm, kdo byli určeni k opevňovacím pracím v okolí Rousínova. (ONV Vyškov, kart. 154, inv. č. 73).

Einweisungs.Abt.1043.

O.U. den 1.4.1945.

V e r p f l i c h t u n g s - S c h e i n .

Der Bürgermeister in **RAUSSNITZ-ROUSÍNOV**
verpflichtet sich hiermit durch Unterschrift, dass er die in seinen
Gemeinde-Bezirk gebauten Sperren beaufsichtigt und jede Beschädigung
der Sperren **s o f o r t** mit zivilen Hilfskräften beseitigen lässt.
Ferner verpflichtet sich der unterzeichnete Bürgermeister **s o f o r t**
jede Beschädigung von Sperren zu melden an die
Rufnummer Raussnitz 90.

Unterschrift.

Einweisungs.Abt. 1043.

O.4. dne 1.4.1945.

Z á v a z n ý l i s t :

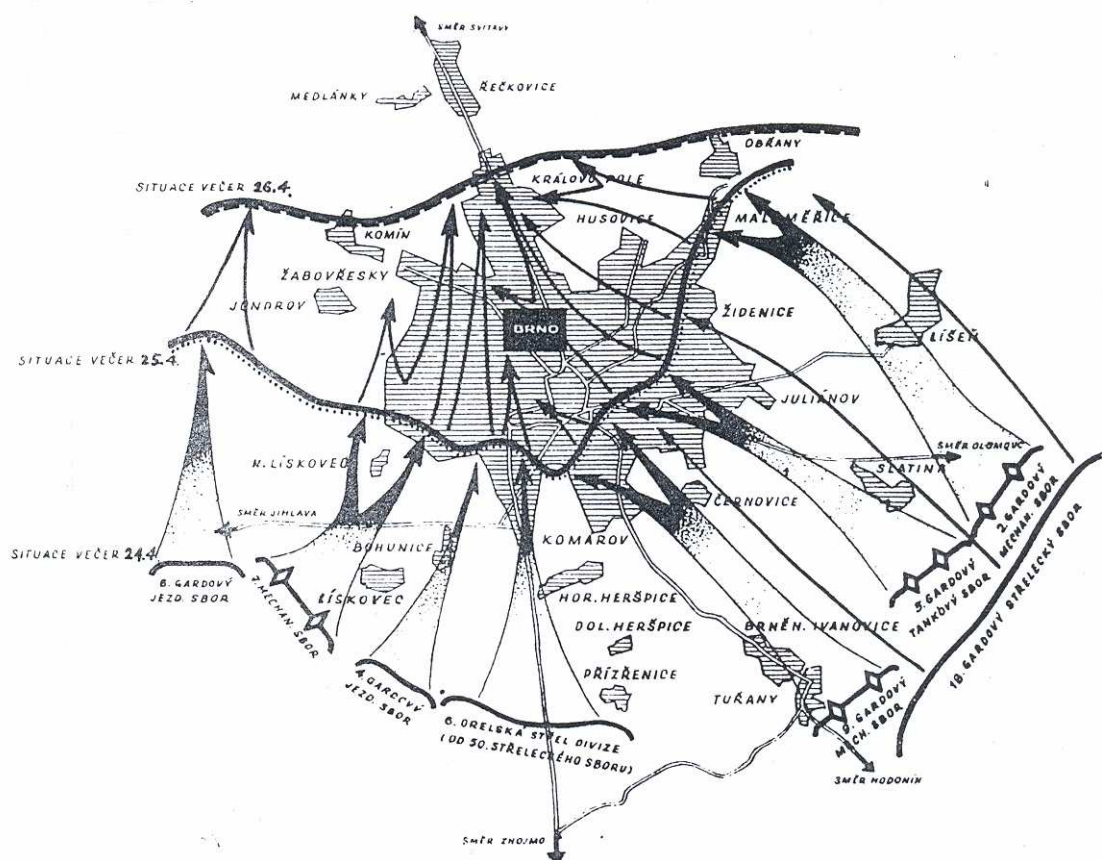
Starosta obce v **RAUSSNITZ-ROUSÍNOV** zavazuje se tímto svým podpisem,
že bude dohlížeti na v jeho obci vybudované uzávěry a každé poškození
poškození uzávěry ihned s civilními pracovními silami opraví.
Rovněž se starosta zavazuje, že každé poškození uzávěry okamžitě
ohlásí

na telefon.číslo 90 - Rousínov.

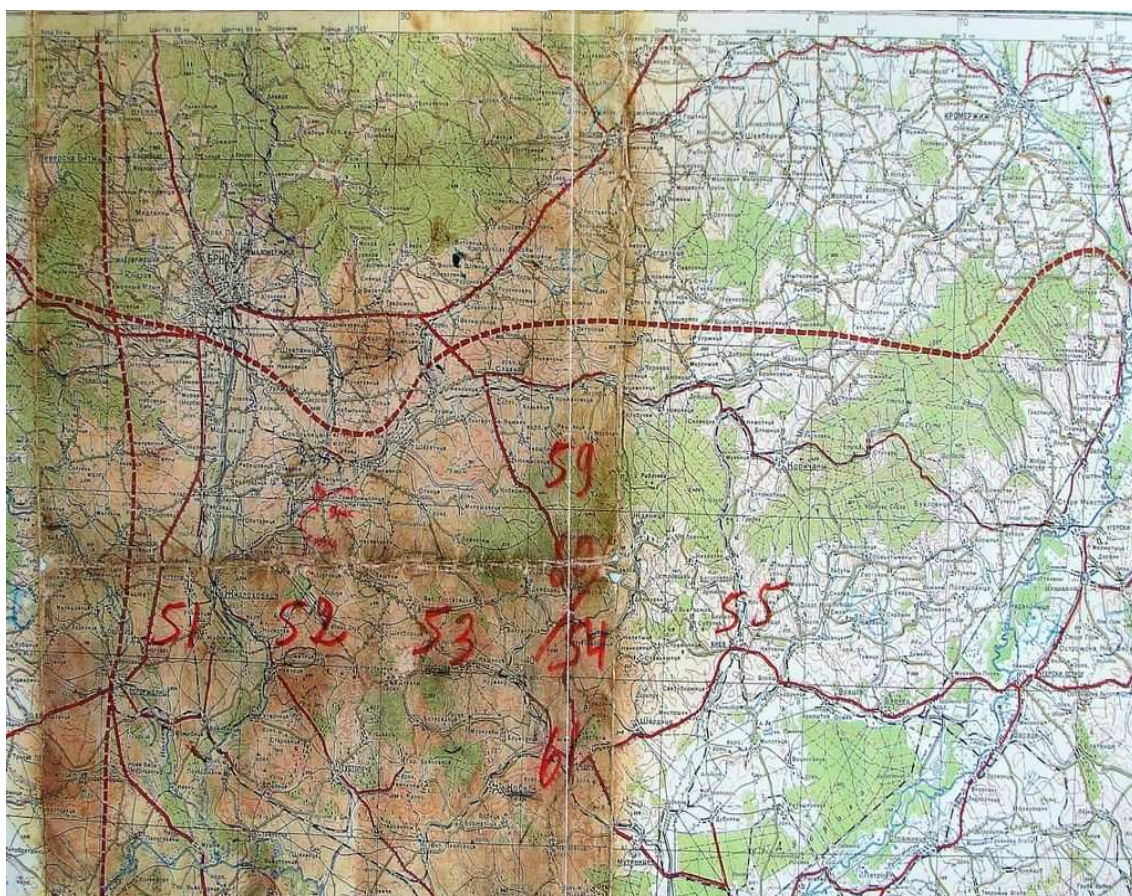

podpis

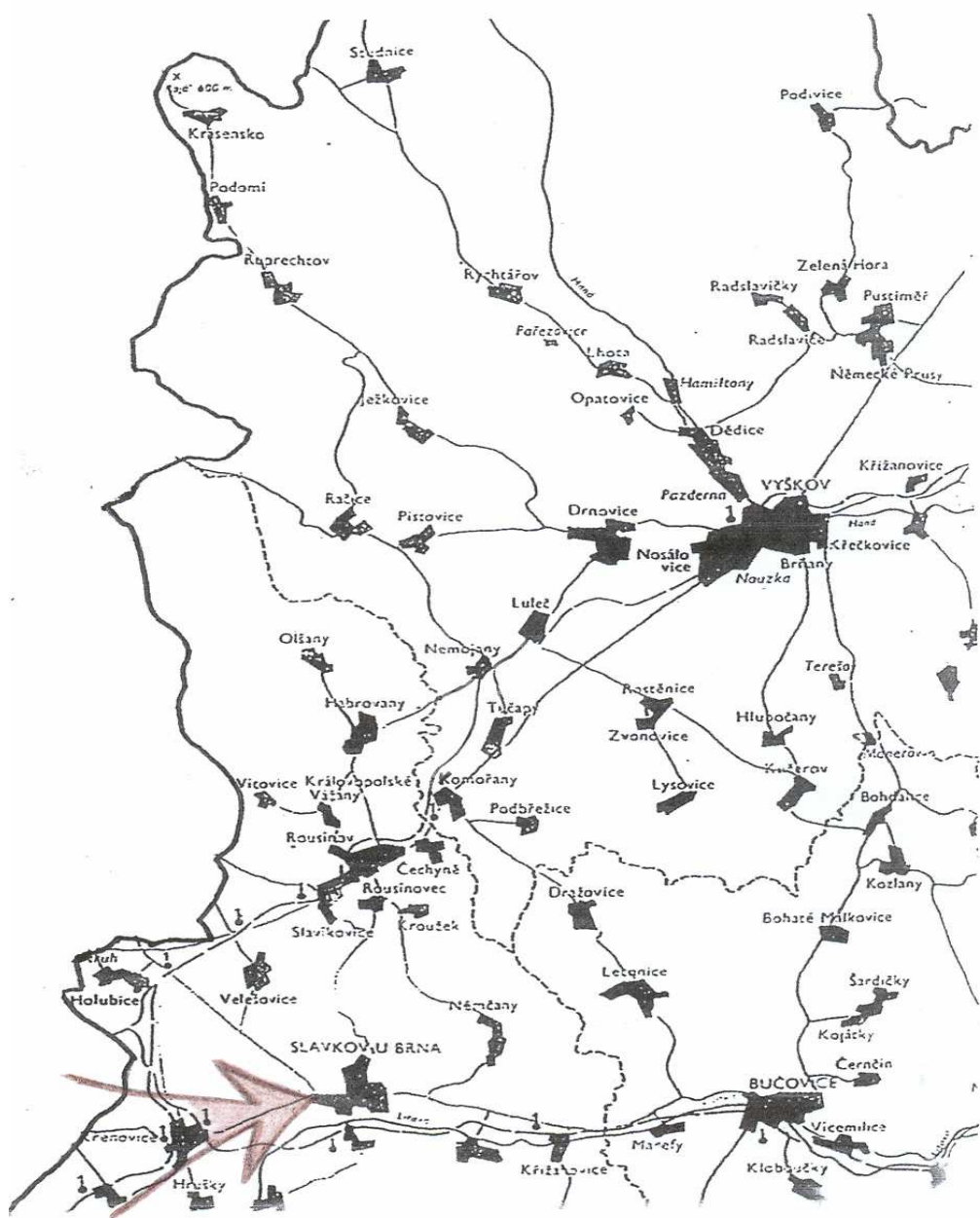
10. Závazný list v německém i českém jazyce určený starostovi obce. (ONV Vyškov,
kart. č. 154, inv. č. 12).

11. Mapa osvobození Brna. (Peša, V.: Jaro 1945. 25. výročí osvobození Československa Ruskou armádou. Brno 1970, s. 7.)

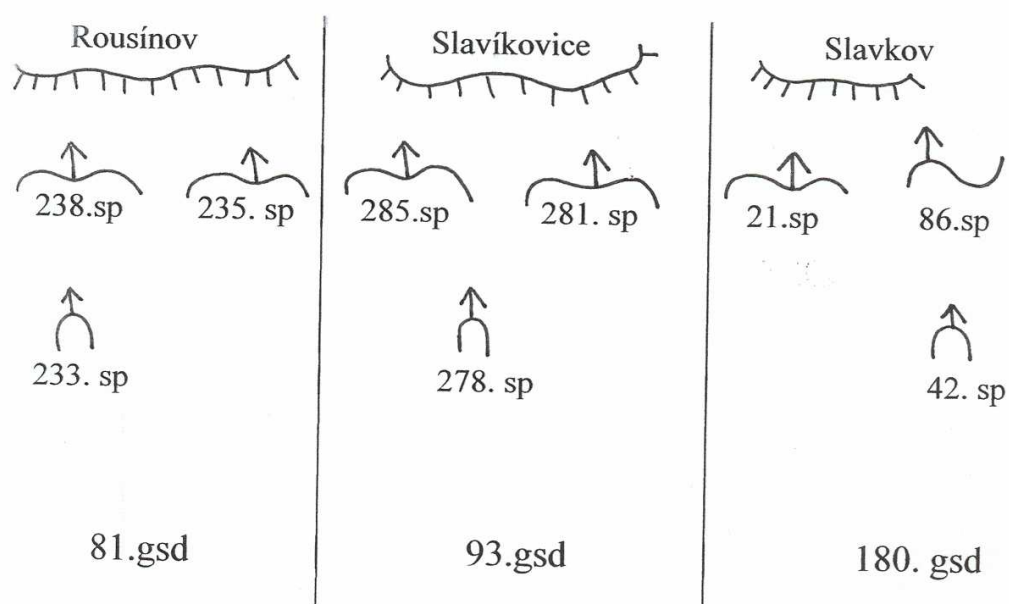
12. Ruská mapa Rousínova a blízkého okolí. (Soukromá sbírka ing. Karla Lochmana.)

 14. GARDOVÁ STŘELECKÁ DIVIZE
 49. STŘELECKÉHO SBORU

14. Osvobození Slavkova dne 26. dubna 1945.

Schéma bojů sestavy 24. gardového střeleckého sboru a sousedů
27. dubna 1945

obranné postavení německé armády

Vzpomínky Františka Ziobera na osvobození Rousínova

Jak se válka dotkla osobně mojí rodiny

Naši rodiny se válka dotkla až do takové míry, že 19. března 1945 na Josefa byla kolem sedmé hodiny večer postřelena moje žena. Tenkrát jsme bydleli ještě v domě na náměstí, jí se zdálo, že někdo zazvonil u dveří, proto se šla honem podívat, jestli někdo něco nepotřebuje. Přitom, jak otevřela dveře, letělo v tu chvíli nad náměstím letadlo, které shodilo bombu, ta dopadla asi dva metry před ní. Při dopadu ji zasáhly střepiny malé jako malíček, nejdříve to vypadalo, že to jsou jen povrchová zranění, ale ona si najednou všimla, že má prostřelenou i nohu v oblasti stehna. Rychle jsem ji vzal odvedl jsem ji do baráku, kde měli němečtí vojáci ošetrovnu, ti ji hned pomohli, ale bylo potřeba, aby se dostala do vyškovské nemocnice k lékaři. V době války nebylo v Rousínově skoro žádné osobní auto, měli je jen taxikáři, tzn. že jich tu mohlo být tak 4 – 5, ale všichni se báli vyjet z města, až nakonec se nabídl pan Paviza, který měl taky taxíka a manželku odvezl do nemocnice. Ta zde ležela asi 14 dní, měla na sobě i lehčí povrchová zranění, že si dokonce i drobnější střepinky vylupovala z kůže. Stejně letadlo, shodou okolností shodilo další bombu do firmy Osolobě, kde měl zrovna službu noční hlídač a ten byl zabit. Tak pro naši rodinu začalo osvobození.

Pravidelně jsme také každý den vyhlíželi ruské letadlo, které prolétávalo nad naším domem, každý den ve stejnou hodinu. Bylo to jen tak, protože v době války se nepracovalo, člověk neměl co dělat, jen čekat. Nevzpomínám si, že by třeba v Rousínově spadla balík se zásobami, ale co bylo, tak letáky, které se nám pravidelně dostávali do rukou, ale co na nich přesně bylo, již nevím.

Když začala fronta, tak jsem v té době pracoval u Ladislava Prachaře, byl to můj kamarád a ten si tenkrát zřídil živnost a já jsem mu vypomáhal, protože jsme oba dva pracovali se dřevem, tak v době války jsme se tím také živili. Dílnu měl na rohu uličky, dnes u Šmehlíků a my jsme tady připravili kryt, protože boje se blížili. Ve velké místnosti jsme do sebe stloukli několik prken ze dřeva a zde jsme celou frontu žili ještě s dalšími třemi rodinami, takže nás tu bylo celkem pět rodin. Totéž jsme udělali také ve sklepech, protože když byli boje a nálety silnější, tak jsme se chodili schovávat raději až sem. Zde jsme měli jen nejnutnější věci, hlavně oblečení a duchny. Jendou se nám stalo, že nám sem vlezli Rusové a jedna Ruska začala z manželky strhávat duchnu, ta ji ale nechtěla dát, protože pod ní ležela i naše pětiletá dcera Ola. Ruska se

rozčilovala a řvala na nás různé nadávky, ale to si nevzpomenu jaké.

Při osvobození jsem já a ještě Láďa Prachař zajali první vojáky. Šli jsme tenkrát uličkou směrem na dnešní ulici Skálovu a potkali jsme tam tři Němce. Bylo na nich vidět, že by se chtěli rádi vzdát, takže jsme je vzali a odvedli jsme je do domu, kde bydlí dnes Skřivánci. Mladí kluci, mezi nimi i Travěnc se sebrali a utíkali do Slavíkovíc na nádraží, kde již byli Rusové. Oznámili jim, že držíme tři Němce a oni si pro ně proto hned přišli a zajali je. Tenkrát již měli Rusové zabrané slavíkovické nádraží a Rousínov měli obsazen stále Němci.

Na začátku ulice Kalouskovi po pravé straně od náměstí bylo v době války ještě dlouhé pole a na něm bylo naskládáno dřevo, hlavně dlouhé latě a pod nimi se ukrývali Němci. Rusové to zjistili, a proto shodili na tato místa bombu. Jenže když začalo hořet v okolí dřevo, chytl od něho i náš dům, který stojí v těsné blízkosti. Tenkrát už jsme byli ubytovaní v krytu, který jsme zřídili, takže pro mě lidi přiběhli, že nám hoří dům. Rychle jsem se sebral a běžel jsem zachraňovat, co se dalo. Cestou jsem přeskakoval i mrtvé Němce. Byl to nízký dům, proto jsem na něj mohl vyšplhat a snažil jsem se lopatou shazovat shořelé trámy dolů na zem. Byl jsem na to sám, nikdo mi nechtěl pomoci, všichni se báli dalších náletů. V tom jsem uviděl, že od Vyškova letí další letadlo, rychle jsem seskočil a běžel jsem se schovat do protějšího domu k panovi Krbkovi, granát vybuchl u domu, kde dnes bydlí rodina Mičíkova. V té době, zde žil pan Šlimar, který se v tu dobu díval z okna na dění venku, ale výbuch byl tak blízko, že ho střepiny zasáhly a on byl na místě mrtvý. Když se situace na chvíli uklidnila, tak jsem se vrátil opět na náš dům, ale byl jsem na všechnu práci s ohněm sám a nemohl jsem už nic dělat, tak jsem to nechal a do rána to všechno prohořelo skrz na skrz. Chytnul také dům naproti pana Skřivánka a současně ještě hořel třetí dům na začátku Rousínova nahoře u kapličky. Hasiči nešli ani k jednomu požáru.

Když se Rusové dostali na nádraží do Slavíkovíc a pokoušeli se osvobodit Rousínov, museli se opět vrátit zpět na svoje stanoviště ve Slavíkovících. Na druhý den jsem na vlastní oči viděl, jak od potoka u pošty vylezlo opatrně jedenáct Němců. Šli v řadě za sebou a krčili se, aby je nikdo nezpозoroval. Kdybych měl tenkrát u sebe kulomet, tak bych je vzal jednoho po druhém. Utábořili se na místě za střediskem a dál obsazovali Rousínov, to bylo již kolem toho 20. dubna. Odtud měli výhodnou polohu, protože odstřelovali celé město. Také jim pomáhala jedna žena, dokonce je i pustila na věž kostela, kde si zřídili pozorovatelnu. Bylo vidět, že jsou velmi opatrní a že mají pod

kontrolou každé místočko v Rousínově. Vylezl jsem společně s Láďou na půdu a dívali jsme se na ně malým okýnkem ve střeše. Najednou kolem nás proletěli střely z kulometu, takže jsme hned zalezli, Němci nás zbystřili.

To, že mají za střediskem výhodnou polohu, dokazovalo i to, že i z toho místa viděli, jak jede po poli mezi Kroužkem a Čechyní vůz tažený koňmi plný Rusů a i z takové dálky na ně vystřeli z děla a trefili je.

V Rousínově trvala fronta týden až deset dní. Rusům se nakonec podařilo Němce zajmout nebo je vyhnat a ti táhli dál směrem na Luleč. Dobře si také pamatuji, jak byl odstřelován vlak v Lulči. Stál nejdříve na vyškovském nádraží, jenomže byl plný střeliva, tak ho poslali do Rusínova. Místní velitel stanice ho ale také nechtěl, proto ho poslal do Luleče, kde byl nakonec rozbombardován. Kolem dokola i místní most a několik domů, naštěstí jich tu nestálo tolik, co třeba tady v Rousínově, to by byla větší škoda. Byla to ale rána, která se rozléhala po celém okolí.

Když přišli Rusové do Rousínova, zřídili si vedle židovského hřbitova v jednom baráku kuchyni. My jsme sem s rodinou chodili, bydleli tu u Dvouletých a to byla naše rodina, Rusové nám také dávali jídlo, když měli navařeno, dostali jsme guláš, maso. Kolem dokola bylo také poskládané dřevo, hlavně tlusté latě a z ničeho nic spadla do naší blízkosti bomba. Rychle jsme vyběhli ven a první, co nás zajímalo, bylo zjistit, kde je naše dcera, protože si v tu chvíli hrála s dalšími dětmi venku. Malý Josífek Navrátilů opodál křičel bolestí: „Pomozte mi, já nic nevidím.“ V tu chvíli také jeden z chlapců, byl to syn pana Lázníčka, našel pancéřovou pěst a jen jsem viděl, jak nezkušený hoch otáčí zbraň proti sobě a ... Už jsem nestačil zareagovat, byl černý jako uhl. Viděl jsem, že dcera je v pořádku, tak jsem rychle přiskočil k Pepíkovi a odnesl jsem ho na to místo, kde měli ošetřovnu tenkrát Němci, ale dnes tam již sídlili Rusové a ti ho ošetřili. Za nějakou dobu jsem se dozvěděl, že se z toho dostal a dnes ještě žije, vždy, když se potkáme, tak na to vzpomíná a ještě dnes mi za moje gesto děkuje. Bylo to smutné, že trávil děti volný čas i tím, že si hrály i se zbraněmi a nebo dokonce i s bombami. Bylo i víc takových příhod, kdy kluci našli bombu, která jim vybuchla přímo pod nohama a ti tak o ně přišli. Ale co jsme měli dělat za války, dalo se jen čekat.

Po osvobození se začalo žít skoro normálně, zase se začalo chodit do práce, ale já ne, já jsem musel narukovat na vojnu hned 10. května 1945 do Bučovic, kde nás nejdříve cvičili a pak jsem až do 22. prosince cestoval po celé Moravě. Nemohl jsem se proto podílet na opravách jak celého města, tak hlavně našeho domu. Ten nám dala obec do původního stavu. Měl jsem v plánu, že ho opravím, něco i přistavím, ale obec povolila jen to, že ho vrátí do původního stavu, tak jak byl před frontou.

V říjnu jsem se dostal do Vyškova na „Kozinu“, kde už to bylo lepší, protože jsem mohl aspoň teda načerno odjíždět domů, protože jsem od konce války svoji rodinu neviděl. Byli sem odvedeni také dva zajatí Němci, kteří sice rozuměli česky, ale nepodařilo se nám dostat z nich ani slovo. Proto byl povolán plukovník, který řekl, že tak jak Němci zacházeli s nimi, tak on si podá tyto dva vojáky. Nakonec mu řekli, co chtěl. Dozvěděl se, že kdyby se jim podařilo utéct, vrátili by se zpět do Sudet, odkud pocházeli a kdyby zjistili, že jsou tam, některé domy pořádku, neváhali by a vypálili by je.

6

Rousínov 28.4.1945.

Nařízení.

Dostavte se okamžitě k odnášení mrtvol od mostu na Františkově
a od kapličky na rodnici kde si vyzvednete nosítka a mrtvoly odnesete
do márnice.

S e d l á k Bořivoj

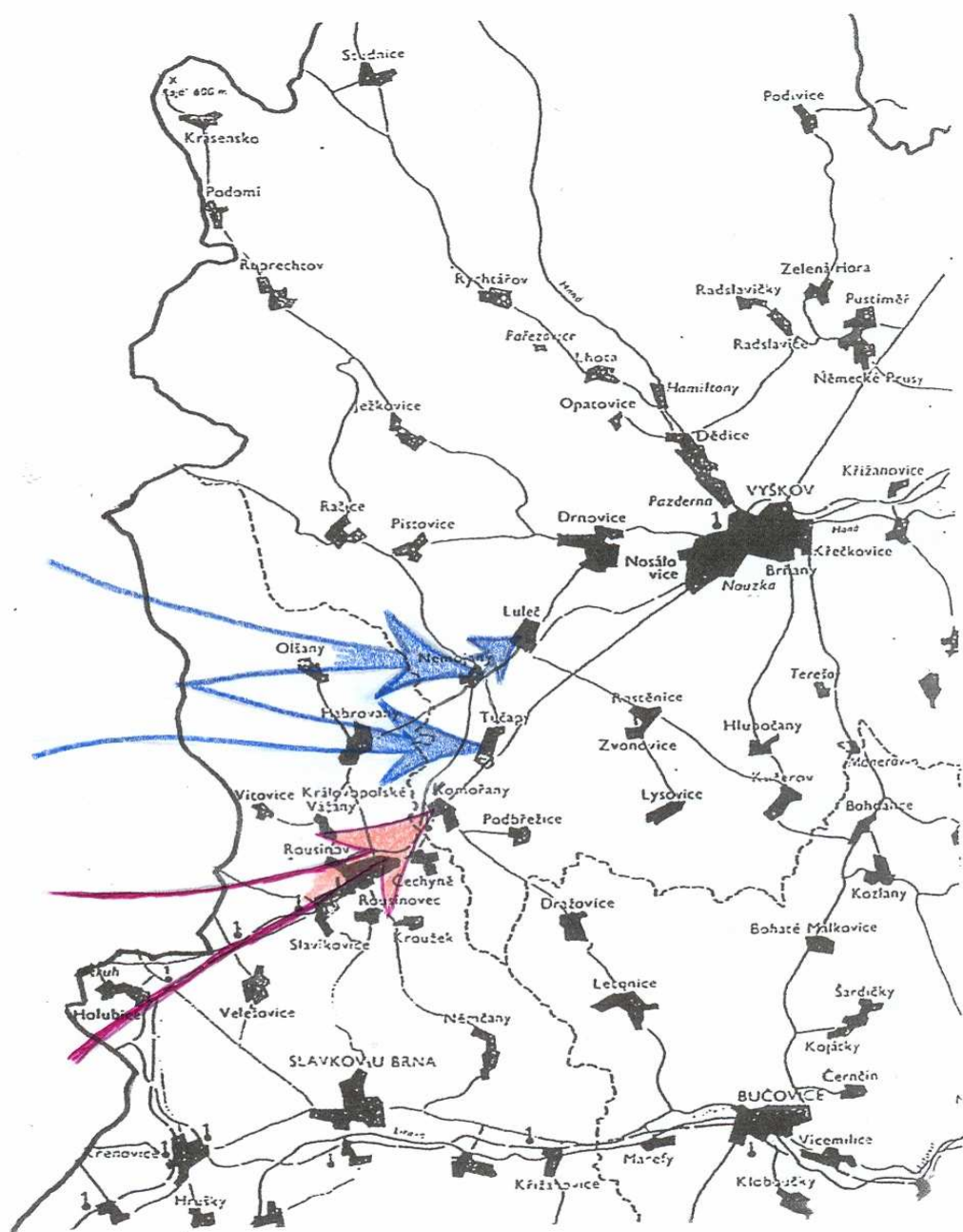
K o k o r s k ý Osvald

C h y t i l Josef

V a r a František

Ant. Trnava
záměstek starosty

18. Jedno z nařízení NV v Rousínově bezprostředně po osvobození. (ONV Vyškov,
kart. 4., inv. č. 254).

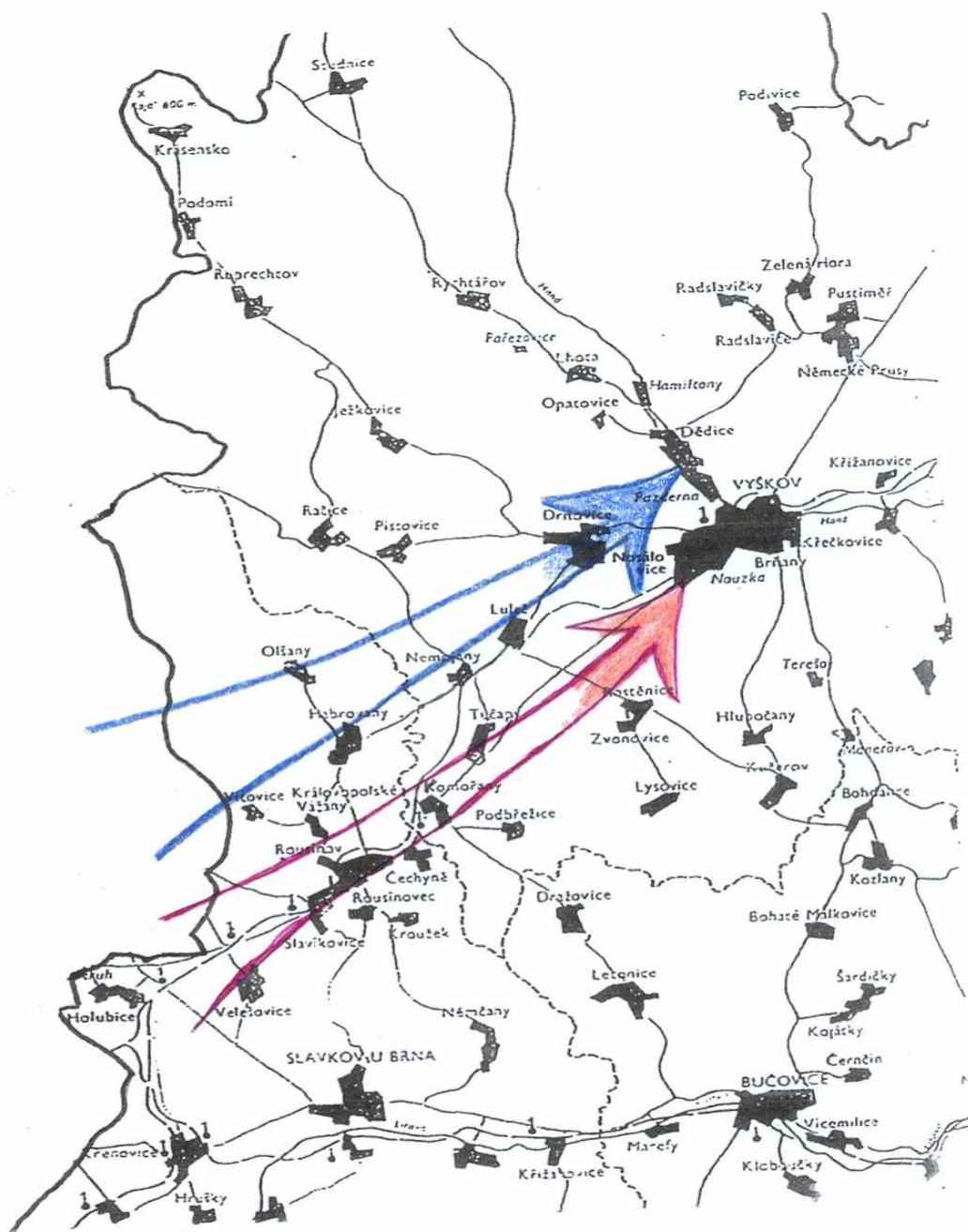

235. GARDOVÝ STŘELECKÝ PLUK
81. STŘELECKÉ DIVIZE

238. GARDOVÝ STŘELECKÝ PLUK
81. STŘELECKÉ DIVIZE

19. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru dne 28. dubna 1945.

- 235. GARDOVÝ STŘELECKÝ PLUK
81. STŘELECKÉ DIVIZE
- 298. GARDOVÝ STŘELECKÝ PLUK
81. STŘELECKÉ DIVIZE

20. Postup jednotek 24. gardového střeleckého sboru dne 29. dubna 1945.

Podpis aktu

o bezpodmínečné kapitulaci německých ozbrojených sil.

Akt o vojenské kapitulaci Německa.

1. My níže podepsaní, jednajíce jménem německého vrchního velení a souhlasíce s bezpodmínečnou kapitulací všech našich ozbrojených sil na souši, na moři a ve vzduchu a také všech ozbrojených sil, jsoucích v této době pod německým vrchním velením a jménem vrchního velitelství rudé armády a současně vrch. velitelství spojeneckých expedičních sil jsme rozhodli:
2. Německé vrchní velení vydá ihned rozkaz všem německým velitelům pozemních, námořních i leteckých sil a velitelům všech vojsk jsoucích pod německým velením zastaviti válečné akce v 23⁰¹ hodin podle středoevropského času, 8. května 1945 zůstatí na svých místech do úplného odzbrojení a odevzdati všechnu výzbroj a vojenský majetek místním spojeneckým velitelům nebo důstojníkům, určeným spojeneckým vrchním velením, nezničiti a nepoškozovati parníky, lodí, letadla, jejich motory a zařízení, stroje, výstroj a vůbec všechny technické bojové prostředky.
3. Německé vrchní velení určí odpovědné velitele, aby zajistili splnění všech dalších rozkazů, vydaných vrchním velitelstvím rudé armády a vrch. velitelstvím spojeneckých expedičních sil.
4. Tento akt ztratí sílu, bude-li zaměněn dalšími základními dokumenty o kapitulaci, uzavřené spojenými národy nebo jejich jménem a použitými v Německu na ozbrojených silách vasalů.
5. V případě, že nebude německé vrchní velení jednati ve shodě s tímto aktem o kapitulaci, vrchní velitelství rudé armády a také vrchní velitelství spojeneckých expedičních sil učiní taková trestní opatření, jaká budou nutná.
6. Tento akt byl napsán v ruské, anglické i německé řeči. Jen ruský a anglický text jsou autentickými.

Podepsáno 8. května 1945 v Berlíně.

Jménem německého vrchního velení Keitel, Frischeburg, Stumpf

v přítomnosti:

*pověřeného plnou mocí vrchního
velitele rudé armády*

maršála Žukova.

*pověřeného plnou mocí vrchního
velitele exped. sil spojenců*

vrch. maršála letectva Teddera

Jako svědkové byli přítomni:

*Velitel strategických leteckých sil
Spojených států*

generál Spaatu.

Vrch. velitel francouzské armády

generál Gaassini.

Vyhláška.
Vys. Brno.

Oberní úřad v Rousínově

21. KVĚT. 1945

Číslo VIII.

Vyřízeno

Nařízení Nár.výboru v Brně.

Podle nařízení se musí odevzdat všechny zbraně, střelivo a třaskaviny. Toto nařízení se vztahuje i na Němce, kteří musí odevzdati zbraně i nepoužitelné.

Odevzdání uvedených věcí musí být provedeno do 23.5.1945.,
Nehlášení osob, kteří mají nějaké zbraně uschovány je trestné.
Odevzdané zbraně jsou majetkem vojenských jednotek čsl.armády.

Náramenní pásky smí nosit pouze členové Nár.výboru a Národní stráže. Nápis na páskách musí být provedeny česky i rusky, musí být očíslovány pořadovým číslem. Každý s páskou musí dostati i náramenní leg. s tímtož pořadovým číslem.
Městští zaměstnanci jsou povinni nositi do služby stejnokroje.

Dobrovolné odevzdání všech uniforem, jejichž majitelé nejsou povinni službou.

Výzva:

Nedopravujte Němce do měst poškozených válkou.

SČM
ROUSÍNOV.

23. Nařízení NV v Brně k odevzdání zbraní, střeliva a třaskavin do 23. května 1945.

(ONV Vyškov, kart. 4., inv. č. 156).

„Slovo učarode“ 17/8 45.

Obžalovaný byl řidičem učitelem ve Vážanech. Byl to kariérista, jenž se stal důvěrníkem gestapáků i okresního hejtmana ve Vyskově. Drápal jednou po okupaci se vyjádřil ve společnosti, že teď nastala doba na děláni kariér. Jeho vzorem se stal Moravec a jeho touhou bylo ministerské křeslo: Spatně mu to však vyšlo, neboť místo na ministerské křeslo usedl dnes na lavičce obžalovaných.

46letý štábní strážník František Strůna z Rousínova vypověděl, že v obžalovaným měl nějaké nedorozumění na ulici v Rousínově, kde mu řekl, že nacistický režim nebude dlouho trvat a pak bude Drápal muset za syč. činy odpovídat. Drápal pak Strůnu udal okresnímu veliteli poručíkovi Rotterovi, který případ vyšetřoval a odevzdal zemskému četnickému velitelství, kde však byl založen. Jen tak se stalo, že se o tom nedovědělo gestapo.

Státní zástupce se zeptal svědka, jak se měl v koncentračním táboře.

»Byl jsem v Osvětimi a v Buchenwaldě, kde...«
»To mně úplně stačí.«

Soud uznal obžalovaného vinným a odsoudil ho do žaláře na deset let, na tutéž dobu ztratí čest a jeho majetek propadá státu. Trest si odpyká v nucených pracovních táborech.

nik Kůbala. Korman udal Dobrického blánsenémú Němci Wagnerova který se postaral, aby se to dozvědělo gestapo. Restaurátér Dobrický byl začten a šest týdnů vězněn. Korman se k činu přiznává, dodává jen, že jednal pod vlivem Bartákově. Soud po krátké poradě rozhodl, že je nutno vyšetřit ještě několik okolností, které by však nebyly zjištěny během tří dnů a proto bude případ odevzdán fádnému soudu. Jak

Děle byli obžalováni Emil Neubert, Richard Němec, oba zubní technici a dr. Jan Vondra, zubní lékař, kteří působili ve Městě Zdráve. Obžaloba je vi-
ni, že udali gestapu židovského zubního technika Leo-
polda Ebera ze Zdrávu. Protože se musí zjistit ještě
některé okolnosti, byl případ těchto obžalovaných
odevzdán krajskému soudu v Brně. Neubert byl
z vazby propuštěn.

Cin 17/845

[illegible]

soké snahy. Za svou činnost byl odsouzen k trestům na
cenných prací. Na tutéž dobu ztrácí občanská práva a veškerý
jeho majetek propadá státu.

neho majetek připadl Kolman z Mkulovic byl žalován Lidovým soudem v Brně pro udání svého šéfa Jana Dobříckého z Blanska, u kterého se učil číšníkem. Za průvodního řízení bylo zjištěno, že obžalovaný neudal svého šéfa jménem, ale vše udělal z návodů nani Bartákové, majitelky číšníka, zaměstnaného u Kalmanovi se dostávalo hlavně bítí a každému učedníkovi i Kalmanovi se dostávalo spokojen a za kterých pohlabl, se kterými nebyl samozřejmě spokojen a za kterých měl sto chutí se pomstít. O této jeho touze věděla Bartáková a navedla obžalovaného, aby si to vyřídil s Dobříckým pomocí Němce a doporučila mu Němce Wagnera, který si dovoluje vykládat o Němcih a nezapomněl mu též šéfa si dovoluje vykládat o Němcih a nezapomněl mu též sedět, že hostinský označil již strom, u kterém bude viset jistý Němec Wachi. To stačilo Wagnerovi, jenž případ hlásil Pitschmannovi, který se opět postaral o to, aby se dostalo do rukou gestapa. Dobřícký byl za to vězněn a neděl ve vazbě a po propuštění domů našel své zášpy vykradené. To byla zase práce Bartákové, neboť i tuto věznění oznámila pomocí Wagnera gestapu. Byla přesvědčena, že Dobřícký se již nevrátí a že hostinec bude přidělen jejímu manželovi. Lidovým soudem byl propuštěn z vazby domů, soudu trestnímu a obžalovaný propuštěn z vazby domů.

Národní obroda 18/8 45.

Lidé z včerejška, souzení dneškem

Zase Češi před Lidovým soudem. — Moravec č. 2 odsouzen na 10 roků do žaláře. — Z vazby propuštěný piccolo. — Případ žďárských zubařů.

Jot. — Josef Skřivánek, 31letý stolař z Vážan, byl v roce 1942 zatčen gestapem a po několika měsících postaven pro hanobení německého národa a prohlášení, že Hitler je svině, před německý soud. K takovému prohlášení bylo zapotřebí důkazů, které proti obžalovanému nebyly a pravda jeho tvrzení se dokázat nedala. Byl proto soudem osvobozen, ale místo domů z vazby jel do Osvětimi, kde byl v koncentračním táboře až do nedávného osvobození. Jeho pobyt v koncentračním táboře zavinil řídící učitel z Vážan Tomáš Drápal. Jak to zavinil, dověděl jsme se ze svědecké výpovědi u soudu přítomného Skřivánka. Řídící učitel Drápal byl ve Vážanech vládním komisařem (starostou). Profil charakteru tohoto obžalovaného Čecha-udavače velmi výstižně nastínil v přednesu obžaloby státní zástupce dr. Hrbáček. „Obžalovaný je kariérista, kterému osobní prospěch byl nade vše a pro který tento byl ochoten obětovat všechno.“ říká veřejný žalobce. „službičkoval Němci okresnímu hejtmánovi ve Vyškově, vládnímu komisaři v Brně, snažil se všemi způsoby, aby se zalíbil okupantům a mohl zvýšit tempo na nastoupené cestě k cíli, který definoval: Stanu se druhým Moravcem, budu ministrem. Takové bylo jednání obžalovaného v době pro nás Čechy, plně utopení a hrůzy, taková byla jeho touha a jeho cíl v takové době.“ Tak zahájil státní zástupce obžalobu, ve které vznášel tíhu hříchů na emanovskou hlavu řídícího učitele. Tento holohlavý, šedivý stoupenec zrádce Moravce, Tomáš Drápal, 49letý, tak zvaný pedagog z Vážan, je žalován u Lidového soudu pro dva případy udání. Prvním byl dopis, který Drápal poslal gestapu v době, kdy Skřivánek byl nacistickými tyranem vězněn, a v tomto dopise sděloval, že Skřivánek je Říši velmi nepřátelský, politicky nebezpečný a že by bylo dobře, kdyby jako takový zůstal ve vězení což se také stalo.

Ve druhém případě udal podlízavý germanofil četnického št. strážmistra Frant. Strundu u svých nacistických patronů, že vedl řeči Říši nepřátelské.

Vinník se snažil vykrucovat, ba choval se před soudem se sebevědomím až drzým. Je řeč o tom, že obžalovaný stavěl četníka do pozoru.

„Jak to?“ diví se předseda Lidového soudu dr. Selucký. „To jste se dovolával toho svého kapitánství v záloze?“ — „No a i kdybych se dovolával?“ oplatil drze obžalovaný otázku otázkou.

„Bylo by to tak drzé, jako vaše dnešní chování,“ rozčílil se předseda. — Obžalovaný se necítí vinen věcí, které ho usvědčují buď už si nepamatuje, nebo popírá. V závěru líčení, kdy je obžalobou navržen zasloužený trest a kdy je ještě drobnými detaily dokreslována bezcharakternost obžalovaného, ze které státní zástupce uvádí opět malý útržek z jeho hor-

livosti ve funkci nacistických pomahačů, kdy obžalovaný řekl jednomu dělníkovi, který nechtěl z Rousínova na zákopy: „Vy musíte jít kopat. Říše je v nebezpečí.“ „Rousínovské zákopy Říši nezachránily a horlivý komisař se octl před soudem, aby dostal svůj díl,“ zakončil dr. Hrbáček obžalobu, podle které byl řídící učitel z Vážan odsouzen na 10 let do těžkého žaláře, ke ztrátě ctí na 10 let a ke ztrátě všeho majetku ve prospěch státu.

Ve druhém případě čtvrtletního sezení Lidového soudu uviděl jsme přísnou tvář spravedlnosti čtyřčlenného soudního senátu i veřejného žalobce takovou, jakou tato tvář bývá jen zřídka kdy. Ve své spravedlnosti milosrdnou.

31letý mladíček Rudolf Kolman, číšník z Blanska, udal jak je uvedeno v žalobě, že mstý svého zaměstnavatele restaurátora Dobříckého. Během přelíčení se nám zjevil celý kaleidoskop událostí kolem Kolmanova udání a postavil obžalovaného hodně stranou z přímého světla viny. Číšník Kolman byl často od svého zaměstnavatele bit, jak bylo u soudu zjištěno, a nebylo s ním v zaměstnání dobře nakládáno. Utiskovaný mladíček měl důvěrníci v jakési Bartákově, která vlastně byla původkyní udání na Dobříckého a která bude za toto souzena zvlášť. Této ženě a Němci Wagnerovi si číšník Kolman stěžoval, že bývá svým šéfem často bit a že jeho šéf mluví nepěkně věci o Němcích a o Říši. Svěřil jim i tajemství, které od zaměstnavatele slyšel, že tento už má vyhlédnutý strom, na kterém bude věšet Němce. Tak se stalo, že restaurátor Dobřícký byl šest týdnů gestapem zavřen a vyslýchán. Nebylo mu nic dokázáno a byl propuštěn.

Lidový soud měl včera rozhodnout o vině obžalovaného mládenečka, který sám v době okupace okusil koncentračního tábora v Dachau, protože chtěl přehnout za hranice, a podle obžaloby ho odsoudit. Po uvážení všech polehčujících okolností, o kterých se zmínil příznivě i sám veřejný žalobce, bylo vyhověno návrhům obhájce obžalovaného ex offio dr. Lochmana, které tento podal na prokázání nevinu obžalovaného a tak mládenečka potkalo skutečné štěstí. Jeho případ byl Lidovým soudem postoupen řádnému soudu a obžalovaný propuštěn z vazby na svobodu. Publikum v jednacím sále projevilo až skoro hlasitě sympatie s tímto rozhodnutím a rozradostněný mládeneček div si radostí nad nenádalým rozhodnutím soudu radostně neposkočil.

V posledním případě při čtvrtletním zasedání Lidového soudu bylo vyhověno návrhům obhájce tří obžalovaných, a to: Emila Naiberta a Richarda Němce, zubních techniků ze Žďáru, a Jana Vondry, zubního lékaře ze Žďáru, a přelíčení bylo odročeno a postoupeno krajskému trestnímu soudu v Brně.

SDRUŽENÉ SPOLKY A KORPORACE ROUSÍNOVA

uspořádají pod záštitou místního Národního výboru
dne 16. září 1945 ve Slavíkovcích

PIETNÍ SLAVNOST

k uctění památky padlých a znovuoživení
pamětní desky učitele Zikmunda Trnky

PROGRAM:

Ve 14 hod. společný odchod od nádraží ke školní budově
Suk: Nový život — hudba
Proslov
Odhalení desky, státní hymna
Slib žáků — slib mládeže
J. Bendl: Slavnostní sbor — sborový zpěv
F. S. Procházka: Mrtví mluví — báseň
Dvořák: Valčík č. 16 — hudba
Jos. Nešvera: Moravě — sborový zpěv
Viktor Dyk: Zpěv noci májové — sborová recitace žáků měšť. škol
Odchod k pomníku padlých
Jos. B. Foerster: Z osudu rukou — sborový zpěv
Položení kytice zástupci spolků
Odevzdání a převzetí dětské zahrádky Zikmunda Trnky

Po ukončení koncert

Účinkuje pěvecký sbor ze Slavkova u Brna, dirigent
říd. uč. František Bílek. Hudba dirigenta Peslára

Dobrovolný příspěvek na udržování zahrádky Zikmunda Trnky

Za nepříznivého počasí se pietní slavnost koná dne 23. září 1945

Řetický a Vencelides, Slavkov

2253

7. 9.

5.

Odsun Němců - seznamy .

193/1/pres.

Tit.

Úřad Národního výboru ,

V y š k o v .

V příloze zasílám žádaný seznam Němců z Rousínova a připojených místních částí Rousínovec, Krouček, Slavíkovice, a Vážany Kr.

*Upřesněno 8.9.1945
Exp. ad: Vážany*

Předseda Národního výboru :

12

-2-

Seznamy buďtež předloženy okresnímu národnímu výboru nejdéle do 8. září 1945.

V zájmu úspěšného a rychlého průběhu odsunu je naprosto nutno, aby sestavení základních jmených soupisů a jich stálému udržování v běžném byla věnována největší péče.

Vedoucí úřadu ONV:
Novák, v. r.

Pokyny pro vystěhovalce z obcí v oblasti vojenské střelnice vyškovské

Aby se zamezilo zbytečným dotazům a aby práce spojená s návratem vystěhovalců, případně s kolonizací německého ostrůvku nebyla zdržována, vydávají se zájemcům tyto všeobecné pokyny:

1. Vystěhovalci z obcí v obvodu vojenské střelnice mohou se zásadně vrátet do svých dřívějších bydlíšť, pokud jejich domy jsou obývaní schopné, anebo dají se v brzké době opravit z materiálu, který je v místě.

2. Ti, kteří mají domy v obcích v obvodu vojenské střelnice buď úplně zničeny anebo tak poškozeny, že nejsou obývaní schopné, budou usídleni na německém ostrůvku vyškovském anebo, pokud jde o mladší občany, v pohraničním území (v bývalých Sudetech), kde se naskytují daleko lepší kolonizační podmínky pro mladé lidi než v tomto okrese. Podotýká se, že, na znovuvybudování zničených domů zatím nelze pomyslet pro nedostatek materiálu.

3. Ti vystěhovalci, kteří se stěhujete zpět do svých domovských obcí, anebo hodláte se ucházet o německý majetek v pohraničních okresích, a podali jste si přihlášku u Okres. nár. výboru ve Vyškově o přiděl nějaké nemovitosti na německém ostrůvku vyškovském, tuto ihned buď ústně anebo písemně odvoďte.

4. O rozhodnutí Okresního národního výboru bude každý uchazeč písemně vyrozuměn. Proto neobtěžujte úřad zbytečnými dotazy, kdy vaše žádost bude vyřízena, ježto tím zdržujete úřednictvo od hlavní práce, to jest zpracování vašich žádostí. Podávání dalších žádostí

o místa národních správců německého majetku na německém ostrůvku vyškovském jest již téměř bezúčelné, ježto jest již podáno žádostí několikanásobně více než je nemovitostí k dispozici. Jen žádosti řádně odůvodněné a naléhavé budou napříště přijímány.

5. K přestěhování do svých domovů vyžádejte si u Místních národních výborů povozy a potahy, které nejsou nyní přede žněmi nezbytnými pracemi zemědělskými zaměstnány. Později po vybudování a organisování nákladní autodopravy bude přestěhovačská akce podpořena a usměrněna Okresním národním výborem.

6. Ihned, jakmile se vrátíte do svých bývalých domovů, důkladně a opatrně prohlédněte své domovy, dvory, zahrady a pole, nejsou-li tam nevybuchlé granáty a miny. Najdete-li tyto, ohlaste to ihned velitelství vojenské střelnice, které vyšle k odstranění odborné lidi.

7. Ve všech záležitostech přestěhování a vrácení majetku obraťte se na místní Národní výbor, který se stará nejen o správu obce, ale též i o osobní a majetkovou bezpečnost.

8. Zjištění škod na vašem majetku bude provedeno dodatečně. Vy však, dříve než si domek anebo budovy začnete opravovat, zjistěte si škody komisionálně 2 zástupci místního Národního výboru.

Dosavadní obyvatelé na střelnici se mají do konce června přemístiti do svých domovských obcí.

Vojt. Celý, v. r.,

referent kolonizační a repatriační.

Evidenční lístek

Strana vyplní pouze část ohraničenou silnou čarou.
Die Partei füllt nur den stark umrahmten Teil aus.

Začáteční písmeno Jména H	Potvrzení o odevzdání evidenčního lístku	Má osvědčení podle dek. č. 33/1945? <i>ne</i>	Specialista	Úřední záznam 4
Bydliště: Misto — Ort <i>Prácheň</i> Úlice — Straße <i>Slavkovice</i> Č. p. — Konstr.-Nr.: <i>H6.</i>				
Rodné - Jméno - křestní Familiennamen Vorname	Rok narození Geburts-jahr	Poměr k hlavě rodiny Familien-verhältnis	Povolání k 1. V. 1945 Beruf z. 1. V. 1945	U koho a jak zaměstnán nyní? Bei wem u, wie jetzt beschäftigt?
<i>Hermann Jan</i>	<i>1892</i>	<i>otec</i>	<i>robuč</i>	<i>domácí práce</i>
Hlava rodiny — Familienvorstand:				
Rodinní příslušníci ve spol. domácnosti — Familienangehörige in gem. Haushalt				
2				
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				
10				

* Vyplňuje se jen v tom případě, že jeden z manželů je německé národnosti!

233

Záznam o změně zaměstnavatele jednotlivých členů rodiny			Záznam o změně bydliště jednotlivých členů rodiny		Změny
Poř. č.	Jméno a adresa zaměstnavatele	Od kdy?	Nové bydliště	Od kdy?	Poznámka
1	<i>K. K. K. K.</i>	<i>25.6. 1946</i>	<i>K. K. K. K.</i>	<i>25.6. 1946</i>	<i>K. K. K. K.</i>
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					
9					
10					

4830-46

30. Ukázka evidenčního listu určených pro německé občany. (ONV Vyškov, kart. 1, inv. č. 26).

Obrazové přílohy

1. Pohřeb Martina Hrustaka před vyškovskou radnicí. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

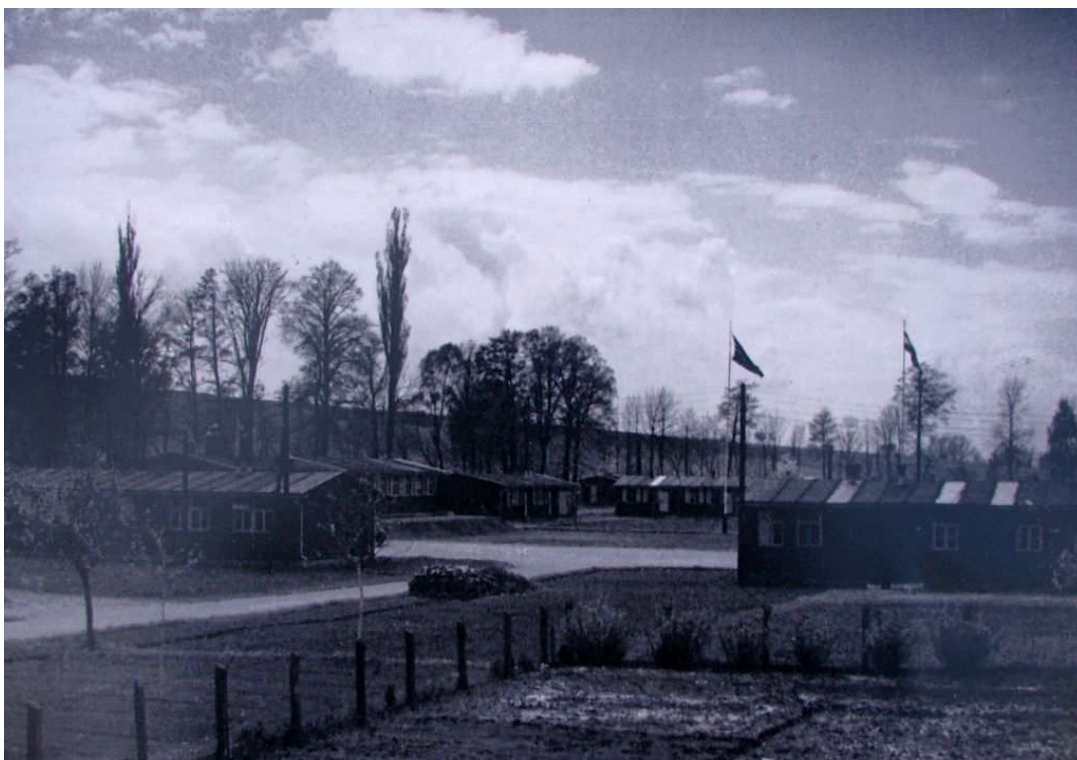
2. Odvoz rakve M. Hrustaka z Vyškova do Čechyně (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

3. Podminované betonové pilíře v Rousínově. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

4. Neuzavřená protitanková uzávěra v Rousínově. (Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu při osvobození Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 14).

5. Německý výcvikový tábor v Rousínovci. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

6. Práce mužů na zákopech v Rousínově. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

7. Trosky muničního vlaku na lulečském nádraží z 25. dubna 1945. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

8. Lidé sledující zkázu na lulečském nádraží po výbuchu. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

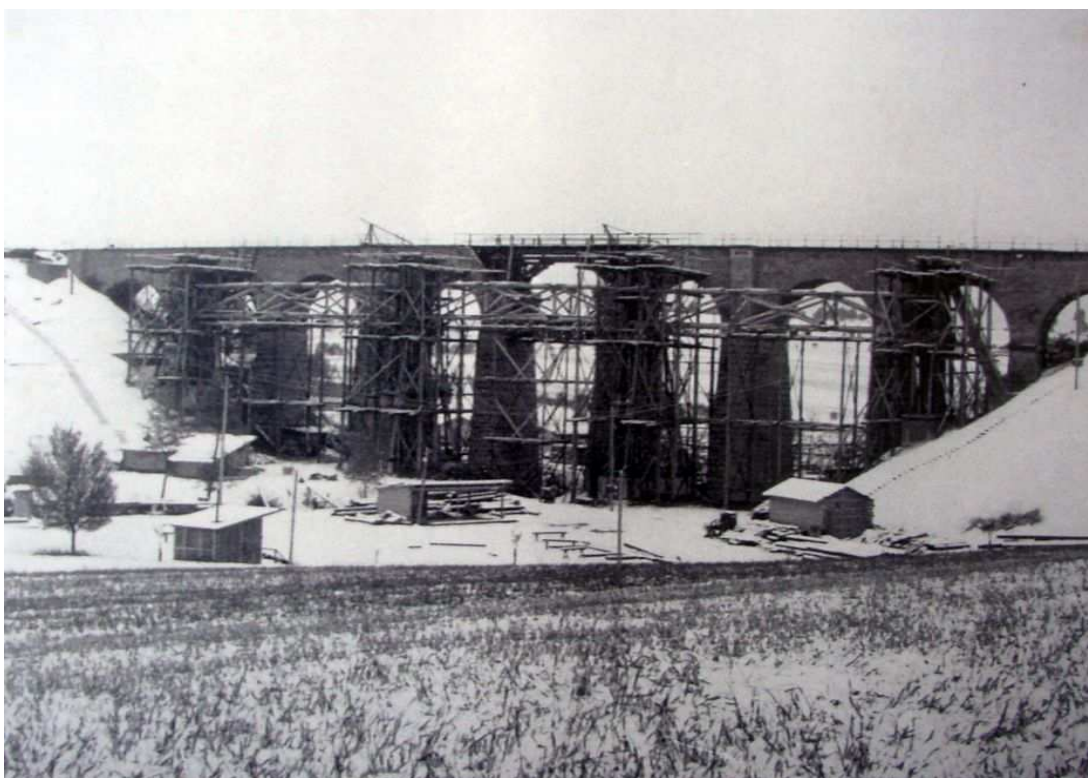
9. Rousínovské náměstí po osvobození. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

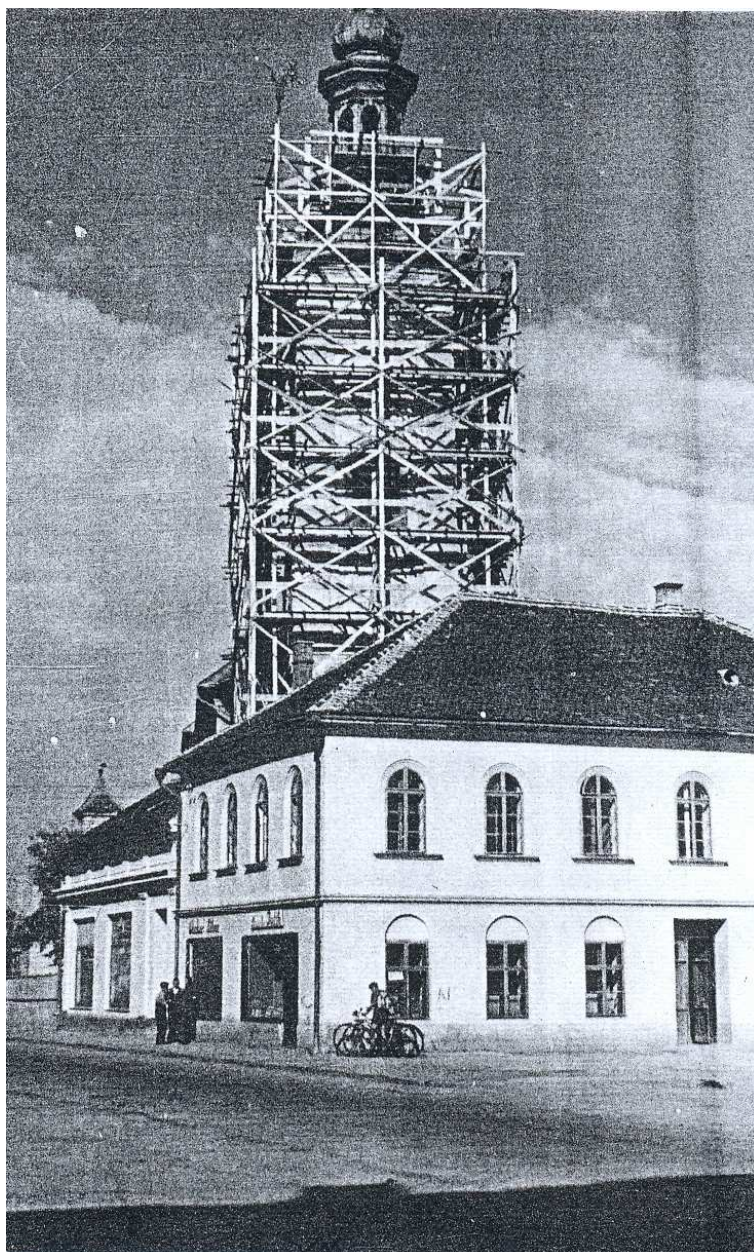
10. Ruský voják v Olšanech. (Muzeum Vyškovska).

11. Zničený most u Nemojan. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

12. Oprava nemojanského mostu po skončení druhé světové války. (Soukromá sbírka Václava Sedlmajera z Rousínova).

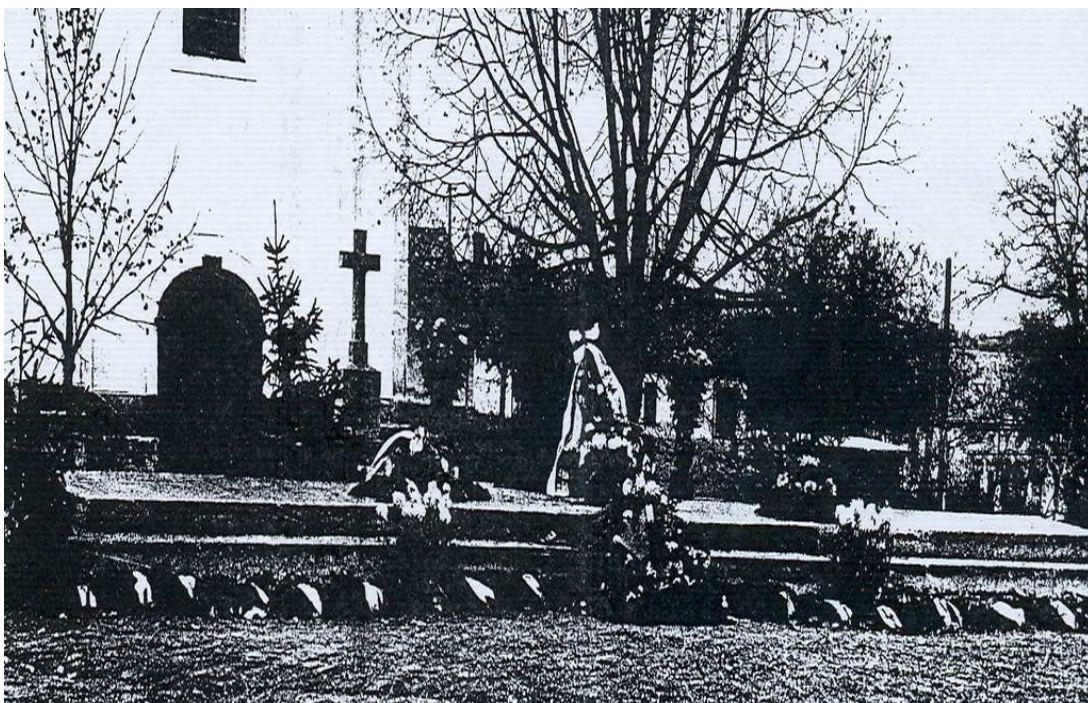
13. Oprava kostelní věže v Rousínově. (Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 321).

14. Exhumace příslušníka Rudé armády S. S. Sjuzina před kostelem v Rousínově.
(Mikš, J.: Na vyškovském směru. Bojová činnost vojsk 2. ukrajinského frontu
při osvobozování Vyškova v dubnu a květnu 1945. Vyškov 1986, s. 124).

15. Škola v Královopolských Vážanech. (Školní kronika Královopolské Vážany 1940 – 1946).

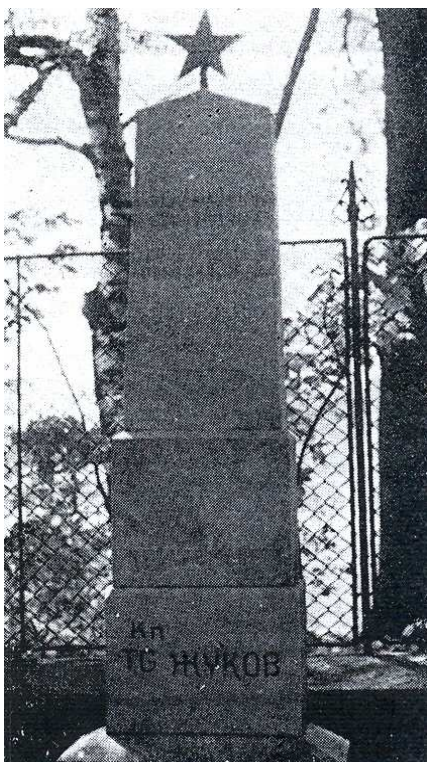
16. Základ pomníku padlým hrdinům Rudé armády a obětem persekuce v Rousínovci. (Obecní kronika Nový Rousínov 1908 – 1954, s. 324).

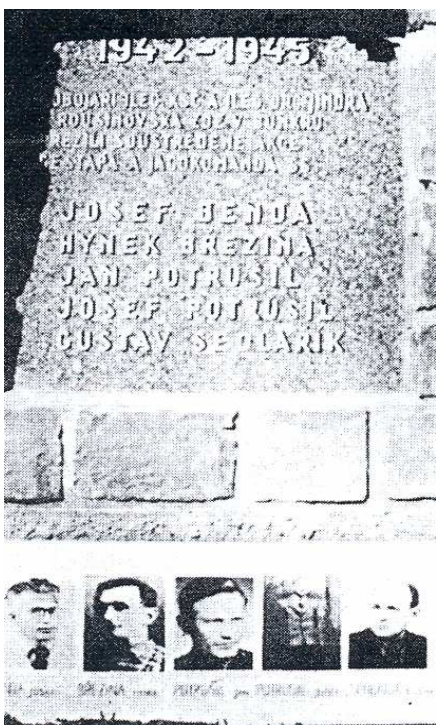
17. Pomník sovětských vojáků v Královopolských Vážanech. (Jordán, F.: Památníky odboje a osvobození na Vyškovsku. Vyškov 1985, s. 42).

18. Pomník padlých z druhé světové války v Kroužku. (Jordán, F.: Památníky odboje a osvobození na Vyškovsku. Vyškov 1985, s. 44).

19. Pomník velitele paradesantní jednotky kapitána F. S. Žukova v Olšanech. (Jordán, F.: Památníky odboje a osvobození na Vyškovsku. Vyškov 1985, s. 68).

20. Památník protifašistického odboje Na říčkách v Olšanech. (Jordán, F.: Památníky odboje a osvobození na Vyškovsku. Vyškov 1985, s. 68).

